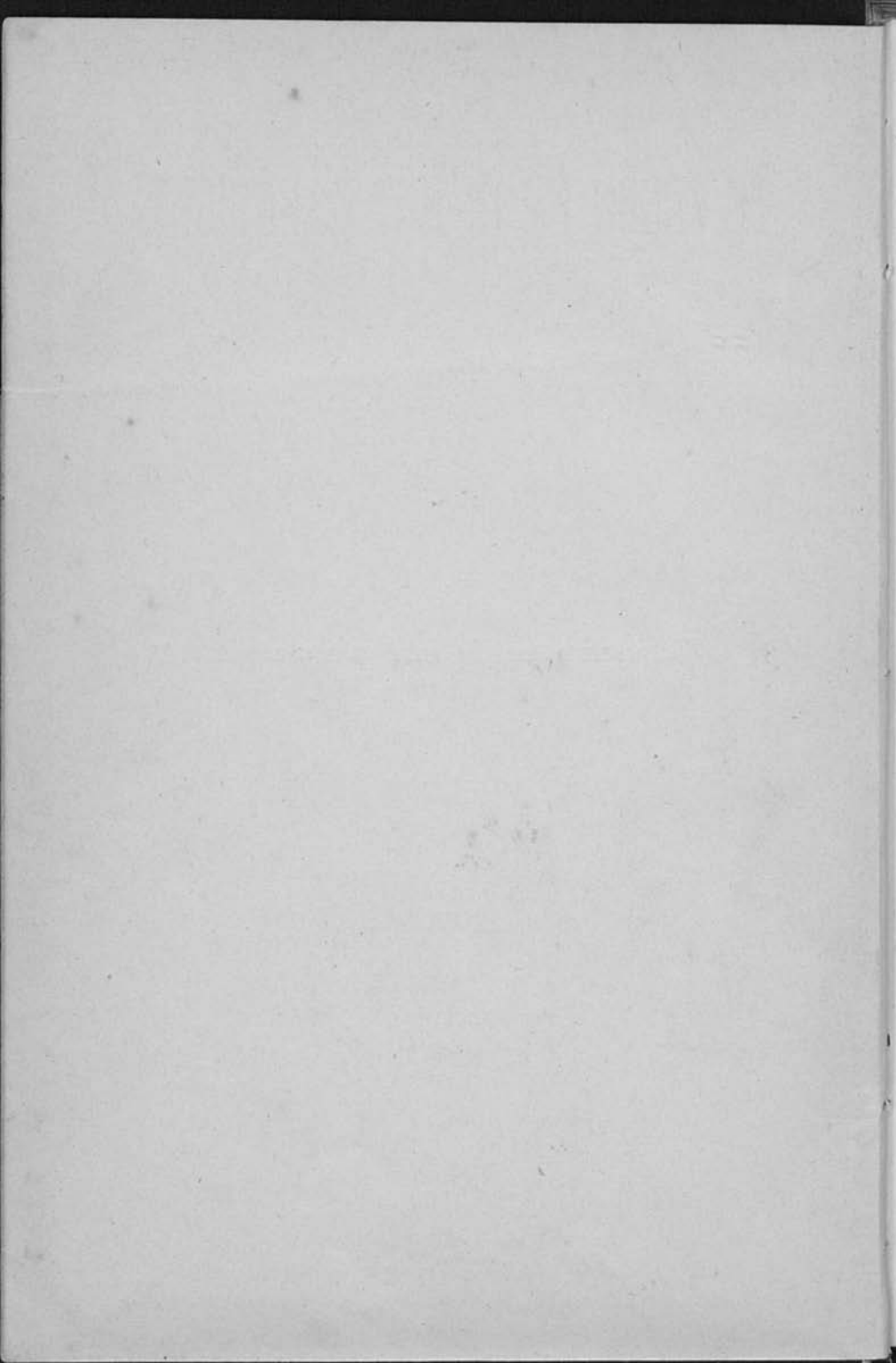

TE VELDE EN IN HET GARNIZOEN.

CC - 1056 - N

TE VELDE EN IN HET GARNIZOEN

DOOR

J. R. JACOBS,

Ridder der Militaire Willemsorde en der Orde van Oranje Nassau,

Oud-Luitenant-Kolonel der Infanterie

VAN HET

NEDERLANDSCH-INDISCHE LEGER.

AMERSFOORT

G. J. SLOTHOUWER.

[1900]

1984807

INLEIDING TOT HET 1STE TYPE.

Ik heb het land aan inleidingen. In geen mijner boeken, geschreven onder en zonder mijn naam, zult ge een inleiding vinden.

Met een inleiding zijn twee gevallen mogelijk. Zij wordt gelezen of niet gelezen; een tusschengeval is niet denkbaar. Wordt zij wèl gelezen, dan maakt zij in den regel den lezer niet veel wijzer, zoodat schrijver en lezer er weinig baat bij vinden; en in het andere geval hebben schrijver, zetter en corrector slechts monnikenwerk verricht.

„Waarom ik nu wel een inleiding heb geschreven?”

„Omdat ik het in dit geval noodig heb geacht. Luister.”

De lezer zal wel zoo goed willen zijn, zich niet in den waan te laten brengen, dat ik met het schrijven van deze schetsen alléén het oog heb op een vredesgarnizoen. Als hij zoo ver

is, dan noodig ik hem of haar uit mij in zijne of hare verbeelding te volgen . . . . . naar Atjeh, naar het centrum van verzet.

Aan dien tocht zijn niet de minste gevaren verbonden, omdat hij slechts in de verbeelding plaats heeft en de toestand er sedert ook veel veranderd is.

Op den 6^a September van het jaar 1896 was die daar heel anders, toen het 7de Bataljon met wat artillerie, cavalerie enz. in den zeer vroegen ochtend aan de opdracht voldeed om den Blang Bintang te nemen en er zich te nestelen.

Tot goed begrip van mijne vertellingen is het noodig, dat we eenige maanden teruggaan en wel tot de laatste dagen van de maand Maart van dat jaar, toen Toekoe Oemar — alias Toekoe Djohan — ophield een verrader te zijn.

Ik kan mij voorstellen, dat menig „aandachtig” lezer bij het hooren van deze „demonstratie”, dat n.l. Toekoe Oemar door zijn afval van onze zijde ophield een verrader te zijn, de handen als het ware in-een-slaat, en toch is die bewering zoo gek niet; eigenlijk gezegd heelemaal niet gek.

Tot op dat oogenblik was Oemar, als Atjeher, n.l. een verrader van zijn volk en door onze zijde te verlaten, door zijn woord wel is waar te breken tegen het Nederlandsch-Indisch Gouvernement, keerde hij naar de zijnen terug.

Dit heeft echter met mijn verhaal verder niets te maken.

De afval van Oemar schokte Nederland in die mate, dat menigeen riep: „daar heb je 'tal.” In Indië zei men ook zoo iets, doch voegde er aan toe: „nou zal er geklopt worden.”

Noch voor het een, noch voor het ander was diep-denken noodig.

Ons goed vertrouwen had ons parten gespeeld. Tal van geweren, zeer goede munitie in groote hoeveelheid, schatten geld had men den Atjeher toevertrouwd en geschonken; hij kende onze kracht en onze zwakheid; wist ons te ontzien en ons bezig te houden, ons te bestoken en zich terug te trekken; allemaal kundigheden, die ons zeer in het nadèel brachten en hem met zijnen grooten aanhang, thans vriend en vijand, tot een geducht tegenstander maakten.

Dat alles gaf een geharrewar in Indië, waarvan men zich geen — of althans moeilijk, een denkbeeld kan maken, als men er buiten staat. Vooral was dit ook het geval te Magelang, waar onder meer het 6^{le} en het 7de Bataljon-Infanterie garnizoenen hielden. Eerst kreeg het 6^{le} de opdracht zich met spoed gereed te maken om te velde te trekken en den volgenden morgen vertrok het, uitgeleid door schoone dames, die officieren en soldaten bloemen schonken, door ingezetenen, die heilwenschen medegaven op

het pad van gevaar, dat ter overwinning leidt, en door het garnizoen, dat achterbleef, en zoo gaarne deelgenomen had aan den grooten strijd.

Dat gaf veel drukte, het vertrek van het 6de; doch er heerschte treurige stilte in de huizen van de dames, die waren achtergebleven en smeekbeden opzonden om den man en vader te behoeden voor de rampen van den krijg. Niet allen zouden wederkeeren, omdat de oorlog zoo menig offer eischt.

Het 7de Bataljon gevoelde zich kwalijk bejegend. Waarom het 6de en niet het 7de? Kwam het, omdat het 6de twee Compagnieën Amboineezen had, den zoo gewilden landaard in het Indische leger? Maar de Madureezen van het 7de zouden ook veel goed maken; zij zouden hun naam als veldsoldaat releveeren, toonen waardige krijgers te zijn onder het met de Militaire Willemsorde gedecoreerde vaandel.

Het duurde niet lang of aan dien wensch kon uitvoering worden gegeven, want reeds den dag na het vertrek van het 6de kwam de heuglijke tijding, dat het 7de zich gereed moest houden om op het eerste teeken te vertrekken.

Eerst drie weken later brak dat oogenblik aan.

Weer waren daar op de afscheidsplaats schoone dames, die bloemen strooiden, de ingezetenen en het achterblijvend garnizoen, die heilwenschen medegaven op het pad van gevaar en onze

achtergelaten vrouwen en kinderen weenden en jammerden.

't Was alsof men overal overtuigd was, dat onze weg ter overwinning leidde; waar wij kwamen, was onze intocht een triomf, één bloemencorso.

Nog herinner ik mij het lieve kind aan den ingang van Willem I, dat mij toewenkte dichter bij te komen en mij — in weerwil ik met getrokken sabel aan het hoofd van het flinke bataljon reed — als in een bloemenregen plaatste. Overal daverende hoera's; dames wuifden met zakdoeken; heeren voelden blijkbaar de brandende zonnestrallen niet, want ze zwaaiden met hunne hoeden; kinderen gilden van vreugde, en wij waren het mikpunt hunner welgemeende complimenten.

Toen we den volgenden dag Willem I zouden verlaten, hechte Mevrouw O., — de moeder van het lieve kind, dat mij den vorigen dag met milde hand met bloemen bestrooide — een van rozen vervaardigde groote Militaire WillemSORde aan het gedecoreerd vaandel. Het gejuich, aangeheven door het geheele bataljon, was een dankbetoon, dat Mevrouw O. in het hart greep en 't duurde lang, voor er in zoverre stilte was, dat ik in weinige woorden de edele schenkster dank kon zeggen voor hare heerlijke attentie.

Onze aankomst te Semarang en het embar-

kement! 't Was één jubelkreet en toen ik den afdeulings-commandant, den Resident, de verzamelde dames en heeren — bijna geheel Semarang — toesprak om allen dank te zeggen voor zóóveel hulde, toen kwamen de woorden mij uit het hart en in de oogen van de om mij vereenigde officieren van mijn bataljon zag ik, dat ik niet te veel beloofde door de bewering, dat de Militaire Willemsorde, die ons vaandel sierde, ons den weg zoude wijzen, dien wij te volgen hadden en die — moest het zijn met opoffering van ons leven — ons ter overwinning zoude leiden.

Met twee schepen, van de Koninklijke Paketvaartmaatschappij werden wij naar Atjeh overgebracht. Den commandanten en officieren van „de Reael” en „de Carpentier” onzen dank voor de aangename reis.

Welgemoed kwam het 7de Bataljon op Atjeh en al zeer spoedig had ik de overtuiging, dat ik op mijn bataljon kon vertrouwen.

U mede te deelen, wat het 7de er verrichtte, ligt buiten het bestek, dat ik mij tot taak heb gesteld. Ik wil u typen schetsen naar het leven.

. . . . .
 't Was een opdracht van groot vertrouwen, die het 7de werd gegeven om den Blang Bintang te bezetten, het terrein van af Kroeng Kali — en zoo mogelijk nog noordelijker — tot Pieng van vijanden te zuiveren, hen uit het

oostelijk gelegen bergterrein te verdrijven, hen nergens rust te gunnen. Het gaf werk in overvloed en daardoor afleiding, die de gevaarlijke kwaal „verveling”, zoo verderfelijk voor de gezondheid en den goeden geest, geheel in bedwang hield.

Ongeveer 14 dagen te voren had het 7de zijne Madureezen verwisseld tegen de Soendaneezen, die al spoedig blijk gaven zeer veel deugden te bezitten, die den goeden veldsoldaat kenmerken.

Aan het leven op den Blang Bintang, in het kampement Tjot Mantjang, zooals het officieel genoemd werd, zijn voor een deel de volgende schetsen ontleend, die — naar ik hoop — den lezer een blik zullen gunnen in het militair huishouden te velde; anderdeels deed ik hier en daar een greep in het garnizoensleven, opdat bij de toenemende belangstelling in het Indische leger het leven van den Indischen soldaat een open boek voor den rechtgeaarden Nederlander worde.

HET KAMPMENT TJOT MANTJANG.

Van Nederland wordt in dichtmaat gezegd, dat het ontwoekerd is aan de baren; met meer recht nog kan men van Tjot Mantjang verklaren, dat het ontwoekerd is aan de modder. Er was daarom ook slechts zeer weinig tijd noodig, vóór de soldaten den waren naam veranderden in dien van Tjot Boeboer. ¹⁾ Voor die vindingrijkheid was veel te zeggen.

De Blang Bintang is n.l. een zeer groot rijstveld op een hellend vlak, dat zijn hoogste gedeelte in het Oosten bij het gebergte heeft. Daar Tjot Mantjang op het laagste gedeelte gebouwd is, stroomt het overvloedige sawahen regenwater in die richting en voert veel slib en modder mede.

Wie onzer zal ooit den onvermoeiden ijver vergeten van den met de genie-werkzaamheden belasten luitenant, die een afleidingskanaal om

---

¹⁾ Boeboer is pap.

het kampement liet graven, welk kunstwerk zeer spoedig door ons met den weidschen naam Kalie Gilles werd gedoopt?

Wie onzer herinnert zich niet het daarmede verband houdende scheppingswerk, dat volgens practischen geest en berekening het weinigje medegevoerde zand moest noodzaken te blijven en bestemd werd om de kleiachtige modder binnen het kampement te verharderen? Ja de spotters sloten de mogelijkheid zelfs niet uit, dat op die wijze grint kon worden verkregen.

De om de officiersbarakken en kazernes gegraven afwaterings-kanalen, die door zijn onvermoeiden arbeid steeds in diepte toenamen, bleken op een gegeven oogenblik onvoldoende om den zondvloed af te voeren, en op zekeren ochtend waren alle planken, die als bruggen over deze irrigatiewerken dienst deden, alsmede al het andere drijfbaar materiaal in den laagsten hoek van het kampement te vinden, waar zij gelukkig door eenige klapperstammen in hunne desertie gestuit werden. Toch hadden wij 't in hoofdzaak aan hem te danken, dat het binnen Tjot Mantjang langzamerhand wat comfortabel werd.

't Was er grootscheeps ingericht. 't Was ± 129 M. lang en 139 M. breed. Van de Zuidzijde beginnende eerst de officiersbarakken. Voor den Commandant een voorgalerij en twee kamers; daarachter de Kapiteins-woningen, bestaande uit

twee kamers voor ieder en een gemeenschappelijke voorgalerij voor twee Kapiteins; daarop vier kamers en een voorgalerij voor den officier belast met het civiel bestuur, die uit den aard van zijne betrekking nooit anders genoemd werd dan burgemeester; voor den officier van gezondheid, den luitenant-adjutant en den kwartiermeester, die uitsluitend luisterde naar den naam „Pegel”. Nu volgde de vereenigingszaal voor officieren, het minst practische hok, dat er te vinden was, omdat het te laag en te onvrij was, zoodat het bijna uitsluitend als eetzaal dienst deed en als zoodanig aan zijne bestemming zeer goed voldeed. 't Is verbazend, wat daar door ons allen — we waren in den regel met 20 — kon verorberd worden, dank zij de uitstekende zorgen van den krijgsmakker, die onvermoeid als chef-de-gamelle dienst deed, en zodoende veel tot ons welzijn heeft medegewerkt.

Hoe spoedig lagen de tafellakens op de ongeschaafde Singaporeplanken, zoodat men zich met eenige verbeeldingskracht in een goed ingerichte eetzaal verplaatst dacht? Wie heeft ooit hooren mopperen over de harde zitplaatsen, of over een gescheurde pantalon, wanneer dat kleedingstuk met een uitstekenden spijker kennis maakte? Wekte het niet altijd onze hilariteit op, als de buitengewoon kleine, doch nog al corpulente „burgemeester” met zijn korte beentjes zijne plaats bemachtigde?

Wat heeft daar aan tafel steeds een gezellige toon geheerscht! De Atjeh-politiek werd er alleen railleerend behandeld, om den eetlust niet te bederven. Daar „uitrukken” N°. 1 van het diensttableau was en er niet veel nummers meer op stonden, werd er op de gekste uren gespijsd. Een ontbijt des nachts om 1 uur, als om half twee de vijand moest worden opgezocht; de rijsttafel om 7 uur des avonds, wanneer wij ons wat lang in het terrein hadden opgehouden, hetgeen echter niet verhinderde, dat om 9 uur het z.g. diner de verschuldigde eer werd bewezen.

Ik heb er nooit hooren mopperen! Ja eens.

We hadden een zeer vermoeienden dag achter den rug. Een der luitenants, o.a. uitmuntende door zijn onverstoortbaar opgewekt humeur, lag wat vroeg te slapen, te vroeg voor de kameraden. Met een harden slag op de deur zijner kamer werd hij gewekt.

„Joris, je moet uitrukken, dadelijk bij den majoor komen.”

't Moet een lust geweest zijn om de snelheid te zien, waarmede hij zich kleedde en zijne slobkousen dichtknoopte, totdat een der omstanders een homerisch gelach aanhief, wat den gefopten collega deed uitroepen, „nu kom ik er voortaan niet meer uit, of de majoor moet mij er uithalen,” juist op het oogenblik, dat ik er voorbijging. De excuse: „'t was zoo niet bedoeld majoor,” was eigenlijk overbodig en een oogen-

blik later hoorde ik hem zingen: „altijd even luchtig, altijd even kluchtig, altijd even vroolijk, vrij en blij, voor 't vaderland, enz.”

Ik ben intusschen van mijn à propos afgedwaald en heb de verdere beschrijving van het kampement in den steek gelaten.

Aan de vereenigingszaal voor de officieren sloot het blok luitenantswoningen. Ieder een kamer en met zijn vieren een galerij. Op eenige meters afstand was de paardenstal, tot groot ongerief van slapende luitenants, voor wie paardengetrappel nog steeds geen wiegelied is.

In dezelfde richting doorgaande kwamen wij aan het munitiemagazijn en daarnaast in den „kruidenierswinkel” van „Pegel.” Bij den bouw van het kampement was te weinig rekening gehouden met den werkkring van dit onmisbaar lid in het militair gezin. In een klein van het magazijn afgeschut gedeelte, met onvoldoend licht en onbezwangerde lucht, had hij te zorgen voor ons finantieel welzijn en voor alles wat noodig is om het dagelijksch menu voor een kleine duizend keelen van de vereischte bestanddeelen te voorzien. Pegel had voor de inrichting, waar hij troonde, geen uithangbord noodig, omdat de eigenaardige aroma van zoute visch haar reeds op een afstand aankondigde. Dat hij er in weerwil van de onaangenaam bezwangerde lucht gezond is gebleven, wordt door velen toegeschreven aan de groote massa

thee, die hij iederen middag na zijne siësta verwerkte. Op den oningewijde in het militair huishouden van Tjot Mantjang maakte het een vreemden indruk, als Pegel met neus, ooren en daarna zeer langzaam met de tong den inhoud van zijn speciale trekpot onderzocht. Wanneer dat onderzoek bevredigend was afgelopen, dan kwam er een goedaardigen glimlach op zijn gelaat en met volle teugen spoelde hij zoutvischbaccillen en dergelijke weg. Dat nauwkeurig theeonderzoek had een zeer afdoende oorzaak. 't Was n.l. een paar malen gebeurd, dat de thee „bij vergissing” met whisky was vermengd in plaats van met water en die kameraadschappelijke aardigheid deed hem op zijn hoede zijn.

Evenwijdig met en grenzende aan de officiersbarakken had men de z.g. bijgebouwen, als bediendekamers, badkamers, keukens enz.; daarnaast de kazernes voor de 1ste Compagnie en vervolgens voor de 2de, waarop het „Cour” volgde.

Het „cour” was steeds het brandpunt van Tjot Mantjang. In het midden stond de vlaggemast met Neerland's driekleur, een heusche muziektent, (onze trots, een geschenk van de Genie,) de cantine, het schoollokaal en het dwangarbeiderskwartier, waarachter de soldatenkeukens gevonden werden die van de palissadeering gescheiden waren door de meest noodzakelijke gebouwtjes, die zelfs in een kampement

niet mogen ontbreken en om zeer gegronde redenen, evenmin als de kruidenierswinkel van „Pegel” een uithangbord behoeften.

Ofschoon ik op de verschillende lokalen op het cour nog wel terugkom is het hier de plaats er het een en ander van te vertellen. Van de oostzijde beginnende maakte men het eerst kennis met de cantine, een naar de omstandigheden zeer goede en luchtige inrichting. Daar ik de mogelijkheid niet uitsluit, dat de heeren in Nederland, die zoo gaarne het welzijn van den Indischen militair bevorderen, hem tot een dronkaard stempelen, om daarna op hem hun bekeeringswerk te beproeven, en dus mogelijk — op de lucht afgaande — hier iets van hunne gading denken te vinden, waarschuw ik te voren, dat hunne poging niet met gunstigen uitslag zal worden bekroond, omdat ik onder de kleine 400 Europeanen te Tjot Mantjang geen dronkaards had. Het is voor die heeren zaligmakers maar beter zich in Nederland met dien arbeid bezig te houden, waar zij bovendien op zon-, feest- en werkdagen zuiveringsarbeid genoeg vinden. Hoewel flauw, staat het mij toch voor den geest, dat er veel dronken menschen op straat te zien zijn, als de militie onder de wapens komt, en . . . . . als niet alle jeneververkooplokalen gesloten zijn. De korps- en compagnies-commandanten kunnen het in Indië vooralsnog met hunne flinke soldaten wel af,

zoodat zij de ongevraagde hulp van de heeren drankbestrijders in Nederland best kunnen missen. Begrijp mij vooral niet verkeerd, meneeren; ik had er heel veel, die jenever dronken; ik geloof haast alle Europeanen; neen, enkelen niet, maar op hen kom ik hier en daar wel ter loops terug. Ook is het een enkele maal gebeurd, dat ik iemand wegens dronkenschap moest straffen, doch buitengewoon zelden. Maar zoo iemand, die als eene hooge uitzondering te veel aan Bachus offert, is nog geen dronkaard.

De cantine had in het midden het magazijn, waar bier bij groote hoeveelheden lag opgestapeld, ook jenever en andere artikelen, als tabak, sigaren enz. De proef om limonade te slijten — stroop noemt men zoo iets in Indië — is jammerlijk mislukt. Wat er was kreeg Jumbo. Wie Jumbo was, vertel ik u later. Naast het magazijn was het buffet, waar de cantinehouder troonde. Aan weerszijden daarvan waren twee lokalen, de eigenlijke cantine vormende, één bestemd voor de korporaals en manschappen, de andere voor de onderofficieren. — Vooral als er 's avonds niet op groote schaal werd uitgerukt, dan was hier voor allen het aantrekingspunt, niet zoo zeer om de jenever, als om den gezelligen, vroolijken toon, die er heerschte. Kwinkslag op kwinkslag werd ten beste gegeven, en de officieren amuseerden zich dikwijls zeer lang daarbuiten met naar de bezoekers te luisteren.

Het meubilair was zeer eenvoudig, doch nam langzamerhand in comfort toe, zoowel als in hoeveelheid; omdat de groote winst op jenever en de kleine op bier en andere artikelen de kas spekten. Aan den wand prijken spiegels en eenvoudige schilderijen, alsmede — behoeft het nog vermeld te worden — de portretten van onze geëerbiedigde Koninginnen, voor Wie de bezetting van Tjot Mantjang — als het noodig ware — het leven zou hebben gelaten. Al zeer spoedig hadden we er een harmonica, en als Bartels 's avonds „Wien Neerland's bloed”, „Wilhellemus al van Nassouen” of „Gij schitterende kleuren van Nederland's vlag” speelde, dan hoordet ge van de harmonica weinig; een gevolg van het enthousiasme, dat de soldaten in den regel weergeven in de kracht van het geluid.

De muziektempel — zeide ik zoo even — was onze trots. Om hem voor „bederf” te bewaren, had ik de order uitgevaardigd, dat hij alleen toegankelijk was voor de muzikanten. Dit was niet zoozeer noodig voor de soldaten, als wel voor de paar honderd soldaten-vrouwen en kinderen, die mede op Tjot Mantjang logeerden. De muziek hadden we voor geen geld ter wereld willen missen. 's Morgens een paar uur repetitie en iederen vooravond — van half zeven tot acht uur — uitvoering. Een kapelmeester hebben we er nooit gehad, maar een

gedetacheerd sergeant van het Nederlandsch leger zwaaide verdienstelijk den dirigeerstok. De vermoeidheid en de misère van de ontbering, als een moeilijke nacht en dag met den vijand waren doorgebracht, waren vergeten, wanneer we in 't gezicht van 't kampement het „welkom” hoorden, dat namens de achtergeblevenen de muziek ons toeriep.

Wanneer de troep zag, dat ik den kapelmeester op zoo'n oogenblik iets toefluisterde, dan wist men in den regel „hoe laat het was”; dan zag men een dankbetuiging op het gelaat mijner flinke soldaten en in een uitbundig hoera gaven zij daarvan blijk, wanneer de eerste toonen van het signaal „extra oorlam” gehoord werden. Ik kan mij voorstellen, dat zoo'n signaal een wanklank, een verzameling valsche geluiden, een hel en verdoemenis is voor de algeheelonthouders en die anderen, die zoo ongevraagd voor het zielenheil streven van het Neerlandsch-Indisch leger. Zij hebben echter eerst recht van oordeelen, nadat zij een paar tochten naar de Glé-Brou, naar Koeta-Bateue, Piëng of dergelijke plaatsen hebben meegemaakt, tochten die meer-malen 16 en meer uren duurden, en waarvoor alleen een extra-ontbijt, bestaande uit een broodje met het een of ander er op en een paar harde eieren, werden meegenomen. Zoo'n marsch ging niet over gebaande en effen wegen; ook daarvan zouden de heeren drankbestrijders zich

kunnen overtuigen. Nooit heb ik er een „achterblijver” gehad. Een achterblijver is iemand, die wegens vermoeidheid, als een gevolg van minder fysieke geschiktheid, den troep niet meer kan volgen, en daarna in een draagbaar vervoerd wordt.

Tusschen de muziektent en de cantine hingen aan stevige toestellen eenige gymnastiekbenoedigheden, gedeeltelijk door de Genie aangeemaakt of verstrekt, of uit de cantinekas aangekocht. Iederen dag werd daar kosteloos voorstelling gegeven door militaire acrobaten en clowns.

Van de muziektempel de allée overstekende, kwam men aan het schoollokaal, waarbij men te zorgen had, niet tegen de vlaggemast aan te loopen. Een werkelijk schoollokaal, met tafels en banken, alsmede de noodige leermiddelen. Daar werd aan leerlustige europeanen en inlanders onderwijs gegeven, om hen te bekwamen voor het examen voor de kaderschool, aan welke inrichting zij tot korporaal worden opgeleid. Eerlijk moet ik bekennen, dat de leerlust niet bijster groot was; omdat — zooals ze mij vertelden — men meer smaak vond in het ageeren tegen den vijand dan in de leerzalen van de kaderschool.

Het schoollokaal had ook nog een andere bestemming. Het eene uiteinde was voor tooneel ingericht een werkelijk tooneel met coulisses,

een scherm, achterdoek enz. Ik vind waarschijnlijk eene geschikte gelegenheid hierop later terug te komen.

Het dwangarbeiderskwartier bevatte een 70-tal van die ongelukkigen, die zoo onmisbaar zijn voor het Indische leger te velde, en als zoodanig zulke onschatbare diensten bewijzen. Zij dragen de vrachten, de tandoes voor de gewonde of gesneuvelde kameraden, doen de vuile corvéën en zijn voor alles en nog wat de z.g. „duivelstoejagers.” Zij zijn zeer gevoelig voor eene verstandige en strenge behandeling en te bewonderen in het dragen van zware vrachten door het moeilijkste terrein. Toch is het zaak hen steeds onder gestreng toezicht te houden.

De keukens en andere noodzakelijke gebouwtjes daar achter behoeven niet afzonderlijk besproken te worden.

Verder volgen, aan de andere zijde van het cour, de kazernes voor de 3de en voor de 4de compagnie, gelijk aan de zoo even genoemde voor de 1ste en de 2de. Aan de 4de compagnie grenzen de voor verschillende doeleinden bestemde lokalen; te weten: het magazijn van geneesmiddelen, de woning voor den sergeantzienkenvader, de apotheek, de ziekenzaal, de kazerne voor het personeel van de ziekenzaal en voor de artilleristen, het wachtlokaal voor den officier en een dito voor den sergeant van

de wacht, het wachtlokaal voor de manschappen, de arrestantenkamers, het magazijn voor brandblusmiddelen, voor kampementsgereedschappen, het atelier voor den korporaal-schoenmaker en dat voor den korporaal-kleermaker, de voor hen bestemde woningen, het korpsbureau en de woning voor den sergeant-majoor-stafschrijver en twee voor de adjudanten-onderofficier, enz. enz.

Ge ziet, dat er in zoo'n kampement nog heel wat „te koop” is, welke uitdrukking meer van pas is op het huisje, dat nu aan de beurt komt. Daar woont een echte Chinees, een uitverkorene uit velen, aan wien het vergund is binnen de enceinte van het kampement een toko te bouwen en te houden. Daar de prijzen van de verschillende waren, die hij te koop aanbood, aan mijne goedkeuring waren onderworpen, kon hij ons en den troep niet te veel „snijden.” In die toko kon men van alles krijgen; spelden, naalden, sigaren, schoenen, selterswater, knopen, kaas, lucifers, groenten in blik, borstrokken, ham, zakdoeken, bier, glazen, wijn, zakspiegeltjes, timmermansgereedschappen en nog duizend en meer andere artikelen. In het Chineesch schijnt het spreekwoord: „voorbeelden wekken, leerlingen strekken” niet te bestaan; want nauwelijks had het bataljon zich op den Blang Bintang gevestigd, of deze heeren van het Hemelsche Rijk gingen zonder eenige dekking naar Kota Radja om hunne inkoop te doen.

In den beginne waarschuwde ik tegen deze roekeloosheid en vroeg eens, wat zij zouden doen, als zij onder weg door de lang niet te vertrouwen Atjehers werden aangevallen, waartoe alle kans bestond, en waarbij zij zeker zouden worden afgemaakt.

De eigenaar van de toko, die mij klaarblijkelijk niet begreep, zeide toen: „dan zend ik morgen anderen” en sneed daarmee het gesprek over dit onderwerp af.

Naast deze toko vond men de broodbakkerij, de woning voor de Chineesche bakkers en het magazijn voor meel en andere ingrediënten. Eerstgenoemde voorzag de bezetting dagelijks van versch brood. Die broodbakkerij was ons van meer dienst dan men oppervlakkig zou denken. Als ik — naar aanleiding van ontvangen spionnenberichten b.v. — onverwachts tot een eenigszins belangrijken tocht besloot, die vermoedelijk van zoo langen duur was, dat het medenemen van een extra-ontbijt noodig bleek, dan werd de hoeveelheid brood, bestemd voor dien of den volgenden dag, verstrekt en begonnen de Chineezen dadelijk met aanstalten voor eene versche levering in plaats van de extra-verstrekking, die ook extra betaald werd.

Het kampement was omgeven door eene horizontale palissadeering, die zoo laag was, dat de poort geheel onnoodig bleek. De vroolijke Joris, die altijd even luchtig en kluchtig

was, sprong er zonder gebruik van handen met een aanloopje overheen. Eenige passen buiten de palissadeering was eene verticale ijzerdraad-versperring.

De hoofdboort was in de N. face en in de O. en W. face waren twee kleine uitgangen aangebracht. In den Z. O. saillant was een bastion, waar twee 7 c.M. achterlaad in batterij stonden, die nooit anders gebruikt zijn, dan voor het lossen van eereschoten bij het begin en het einde der poeasa. ¹⁾ In den N. W. saillant was een z.g. verhoogd schilderhuis waar des nachts 15 man gekleed, voorzien van geweer en patroontasch, sliepen. Een schildwacht hield er de wacht. Die 15 man waren bestemd om bij eventualiteiten dadelijk „bij de hand” te zijn, even als 10 man, die op dezelfde wijze in de nabijheid van het bastion sliepen.

In de nabijheid van dat verhoogd schilderhuis, op een afstand van ongeveer 25 passen, was de veekraal voor het slachtvee van de bezetting met een verhoogd schilderhuis voor een gegraduateerde en vier man. Dit schilderhuis was met dat in den N. W. saillant met een electriche belgeleiding verbonden, waarmede signalen gewisseld werden.

Evenwijdig aan de W. face en op een afstand van + 10 passen was de z.g. vrouwenloods, een

---

¹⁾ De groote vasten vóór het nieuwjaar der mahomedanen.

lokaal voor de soldatenvrouwen om er te koken, waarvan een kwistig gebruik gemaakt werd.

Bij de veekraal was de Atjeh-passar, d. w. z. de marktplaats, waar de bevolking al zeer spoedig vruchten, kippen, eenden, eieren enz. te koop aanbood. Ook Atjehsche vrouwen bezochten de passar, doch daarvoor schenen de leelijksten en oudsten van het ras uitgezocht te worden.

Na u nog verteld te hebben, dat een groote groentetuin was aangelegd, waar met moeite lombok en andere ingrediënten voor de menage werden gekweekt; dat de slachterij op omstreeks 250 passen van het kampement lag, welke inrichting uitstekend aan hare bestemming voldeed; dat in een varkenskraal bij mijn vertrek veel biggetjes verwacht werden; dat de bezetting twee sappies rijk was, die bij de tuchtiging van eene vijandige streek waren buit gemaakt, ben ik gereed met de beschrijving van Tjot Mantjang en hoop ik, dat ge u er spoedig tehuis gevoelt.

F R I T S .

Frits!

Niets is eenvoudiger dan boven de beschrijving van dit type „Frits” te plaatsen.

Frits?!

Wat zegt het?

Niets . . . . . en toch zoo veel.

Wanneer 'k u zeide: „Frits is een hond,” dan zoudt ge onwillekeurig aan den een of anderen viervoeter denken, die op het geroep van Azor, of iets dergelijks, tot u kwam; die op zijn achterpooten kon staan, met kunstjesmaken ons amuseerde, in een woord aan een hond, zooals er duizenden in en om de kazernes gevonden worden. Zoo „iets” was Frits niet.

Frits was „iets”, niet iemand.

In dat „iets” ligt de oorzaak, waarom ik hem en niet den een of anderen korporaal, soldaat of wien ook het eerst beschrijf. Frits was en is het mogelijk nog . . . . . een onafscheidelijk deel van het 7de bataljon.

De een of ander militair van dat bataljon, die zich bij het korps allerverdienstelijkst heeft gemaakt, aan wien men onwillekeurig denkt, als men over het bataljon spreekt of over de excursies, die het maakte, kan naar elders worden overgeplaatst, en men verliest hem uit het oog. Met Frits is dit eenvoudig onmogelijk. Het 7de bataljon zonder Frits is een ondenkbaar iets.

En toch is Frits een hond.

Ik zal trachten Frits te schetsen, zooals ik hem heb leeren kennen; niet volgens overlevering, waarop in den regel onbetrouwbare berichten welig tieren.

„Dat is Frits” zei mijn voorganger, toen 'k den 25ⁿ Maart 1896 't commando over 't 7de overnam. „Frits is een „eenige” hond, van wien ge niet den minsten last hebt; hij is als 't ware één met het bataljon. Hij is van niemand, omdat hij van 't bataljon is.”

Ik keek Frits aan en Frits keek mij aan, alsof hij zeggen wilde: „ah, de nieuwe commandant.”

Hij kwispelstaartte niet, hij besnuffelde mij niet, zooals ieder andere hond zou doen; hij blafte nog veel minder. Men kon het hem aanzien, dat hij daaraan het minst dacht. Blaffen tegen den nieuwen of ouden bataljons-commandant zou hij als majesteitsschennis beschouwd hebben. Als men hem aanzag dan was men zeker, dat hij meer begrip had dan een gewone

hond; en ik ben er van overtuigd, dat op het oogenblik, toen Frits mij werd voorgesteld, hij wist, dat ik het bataljon had overgenomen. Dat hij bij de officieele plechtigheid tegenwoordig was is zóó natuurlijk, dat ge er u na 't lezen van deze schets niet meer over verbazen zult.

Frits was altijd op 'tappèl present. Niet keffende of blaffende; hij rende niet van den rechter naar den linker vleugel; hij besnuffelde geen uniform, bromde niet tegen het paard van den bataljons-commandant of adjudant. Zoo iets zou een „hond” gedaan hebben, maar Frits niet.

Frits had zijn bepaalde plaats, die wel is waar niet reglementair was voorgeschreven, maar Frits was er te vinden, als 't bataljon onder de wapens was.

„Tusschen de muziek en het bataljon.” Niet voor, achter of naast den commandant; dat kon hem niet schelen. Frits was er 't eerst en bekommerde er zich niet om, of de bataljons-commandant er al of niet was. Frits bekommerde zich eigenlijk om niemand.

Hij was leelijk; hier en daar verhaarde hij. Hij was zeer onregelmatig zwart en wit geteekend.

Bij de bestorming van Tjakra-Negara was hij 't eerst in de vijandelijke versterking; doch dit weet ik slechts bij overlevering. Maar „Lombok” heeft hij in ieder geval met het 7de meegemaakt.

Honden kunnen bij exercitiën lastig zijn.

Frits niet. Hij waakte tegen hondenongerechtigheden in de nabijheid van het bataljon. Aan burgerhonden had hij verschrikkelijk het land, waarvan hij meestal het bewijs leverde door ze een knauw te geven. Met militaire honden was dit niet noodig, omdat allen een onbegrensden eerbied jegens hem aan den dag legden. Hij had veel kinderen in de kazerne, doch hij bekommerde zich uiterst weinig om hen. Eén maakte daarop eene uitzondering, een zoon, die frappant op hem geleeek. Die zoon stond ook in groote gunst bij het korps, maar niet zoo als Frits.

Frits gebruikte hem gewoonlijk om op de vlucht gejaagde burgerhonden te achtervolgen, nadat ze van den vader een knauw hadden opgelopen. Hoe die excursie verder afliep, dat kon Frits niet schelen en daardoor bevorderde hij de flinkheid, de zelfstandigheid van den zoon. Niemand zal er zich over verbazen, dat de zoon den vader in al zijne rechten opvolgt, als de dood hem achter de muziek weghaalt.

Ik heb Frits nooit zien kwispelstaarten.

Als kwispelstaarten, zooals Van Alphen beweert, een uiting is van dankbaarheid, en niet-kwispelstaarten dus veel overeenkomst heeft met ondankbaarheid, wanneer men aanspraak meent te mogen maken op een buiging bij een mensch, op staartgezwiebel bij een hond, dan — ik moet het tot mijn spijt verklaren — was

Frits hoogst ondankebaar. Dit moet echter ontegenzeggelijk aan zijne opvoeding worden toegeschreven. Schoof de kok Frits b.v. een kluis toe, waaraan nog al wat zat, dat beter in de soep te huis behoorde, dan nam Frits die aan met een gezicht, alsof hij zeggen wilde, „Dat is mijn ration, dat mij eerlijk toekomt.”

Behoeft het nog gezegd te worden, dat Frits precies wist, hoe laat het vleesch van de beenen en in stukken gesneden werd en dat hij op die oogenblikken in of bij de keukens te vinden was? Denk evenwel niet, dat hij den kok op de een of andere wijze dankbaarheid toonde.

Ik geloof niet, dat er velen onder ons gevonden werden, die hem meer dan eens in hun leven aanhaalden, streelden. Hij trok bij zoo'n gelegenheid n.l. een gezicht, alsof hij zeggen wilde: „Blijf mij in Godsnaam van mijn lijf, doe dat bij andere honden.” Ieder heeft hem minstens eens in zijn leven een „gek dier” genoemd.

Rukte het bataljon in zijn geheel uit, dan was hij er bij en — zooals ik u reeds vertelde — aan 't hoofd er van te vinden. Gingen de compagnieën er ieder afzonderlijk op uit — en dat zag hij dadelijk aan de voorbereidende maatregelen — dan had hij tijd in overvloed en stond in de poort er naar te kijken. Ongedisciplineerde soldatenhonden werden op gevoelige wijze op hun plicht gewezen; hij keek de

laatste compagnie nog eens met een gezicht na, alsof hij zeide: „ziezoo, dat is in orde” en ging dan weer naar binnen.

Voor de liefde was hij zeer gevoelig, doch dat deed hij ook al weer op eene manier, zooals men dat niet van gewone honden zou verwachten. Een andere oorzaak, dan dat al de overige voor hem ruim baan maakten, heb ik er nooit voor kunnen vinden. Van de „dameshonden” sprekende, kon hij gerust zeggen: „ik kwam, zag en overwon.” De strijd kostte hem niet veel moeite.

Hij heeft intusschen de verschillende compagnieën zien uitrukken en een half uur later verlaat hij eveneens de kazerne. Hij loopt kalm door — zonder zich aan iets te storen, zonder zich een oogenblik te bedenken, welken weg hij zal inslaan. Weifeling kent hij niet, evenmin als vrees. Hij maakt geen omweg voor een grooten hond; hij encanailleert zich niet met burger- of kamponghonden; hij wordt ook niet aangevallen, omdat men hem vreest. Begint hem het geblaf, of het achterna loopen van andere honden te vervelen, dan is het voldoende, dat hij eens omkijkt om kalm zijn weg te kunnen vervolgen.

Hij heeft inmiddels een der 4 compagnieën gevonden. Hij staat er maar een oogenblik bij stil, want 't is op 't exercitieterrein; daar gebeurt niets bijzonders. Frits gaat verder, tot hij de

drie anderen gevonden heeft en sluit zich aan bij die, welke 't laatst thuiskomt.

Vrees, dat de lekkere kluijjes hem zullen ontgaan, kent hij niet, omdat vrees hem vreemd is. In den regel hebben de koks wel iets voor hem bewaard, doch anders nuttigt hij zijn maal met de laatst te huis komende compagnie.

Met een oogopslag bemerkt Frits — als hij den troep ontmoet — of het zijn bataljon is of niet. In het laatste geval kijkt hij wel eens een enkel maal, doch zijn gezicht vertoont dan eene uitdrukking van medelijden, zoo iets van: „Dat noemt men ook al excerceeren.”

Ja, Frits bezit veel korpsgeest, hij bezit alle militaire deugden.

Wie aan zijn moed twijfelt, heeft hem niet op Lombok, niet op Atjeh gezien; die heeft hem heelemaal niet gezien. Want die het voordeel heeft gehad slechts één blik op zijn gelaat te werpen, is ook overtuigd, dat vrees hem vreemd is.

Zijn knauw, die hij schaars uitdeelde, teekende kracht; de wijze waarop hij het deed, zonder aanzien des „persoons,” of zonder zich om het aantal tegenstanders te bekommeren, sprak van moed.

Zijn trouw, trouw aan het 7de, kon ons allen tot voorbeeld strekken. Frits kende geen heimath; tenzij het 7de bataljon als zoodanig kon worden beschouwd. Het bataljon was zijn heimath, het bataljon en Frits waren één.

Dat ik nu eens in den verleden tijd dan weer in den tegenwoordigen tijd van hem spreek, is eigenlijk zijn schuld. Als hij mij voor den geest komt, nu ik reeds lang niet meer het 7de commandeer, dan verplaats ik mij onwillekeurig weer in den tijd, dat ik commandant was van het bataljon, waartoe Frits behoort. Dan zie ik hem voor mij, zich aan niemand en niets storende, in één woord, dan zie ik Frits in zijn doen en laten en 'k spreek onwillekeurig in den tegenwoordigen tijd.

Zijn karakter, zijn aard, zijne gevoelens kent ge nu en 'k zal u vertellen, hoe Frits met ons Magelang verliet om onze bestemming Atjeh — na Oemar's afval — te volgen.

't Is nog vroeg in den ochtend, als het 7de op oorlogssterkte in al zijne kracht en heerlijkheid in de breede allée voor de kazerne aangetreden staat. In de bedrijvigheid vergeten de gehuwde officieren reeds voor een deel de ellende, die ze zooeven in hunne woningen hebben achtergelaten; de kracht, die ze er noodig hadden om zich los te maken uit de armen van hunne weenende echtgenooten en kinderen. Het echte soldatenleven zal beginnen. Fier wappert het vaandel, door de koele ochtendwind bewogen; met trotschheid zich verheffend boven de hoofden van allen op wier soldatendeugden Vorstin en Vaderland vertrouwen; met trotschheid, omdat de Militaire Willemsorde in zijne

plooien verborgen — van moed, beleid en trouw spreekt; met trotschheid, omdat het zich overtuigd houdt, dat allen zullen medewerken om het vertrouwen niet te schokken, dat een bataljon met zulk een vaandel verdient.

Frits heeft zijne plaats ingenomen tusschen de muziek en het bataljon.

Ge ziet het hem aan, dat hij gevoelt, dat hij weet, dat het geen gewone oefening geldt.

Hij is in oorlogscostuum!

Op zijn linkerborst prijkt het expeditiekruis, het eereteken voor belangrijke krijgsbedrijven van model grootte, aan het voorgeschreven lint. Zijn halsband is versierd met rood, wit, blauw. Wanneer ik u nog vertel, dat hij er niet aan dacht om naar het expeditiekruis te bijten, ten einde er zich van te ontdoen, omdat het hem ontegenzeggelijk moet hinderen, gelooft ge dan, dat Frits een andere hond is dan een gewone kazernehond, dat hij anders gevoelt, anders bestaat, dat hij eigenschappen heeft, die honden vreemd zijn? Hij kijkt mij aan, alsof hij zeggen wil: „Hier is alles in orde en troost je over hen, die je dierbaar zijn en achterlaat.”

De komst van den Kolonel stoort mij in den gedachtegang, waarvan Frits de oorzaak was. Een lange roffel volgt. Mijn kranig bataljon slaat de handen aan 't geweer alsof het zijn kracht, zijn flinkheid wilde toonen. Ik rijd den

kolonel te gemoet, de begroeting volgt en wij rijden langs de gelederen.

„Geen honden meenemen. Niet waar?”

„Neen kolonel!”

Dat Frits tòch meeinging, dat hij met die order niets te maken had, lag zoo voor de hand, dat er in 't geheel niet over gesproken werd.

Toen we hem passeerden keek hij mij even aan. In dien blik lag veel te lezen; zoo iets van: „gaan we haast”, „apekool” en soortgelijke, die zijn ontevredenheid uitdrukten over noodelooze inspectiën en tirlantijntjes.

Eindelijk stelde het bataljon zich in beweging. Frits op zijn plaats. Hij had veel bekijk, dat kwam door zijn krijgsgewaad; doch aan geen enkele beweging was het te bespeuren, dat het expeditiekruis hem hinderde. Slechts éénmaal, 't was nog bij 't begin van den marsch, verliet hij zijne plaats. Hij liet het bataljon tot den laatsten man voorbij zich heen trekken, begaf zich toen weer zonder veel drukte achter de muziek en liep kalm door, als wilde hij daardoor toonen, dat hij thans over alles gerust was.

Op twee schepen — ik zeide het reeds bij de inleiding tot het 1ste type werd het bataljon naar 't oorlogsterrein overgebracht. Het embarquement gaf, vooral door de feestelijkheden, waarmede Semarang ons zijne sympathie wilde toonen, veel drukte, zoodat er zelfs geen sprake van kon zijn zich om Frits te bekommeren. Dat

heeft ook niemand gedaan. Niemand herinnert zich — geloof ik — Frits in een der prauwen of sloepen gezien te hebben, waarmede wij naar de stoomschepen werden overgebracht. Doch toen we onder stoom waren, was Frits op 't appel present, op het schip, waar de staf van het bataljon met de muziek zich bevond. Niemand was er dadelijk meer te huis dan hij. Hij wist de kombuis te vinden, had reeds een koel plekje opgezocht, had zich reeds overtuigd van de orde aan boord, gevoelde al zeer spoedig, dat „achteruit” — waar de officieren logeerden — zijne plaats niet was, nadat hij slechts éénmaal — bij wijze van inspectie de grens had overschreden die de passagiers 2de klasse en dekpassagiers van ons scheidde.

Ieder, die Frits niet persoonlijk kent, zou allicht geneigd zijn te denken, dat hij de lui aan boord nog al eens in den weg liep, maar niets is minder juist. Zonder er een oogenblik aan te denken zich te verbergen, want daarvoor was hij te trotsch en gevoelde hij zich ook te veilig bij zijn bataljon, zag men hem niet, of men moest speciaal op hem attent gemaakt worden.

Bij mijn vertrek van Semarang was mij een kist Lombokkruizen met brevetten meegegeven, bestemd voor de militairen van mijn bataljon, die aan de Lombok-expéditie hadden deelgenomen. De afdeulingscommandant droeg mij in der haast op die kruizen vóór mijn aankomst te

Atjeh met den meesten luister uit te reiken. Toen ik den generaal op de twee schepen wees, waarmee de overtocht zou plaats hebben, lag het voor de hand, dat het uitreiken zeer moeilijk ging, omdat onder weg geen enkele plaats bezocht werd. Doch op een der dagen toen het bijna bladstil en de zee zeer kalm was, praaide de kapitein van ons schip het andere en seinde om bij te leggen. In allerijl werden de kruizen met de brevetten, bestemd voor den troep op het andere schip uitgezocht en verzameld en stapte ik met den luitenant-adjutant in den inmiddels in gereedheid gebrachten sloep en werd naar „de Carpentier” geroeid. Met den meesten spoed trad de troep aan, en deelde ik het doel van mijne komst mede; ik rekende er op — zeide ik — dat dit koninklijk blijk van waardeering hen zou aansporen om den weg, die ik hen zou wijzen, af te leggen met die volharding, met dat moedsbetoon, waarop mijne plannen gegrond waren, en die zeker ter overwinning zouden leiden. 't Is een gewichtig oogenblik — zoo besloot ik — waarop deze plechtigheid plaats heeft, omdat wij op het punt staan den Atjehschen bodem te betreden, waar op onze krachtige medewerking gerekend wordt. Laat ons hier de plechtige belofte afleggen, dat er niet vergeefs op ons vertrouwd wordt, en dat wij de waarde van ons leven ondergeschikt maken aan onzen heiligen plicht. Bezegelt met

mij deze belofte met een „leve onze Koninginnen!”

De muziek op „de Reael,” waar het hoera duidelijk gehoord werd, hief het Wilhelmus aan en wij keerden met spoed naar ons schip terug. Daar had dezelfde plechtigheid plaats en toen het hoera verstomde, hoorde ik — ik geloof voor het eerst — Frits blaffen.

„Later Frits. Gij hebt Lombok wel meegeemaakt, gij hebt er ook ellende geleden, gij hebt er uw plicht gedaan, en hoewel ik u in mijn hart het kruis wel gun, schiet er nu geen voor u over. * Later Frits, als een der thans bevoorrechten den tol betaalt, die in de eerste dagen zeker ruimschoots van ons gevraagd zal worden, als het bloed stroomt, dat van soldatenplicht spreekt, dan zal er wel een overschieten en ge krijgt uw deel in de Lombokkruizen, die zulk eene droeve herinnering bij velen opwekken.”

Die Lombokkruizen, gegoten uit het verraad, dat ons zoo pijnlijk wondde, dat ons bloed zoo overvloedig deed vloeien en den grond drenkt, dat Baly-tirannie onderdrukt; die Lombokkruizen — op dat oogenblik uitgereikt — spraken van den ernst der gebeurtenissen, die ons wachtten; zij waren voor ons een prikkel te meer om onzen plicht te doen en ons te behoeden voor de gevolgen van te goed vertrouwen.

Atjeh staat bekend voor zijne zeer groote tropische warmte. De 1ste Mei, de dag van onze

aankomst, was klaarblijkelijk bestemd om ons er aan te herinneren en ons voor te bereiden op eene training, die veel van ons fysiek zou eischen. Hoe velen bleken daartegen niet bestand!

Wij werden naar Nesoeh geleid, waar het schoone park in een tijdelijk kampement was herschapen, middels barakken, gebouwd van Singaporeplanken. Hoe primitief ook, voldeden zij zeer goed aan het doel.

Ook voor het logies van officieren was . . . . gezorgd. Al de kapiteins en luitenants van mijn bataljon in één hoofdofficierswoning, die door het aanbrengen van planken beschotten van een voldoende aantal kamers was voorzien.

Frits was het eerst op zijn gemak. Zoodra de verschillende chambrées betrokken waren, ging hij op verkenning, beginnende bij het begin en eindigende bij de 4de compagnie. Wat daar achter lag, wie de andere barakken bewoonden, kon hem niet schelen; hij had alleen te maken met zijn bataljon. Ook de keukens werden met zijn bezoek vereerd.

Even na aankomst der troepen werd de kampementswacht betrokken, waarbij Frits zich aansloot. Hij ging met de eerste aflossing mede, als om zich van de grenzen van het kampement van het 7de bataljon te overtuigen en bleef daarna voorloopig aan de wacht, in afwachting van de dingen, die komen zouden.

Drie dagen later — den 4^{den} Mei — rukte

het bataljon voor 't eerst uit om in gemeenschap met andere bataljons den Atjeher te toonen, dat Toekoe Oemar ons hoogstens wat soesah berokkend had en dat wij hem thans zouden laten zien, dat zijne bangmakerij ons overigens koud liet. Frits ging van zelf mee en rukte bij wijze van verkenning een eind vóór den troep uit. Later werd meestal des nachts met de excursie aangevangen en was het raadzaam honden — in dit geval zelfs Frits — te huis te laten. Het schijnt, dat hem dit op zekeren nacht wat hardhandig is duidelijk gemaakt, zoodat Frits, gekrenkt in zijne waarde, niet meer mee uitrukke, zoolang ik het 7de commandeerde.

In al zijne door mij geschetste karaktertrekken bleef Frits echter dezelfde en is het zeker, dat hij tot aan zijnen dood een type zal blijven.

DE MENAGERIE EN ONZE GRAPPENMAKERS.

Men heeft wel eens beweerd, dat het voor een burger een niet op te lossen raadsel is „hoe een soldaat aan den kost komt.”

Als kalmeeringsmiddel verklaren we hier — op onze veeljarige ondervinding gegrond — en vooral omdat we ongaarne zien, dat de een of andere burger zich door die stelling gekrenkt gevoelt, dat er zeer veel officieren gevonden worden, die het antwoord op die vraag eveneens schuldig bleven.

In den zak van een schooljongen vindt men van alles. Een eindje touw, een of meer ongelijksoortige knopen, een defect zakmes, een paar knikkers, soms een griffel en een potlood, een vuursteen, een duikermannetje, een spijker, een appel of wortel en nog tal van andere zaken meer. Welnu, ik raad u om voor de curiositeit eens eene inspectie te houden over de soldatenkist van een militair, die overgeplaatst wordt. Daarin vindt ge nog meer uit-

eenlopende zaken, wier bestemming u, zonder nadere toelichting, uw leven lang vreemd blijft. Daarin ligt het geheim verborgen om de vraag op te lossen, hoe een soldaat aan den kost komt.

Doordat zooveel menschen uit verschillende oorden van de wereld in één gebouw logeeren, neemt de een al ras veel van den anderen over, en daarin ligt met een het antwoord op eene andere vraag, waarom een soldaat in den regel een verbazend goede knutselaar is, een duivelskunstenaar, die van alles kan en nog veel meer.

Een hond is dadelijk aan hem gehecht.

Hebt ge 't nooit gehoord of zelf ondervonden, dat als uw hond ééns in de kazerne is geweest, zijn trouw jegens u een gevoeligen slag heeft gekregen. Een soldaat houdt van een hond en omgekeerd; die genegenheid komt van beide kanten. Een kluif uit den soldatenketel, een stuk zeen ¹⁾ smaakt uwen hond — al is hij nog zoo'n lekkerbek — beter dan het maal, dat hem ten uwent wordt klaargemaakt. In de kazerne eet hij met den soldaat; er wordt met hem gedeeld, gelijk op. En hij krijgt er alleen die brokken, die hij gaarne lust. Vrees voor zieke oogen of uitvallen van het haar bestaat in de kazerne niet; bij u te huis wel, waar als voorzorgsmaatregel water in plaats van vet in

---

¹⁾ Een tusschending tusschen vleesch en been.

het eten voor hem gedaan wordt; of als ge erg conscientieus op dat punt zijt wat zwavel. Dat middel kan mogelijk zeer goed zijn, maar de hond lust nu eenmaal liever vet dan water of zwavel; hij doorgrondt uw wijzen voorzorg niet en is er u daarom niet dankbaar voor.

Een gelijksoortig middel schijnen de kazernebewoners te bezitten om allerlei soorten van dieren aan zich te hechten; waarvan ge u het best had kunnen overtuigen, als ge eens een bezoek aan Tjot Mantjang had gebracht, nadat we er een week of zes waren.

Daar hadt ge Jumbo.

Jumbo was een punt van aantrekking, een zeer groot en sterk punt, want hij was sterker dan de sterkste soldaat, en dat wil wat zeggen, omdat Mom tot de bezetting behoorde.

Jumbo was een orang oetang, ter grootte van een kleinen man. Hij was geheel met haar begroeid en zoo mak, dat een kind met hem kon spelen. Hij had een zwaren ijzeren ring om den hals en was met een stevigen, ijzeren ketting aan een grooten boom bevestigd, waardoor het hem onmogelijk was zich verder dan de hem toegestane ruimte te bewegen. Die maatregel was minder een gevolg van vrees voor desertie dan wel voor vernieling, want Jumbo was — zooals reeds gezegd is — zeer sterk. Zijn kracht kwam het best uit, als men hem wat veel geplaagd had; en daar er geen

dag voorbijging, of Jumbo werd geplaagd, moesten afdoende maatregelen genomen worden om de gebouwen en militaire goederen tegen zijn vernielzucht te behoeden.

Welke kunststukken met Jumbo werden uitgehaald?

Duizend en nog meer. De soldaten waren op dat punt buitengewoon vindingrijk. Ik zal u enkele van de vele verhalen.

Jumbo had het 's nachts nog al koud en daarom had hij een vrij grooten voorraad rijstzakken, waarmede hij zich bij het ter ruste gaan toedekte. Ik vergat nog u mede te deelen, dat in den boom, waarin Jumbo logeerde, een groote houten kist was aangebracht, die hij zeer spoedig als zijn huis beschouwde en waarin hij niemand anders duldde. Als de zon ter kimme neigde — dat is in onzen Oost zoo om en bij zes uur — kreeg hij een onweerstaanbaren lust tot slapen.

't Was een lust te zien, hoe hij dan zijn bed in orde maakte. Een der zakken werd ietwat onhandig eenige malen omgevouwen en in den hoek gelegd als hoofdkussen. Een krachtige slag met de hand er op was het teeken, dat dat werk was afgelopen; in een volgenden zak stopte hij 't onderste deel van zijn lichaam; met een paar andere wilde hij zich toedekken en op 't oogenblik, dat hij 't hoofd ter ruste wilde leggen, werd de tot hoofdkussen gepromoveerde zak door een der plaagzieke soldaten wegge-

trokken. Zoo'n oogenblik werd altijd aangekondigd door een homerisch gelach van tal van soldaten; niet zoozeer om 't komische van 't weg-trekken van den zak, als wel om de kluchtige gezichten, die Jumbo op zoo'n moment trok.

De Zaterdag was de kweldag voor den armen stakker. Dan werd de brandspuit geprobeerd en dat werd als de schoonste gelegenheid beschouwd om Jumbo „op te poetsen.”

Allervermakelijkst was het te zien, hoe hij de voorbereidende maatregelen al spoedig begreep.

Het klaarzetten van de brandemmers en watertonnen, het te voorschijn brengen van de brandspuit, de mimiek van enkele soldaten, als ze een bezem of iets dergelijks bij wijze van straalpijp op hem richtten, al deze handelingen waren voldoende om hem met alle zakken, die hij machtig kon worden, naar het — volgens zijn idee — minst onveilige plekje in den boom te doen vluchten. Bij zoo'n gelegenheid snoof hij van kwaadheid en angst, en 't zou dierenplagerij geweest zijn, als deze badkuur uit het oogpunt van zindelijkheid niet hoogst wenschelijk ware geweest. 't Commando „water” verstond hij als de beste soldaat. Zoo goed en zoo kwaad mogelijk dekte hij zich met de zakken tegen den krachtigen waterstraal, en bibberend van koude en nattigheid blikte hij wantrouwend en angstig het bergen van de gereedschappen na,

als vreesde hij, dat de marteling op nieuw zou beginnen.

Hij had een niet te beschrijven vrees voor den fox-terrier van onze braven kameraad Goldenberg, gedetacheerd officier van het Nederlandsche leger, die even als zoovelen van zijne wapenbroeders uit 't dierbaar vaderland tot ons was gekomen om krijgsservaring op te doen en onze zware taak te helpen verlichten. Hij betaalde zijn stalen ambitie met den dood; in een der vele gevechten, waaraan deze flinke luitenant een werkzaam aandeel nam, sneuvelde hij.

Ik dwaalde zonder het te willen af en haast mij 't Jumboverhaal te vervolgen.

't Was voldoende „fox” te roepen om Jumbo de vlucht te doen nemen; zoo mogelijk gewapend met een stuk hout om den kleinen fox op een afstand te houden.

Ik bracht hem gewoonlijk des namiddags tuschen 5 en 6 uur vruchten, die hij zelf uit den zak van mijn Atjehjas moest halen. Als hij mij den boom zag naderen, kwam hij mij — zoover de ijzeren ketting het hem veroorloofde — te gemoet; als ik hem dicht genoeg genaderd was, sloeg hij een der lange armen om mijn hals en zocht met de andere hand in mijne zakken, totdat hij zeker wist, dat er voor hem niets meer te halen was.

Ik maakte zoo even de opmerking, dat limonade weinig in de cantine verkocht werd, of

't moest ten bate van Jumbo zijn. Doch wat smaakte Jumbo niet? Bier, jenever, van alles lustte hij; maar 't kluchtigste was, als hij vergast werd op een flesch limonade. Al zeer spoedig wist hij de flesch van 't ijzerdraad te ontdoen en nadat de kurk hem eenmaal tegen zijn neus was gevlogen, wendde hij de grootste voorzichtigheid bij 't ontkurken aan, met de hals van de flesch van hem afgekeerd. Als dat goed was afgeloopen, zette hij zich op zijn gemak en dronk met korte teugen, telkenmale den inhoud van de flesch betrachtende, als om zich te overtuigen, hoeveel er nog in was.

't Was een allervermakelijkst schouwspel, dat ons telkens amuseerde. Ja, Jumbo heeft er veel toe bijgedragen om ons met 't leven op Tjot-Mantjang te verzoenen.

Nu en dan werd de ketting losgemaakt en deed hij tusschen twee officieren, die hem ieder bij eene hand vasthielden, eene wandeling door de benting.

't Aantal gewone apen was er legio, met en zonder kunsten.

Gedresseerde kippen en honden, die om de beurten op 't appel werden gebracht; klapperrotten, die zich gewoonlijk 't best amuseerden op de schouders van de soldatenvrouwen en tal van beesten meer, die onze dierenverzameling compleet hielden.

Van Jumbo naar onze grappenmakers is maar één pas.

Daar hadt ge Kees den Pikker, den Hofphotograaf, den Amsterdamschen Schoenpoetser, Mom den Oliekoekenbakker, den man met de weegschaal, den Belgischen liedjeszanger, enz. enz. enz. prettige jongens allemaal, die ge 't best in hun „kracht en heerlijkheid" hebt kunnen aanschouwen op het feest, dat ik de bezetting bereidde bij gelegenheid van het vijftigjarig vaandeljubileum; de herinnering aan den dag, dat het met de Militaire Willemsorde gedecoreerde vaandel op nieuw werd uitgereikt aan het hereenigd 7de Bataljon.

Ik zal trachten u enkele sujetten te beschrijven.

Kees de Pikker heette geheel anders; doch zijne kameraden hadden hem zóó gedoopt, omdat hij vroeger bij de marine gediend had. Die vindingrijkheid vond haar oorsprong in de omstandigheid, dat er volgens soldatenbegrip veel met pik aan boord van de schepen wordt in orde gebracht. Kees scheen zich goed met zijne naamsverwisseling te kunnen vereenigen en ik heb wel eens vermoed, dat hij nu en dan zelf niet meer wist, hoe hij eigenlijk heette. Dat gebeurde slechts hoog zelden; bij groote uitzondering 's avonds laat in de cantine, en dan zorgden de kameraden wel, dat Kees tijdig „opgeborgen" werd. Zijn humor was onverstoobar, zijne kwinkslagen getuigden van geest en waren nu eens hoogst onschuldig dan weder raak. Mogelijk ontmoeten we hem later nog wel.

De hofphotograaf maakte dien dag goede zaken; hij had zich voor die gelegenheid geheel „as 'n meneer” gekleed. Van asphaltvilt had hij zich een hoogen hoed — „kachelpijp” — gemaakt; van een oude kapotjas een rok; van bordpapier een reuzenboord à la Shakespeare, en naast zijn toestel stond hij, zijn staf zwaaiende, te schreeuwen: „Kom binnen dames en heeren, „boeren, burgers, zwarten, geelen, kom binnen „heeren militairen en je krijgt een instanteneetje „van me, zoo mooi, dat al m'n collega's er „verbaasd over staan. Zie je, daar heb je onzen „majoor met den adjudant, die geven 't voor- „beeld; zoo zie je ze en zoo zie je ze niet en in „minder dan geen tijd hebben ze ieder hun „eigen instantaneetje in „derlui” hun hand.”

't Toestel werd in een allerprimitiefst geïmproviseerde tent geschoven en 'k had gelegenheid de fotografieinrichting te bewonderen. Zij bestond uit een jeneverkist, waarin twee ledige worstenblikken waren gestoken, terwijl een beddelaken 't geheel voltooide. De hofphotograaf bediende zich met veel statie van 't beddelaken, liet ons vóór de twee ledige worstenblikken plaats nemen „ik maak er twee instanteneetjes mee te gelijk, mot je weten meneeren,” daarna „al klaar” en uit dezelfde jeneverkist kwamen twee met potlood geteekende officieren te voorschijn, die er te voren reeds waren ingelegd. Tot be- looning voor de goede fooi werden we uitge-

noodigd aanstonds nog even binnen te komen, als 'them gelukte een inlandsch fuselier met vrouw „binnen te loodsen.”

Heel lang werd ons geduld niet op de proef gesteld. Wij stonden nog naar de gapende, luisterende menigte te kijken, die gretig het half Hollandsch, half Maleisch van den hofphotograaf verslond, toen 't den assistent gelukt was een inlandsch fuselier en zijn sierlijk uitgedoschte wederhelft over te halen zich samen te laten fotografheeren.

Wij kregen een wenk om binnen te komen en amuseerden ons kostelijk, te beginnen met het brabbelmaleisch, waarmede hij zijne twee slachtoffers vertelde, dat hem zoo even de groote eer was te beurt gevallen den „groot-majoor” en z'n adjudant te portretteeren.

Is 't noodig te zeggen, dat de fuselier — wellicht als een gevolg van mijne tegenwoordigheid — „in de positie” voor 't worstenblik stond en dat zijne onberispelijke militaire houding niets te wenschen overliet? Sarina was wat verlegen uitgevallen, doch de photograaf zou haar wel helpen.

Hij nam 't beschroomd gelaat tusschen zijne groote handen, drukte daarna onder den kin om 't hoofd wat op te heffen en als hij ons op dat oogenblik niet smeekend had aangezien met een blik, die duidelijk zeide: „lach niet,” dan hadden we 't uitgegild.

Sarina had n.l. eensklaps één gitzwarte en één vuurroode wang, terwijl haar kin een mengmoes van zwart en rood vertoonde; daarbij gevoegd het potsierlijk ernstig gelaat van de eenvoudige vrouw, die in de heilige overtuiging verkeerde, dat ze werkelijk gefotografeerd werd, vormde een ensemble dat onheilspellend op onze lachspieren werkte.

Daarop onderging de inlandsche fuselier dezelfde bewerking, die echter nog werd aangevuld door eene bewerking van den neus en hiermede was de affaire afgelopen.

Het portret zou worden toegezonden en er behoefde niets betaald te worden.

Ternauwernood hadden zij hun gelaat buiten de tent vertoond, of een homerisch gelach werd aangeheven, en als niet allen in zoo'n uitstekende stemming hadden verkeerd en mijne Soendaneezen niet zulke allerbeste menschen waren geweest, dan had er kans bestaan, dat Sarina haren echtvriend had overgehaald dien orang blanda zijne brutaliteit gevoelig betaald te zetten. Nu lachten ze mede; wel wat kiespijnachtig, en na eene intensieve wassing vertoonden zij zich weer onder de menigte, met veel gebaar 't den anderen inlanders duidelijk makende, wat de grappenmaker met hen had uitgehaald.

We werden inmiddels staande gehouden door een schoenpoetser, omringd door zeker een kleine honderd soldaten, vrouwen en kinderen.

De man was allerafschuwelijkst toegetakeld. Een neus met een reusachtig verlengstuk, Neerlandsch driekleur vertoonende; een buitengewoon hooge punthoed, alweer van asphaltvilt gemaakt, die gevaarlijk werd voor dengenen, die zijne schoenen liet poetsen, omdat de man — zich bukkende — den puntigen hoed als een degenspits bewoog. Alsof 't om zijn zieleheil te doen was, zoo schreeuwde hij: „komt juffers en meneeren, laat je poetsen tot je glimt. Hier moet je wezen bij Jaap, hij doet het zoo goed.” 't Was vooral potsierlijk, omdat 't grootste deel van de nieuwsgierigen inlanders waren, die blootsvoets loopen. Doch Jaap stoorde zich daaraan niet. „Hier juffie” en met een had ze een streek met den schoensmeerkwast over 't bloote been of den blooten voet. 't Spreekt van zelf, dat hem „de eer” te beurt viel mijne goed glimmende rijlaarzen nog eens te mogen poetsen; eene kunstbewerking, die nog al lang duurde, doch gedurende welken tijd zijn tong geen oogeblik rust had.

„Zie je stommelingen, dat is nu hoofdofficiersleer; zoo iets krijg jelui nooit aan je boerenbeenen; daar blijf je zooveel als nuchter van. Daarvoor worden gitzwarte Hottentotten geslacht, die nog geen rimpelig vel hebben.”

„Dank je wel meneer,” en tot de menigte „zie je, dat is me nog eerst eens eene betaling; die weet wat een armen schoenpoetsers toekomt;

die begrijpt, dat de kunst betaald moet worden.... Asjeblief meneer; zet uwees uwees voetjes maar op m'n bankie. Mooi zoo, nou begint Jaappie" En een flinke smeer werd over de witte soldatenkous gegeven in plaats van over den schoen. Vóór er nog één woord door den délinquent gezegd was, schreeuwde hij 't al uit: „dat hè je op den koop toe, daar betaalt men Jaappie niks voor, altijd even rejaal, ik heb altijd wat voor m'n medemensch over. God beware me wat 'n mooie schoen" — 't was een model soldatenschoen, die bij de vele marschen al veel geleden had — „Waar heb je die laten maken? Zeg 't me maar zachtjes, anders loopen ze morgen allemaal met zulk soort. Dat bennen nou net schoenen om er mee naar een danspartijtje te gaan en de horrelepiep te dansen."

We hadden den schoenpoetser intusschen aan werk geholpen. „De affaire gaat goed" riep hij ons lachende toe en we naderden Mom, den oliekoekenbakker.

Mom was de grootste, breedste, sterkste en bijna de goedaardigste van de geheele bezetting. Groninger in zijn hart en wetende, dat ook ik volbloed Groninger ben, begon hij met z'n stentorstem: „Lekkere Grönninger eulikauken, ze drieven in de eulie en binnen gloeiend hait. Koop maor raok, zes veur 'n dubbeltje. 'k Bin hier zóó met de snikke ¹⁾ ankommen en 't meel

¹⁾ Trekschuit.

is uut de fabriek van Scholten uut Sappemeer." Dat laatste was eene speculatie op mijn hart en beurs; hij wist klaarblijkelijk, dat 'k daar mijn jeugd had gesleten, totdat lust voor den soldatenrok mij naar elders verplaatste. Hij werd goed bedacht en de soldatenkinderen lieten zich de oliekoeken zeer goed smaken.

„De soldaat is vindingrijk," zeide ik zooeven. In een glimmend opgepoetst petroleumblik had Mom zijn meel; een half-petroleumblik diende hem als komfoor en een gewone ijzeren pan stelde hem verder in staat „heerlijke" oliekoeken te bakken. We ontmoeten Mom later nog wel eens, niet als oliekoekenverkooper, doch in actie tegen den vijand en als dommekracht.

Nadat we een dag of tien op Tjot-Mantjang wat „tot rust" gekomen waren, bracht Mom mij op zekeren dag een stempel door hem van een stukje hout geknutseld en waarin zeer accuraat mijn paraaf was uitgesneden.

Hij bood het mij met den militairen groet aan onder de bewoordingen: „'k Dacht zoo bij m'n eigen, de Majoor rukt ook liever uit dan zich met papierrommel in te laten en daarom maakte ik 't maar" . . . „Neen Majoor, daarvoor was het niet" zeide hij den gulden aannemende en in den zak stekende.

We zijn echter nog op de kermis en worden als door attractie naar den man met de weegschaal gevoerd, die een gevaarlijke longenproef

ondergaat door met vervaarlijke stem te schreeuwen: „laat je wegen; stap op maar; zuiver spul, alles door den ijkmeester extra nagekeken. 't Kost maar één dubbeltje; militairen, kindermeisjes en ander aardig goedje betalen half geld. Kom eens kijken! Hier in dit kistje heb ik echt gouden horloges, speciaal voor Tjot-Mantjang vervaardigd om te zien, hoe laat de sloebbers een pak slaag moeten hebben. Ieder, die de 100 K.G. haalt, krijgt zoo'n gouden horloge van me. Zie zoo, ik dacht ook al, daar heb je onzen Majoor; wacht u even, 'k zal hem eerst wat afstoffen, want 't zal er om houden van wege 't horlogie." Een denkbeeldige veeg over de weegschaal en ik stapte op. Al de gewichten uit het vivresmagazijn van „Pegel" werden als tegenwicht geplaatst en ik had zeker ongeveer 500 K.G. moeten wegen om de balans eenigszins in beweging te kunnen brengen.

„Jongens, jongens" schreeuwde hij uit alle macht, „dat zal er om houden; 'k geloof waarachtig, dat de majoor de 100 K.G. haalt. Jan," dit laatste tot zijn handlanger „hou de sleutel van 't kistje met horlogies maar klaar, want 't heeft er alles van dat 't honderd wordt."

In dien tusschentijd beschouwde hij met alle aandacht de vele gewichten en met komisch treurigen blik en stem gaf hij mij te kennen, dat er een onschuldig klein „onsie" aan ontbrak.

„Dank u wel majoor. 't Is jammer voor 't on-

sie; en wat is nu een „onsie” op zoo'n gewicht. Jongens, jongens” schreeuwde hij maar steeds door, „daar had de majoor bijna een horlogie gehaald. Beproof je geluk. 't Gaat hier eerlijk toe. Militairen en dienstmeissies half geld; omdat ze zoo bij elkander passen.”

We geleiden u nog in de tent, waarvan 't uithangbord u vertelt, dat daar een echte menscheneter vertoond wordt, zoo kersversch aangevoerd uit de woestenij van Siberië.

Bij ons binnentreden heft de wilde een vervaarlijk gebrul aan; hij rammelt met de ketting, waarmede hij quasi is vastgebonden en valt als een echte „menscheneter” op een koeienpoot aan.

Verderop staat er een op een leeg biervat u te vertellen, dat ge binnen moet gaan om de legerplaats van Toekoe Oemar bij nacht te zien. „De Atjehsche schildwachten staan op post meneeren; een krijgt juist een rammeling, omdat hij indommelde; Oemar is bezig zijn nachtgedje op te zeggen en nog een hoop andere dingen meer. Dat alles is hier te zien voor één kwartje 1ste rang, 15 cent 2de rang en 5 cent 3de rang; militairen en dienstmeisjes overal half geld. Gaat naar binnen meneeren en doe je voordeel er mee. Je ziet tot in de kleinste bijzonderheden, hoe 't kamp is ingericht; de ronde visiteert de posten; de commandant van de wacht schrijft zijn rapport. 't Is 't geld ruim-

er op te zoeken en hem van daar te verdrijven.

't Was een zware tocht. Zonder den minsten tegenstand doorliep men het traject in zeer moeilijk drassig terrein in 4 uren, zoodat ik, den terugmarsch medegerekend de excursie op ongeveer twaalf uren schatte.

Des avonds na 't sluiten van de poorten, hetgeen om zes uur geschiedde, verzamelde ik de officieren in de z.g. récréatiezaal en besprak met hen den tocht, een ieder zijn taak aangevende. Den chineeschen broodbakker werd aangezegd het brood voor den volgenden dag als extra ration te verstrekken en voor nieuwen voorraad tijdig te zorgen en den troep aanbevolen vroeg ter ruste te gaan, omdat des nachts om 2 uur zou worden uitgerukt, ten einde tegen 't aanbreken van den dag een der bergtoppen bezet te hebben, vanwaar alsdan minder moeielijk en met kans op meer succes verder tegen den vijand zou kunnen worden geageerd.

De wetenschap, dat er 's nachts werd uitgerukt, was voor den troep voldoende om op goede gronden te gelooven, dat er geklopt zou worden.

Ik heb u nog opheldering te geven, waarom — zooals ik zoo even zeide — dergelijke orders eerst na 't sluiten van de poort werden gegeven.

De ondervinding heeft n.l. geleerd, dat de Atjeher, omtrent hetgeen wij in ons schild voeren, nog al nieuwsgierig is uitgevallen, en dewijl

binnen de benting ook dwangarbeiders, chineezen, officiersbedienden en dergelijke huisvesten, is het raadzaam zijne geheimen niet eerder te openbaren, dan nadat alle gemeenschap met de buitenwereld is afgesloten.

Er was wellicht een uur verlopen, nadat de troep met de nachtelijke excursie bekend was — zonder nochtans het doel van den tocht te kennen — toen de luitenant van de wacht mij kwam melden, dat een Soendaneesch fuselier, die ik een achttal dagen geleden wegens 't een of ander vergrijp met provoost had gestraft, mij dringend verzocht te spreken.

Ofschoon in gewone omstandigheden 't korps-rapport daartoe uitsluitend de gelegenheid aanbiedt, draalde ik geen oogenblik den man in het arrestlokaal op te zoeken; begrijpende, dat de reden nog al belangrijk moest zijn. Ook had ik mijne Soendaneesche soldaten van zoo'n goede zijde leeren kennen, dat ik tegenover hen wat door de vingers kon zien.

Vergezeld van den luitenant en den sergeant van de wacht, die de lantaarn droeg, kwam ik binnen de kleine ruimte, waar de schuldige boette. 't „In orde” was niet meer noodig; want hij stond reeds in zoo'n onberispelijke militaire houding, dat de hofphotograaf er jaloesch van zou geworden zijn. De gitzwarte oogen stonden wijd open en hij blikte mij vrij in 't gelaat.

„Ge hebt gevraagd mij te spreken; wat verlangt ge, of wilt ge mij liever alleen spreken.”

„Neen, majoor.” (De inlander zegt gewoonlijk toewan majoor). „Ik heb vernomen, dat heden nacht voor eene belangrijke excursie wordt uitgerukt. Morgenochtend is mijn straftijd verstreken, en nu is mijn beleefd verzoek mij dezen nacht tijdig voor 't uitrukken te laten ontslaan, opdat ik mijne wapens in orde kan brengen en mij toe te staan mede uit te rukken. Ik zal, als de gelegenheid gunstig is, toonen, dat ik een goed soldaat ben.”

't Behoeft zeker niet gezegd te worden, dat het verzoek werd ingewilligd. En, lezer, ge kunt u moeilijk iets voorstellen, dat onaangenamer is dan een nachtmarsch op 't oorlogsterrein, vooral in de omgeving van Tjot Mantjang, waar men uren achtereen door de modder waadt. 't Was voor de bezetting van Tjot Mantjang onnoodig, dat 't verbod herhaald werd „niet rooken, niet praten, niet lachen, niet kuchen” in één woord niets doen, dat den waakzamen vijand onze tegenwoordigheid kon verraden. Zoo'n nachtmarsch heeft veel voordeelen, zolang hij voor den vijand geheim blijft; zijn wij echter ontdekt, dan kan een énergieke vijand ons dezelfde strikken spannen, waarvan wij ons willen bedienen en ons door een hinderlaag belangrijke verliezen berokkenen.

De beweegreden, die den gestraften Soen-

daneeschen fuselier noopte om mij te verzoeken dien nacht „van de partij” te mogen zijn, was dus alleen zijn ernstig streven om te toonen, dat hij — zooals hij zeide — een goed soldaat was; of wel waren 't zijn lust en ijver voor 't soldatenwerk, om den vijand uit zijne schuilhoeken te verdrijven.

Om 1 uur des nachts was het z.g. „stille reveille”; d. w. z. de geheele bezetting, die moest uitrukken, werd gewekt, zonder dat een signaal geblazen werd, hetgeen nog al gemakkelijk en vlug gaat, omdat de wetenschap „we gaan er op uit” bij een ieder spoedig den slaap doet verdrijven. 't Spreekt van zelf, dat de koks reeds zeer vroegtijdig op hun post waren om voor soep en koffie te zorgen, en 't moge den burger vreemd in de ooren klinken, dat men 's nachts om 1 uur soep eet en koffie drinkt, doch een kort verblijf op 't oorlogsterrein zou hem al spoedig leeren, dat men op ieder uur kan eten, als men de overtuiging maar heeft, dat er kans is, dat den geheelen dag „de tafel niet gedekt wordt” en er toch zeer hard gewerkt moet worden.

Aardig is het om bij zoo'n gelegenheid de bedrijvigheid van de inlandsche soldatenvrouwen te zien. Allerlei kleine attenties worden den respectievelijken echtgenooten bewezen; de wapens worden nagezien, ja, 't geweer dikwijls nog even geïnspecteerd, omdat ze weten, dat

van de deugdelijkheid van 't wapen dikwijls 't welslagen van veel afhangt. De „seroetoes” — inlandsche sigaretten — worden nooit vergeten, want als de dag is aangebroken en 't daglicht onze tegenwoordigheid heeft verraden, dan kan een ieder zonder verdere vergunning rooken, zooveel hij wil.

't Is nog al interessant de bedrijvigheid te zien, die bij gelegenheid van zoo'n nachtelijke excursie binnen de versterking heerscht. Ik zal trachten u daarvan een denkbeeld te geven.

De dwangarbeiders moeten gewekt en voor de verschillende diensten in ploegen verdeeld worden. Bij iedere compagnie heeft men n.l. als er wordt uitgerukt, een zeker aantal „tandoes,” d. z. linnen draagbaren aan bamboe. Op Tjot Mantjang werden gewoonlijk 3 à 4 per compagnie meegenomen en drie man per tandoe; één voor 't aflossen. Verder had men voor de reserve-munitie weer andere koelies noodig. Zoowel de tandoes, als de munitie zijn in afzonderlijke lokalen opgeborgen; zoodat het gereed brengen van een en ander ook al weer drukte veroorzaakt. De ambulance — behoorende tot de competentie van den officier van gezondheid — wordt voor den dag gehaald; het daarvoor benodigde personeel en dat den dokter in 't verbinden van de gewonden moet behulpzaam zijn, worden ingedeeld, en inmiddels loopen de militairen, reeds geslobkousd, door de benting

om zich voor de gewichtige taak gereed te maken.

De koffie is intusschen gedronken; de veldflesschen zijn met thee gevuld en de soep staat reeds in de soldatenketels te bekoelen om op 't laatste oogenblik genuttigd te worden. De dwangarbeiders zijn druk in de weer; in aller haast hebben zij hun sober maal genuttigd en zij staan gereed om de verschillende vrachten op te nemen. Hun wacht even als de troep een zware taak; want hoewel zij niet rechtstreeks deelnemen aan 't gevecht, 't levensgevaar is voor hen even groot, en wanneer er gewonden of gesneuvelden of zieken vallen dan hebben zij een allesbehalve benijdenswaardig baantje. 't Kostte mij geen geringe moeite de inlandsche mandoers, die steeds met een rotting gewapend zijn, te gewinnen, geen kwistig gebruik te maken van dit zwiepend wapen; want hoewel dwangarbeiders gerecrueteerd worden uit 't uitvaagsel van 't inlandsch menschdom, bleek 't mij al zeer spoedig, dat zij voor een goed woord, of eene terechtwijzing niet ongevoelig waren.

Ten einde te voorkomen, dat mogelijk enkele would-be philantropen uit deze aanhaling stof willen putten om tegen de behandeling van dwangarbeiders op domme wijze te velde te trekken, geef ik in eenige woorden weer, wat mij bij gelegenheid van een onzer ernstigste excursies met deze lieden overkwam.

Den 16^e Juni werd eene groote onderneming op touw gezet tegen de zeer vijandige en van vijanden wemelende V Moekim Montassik. 't Was een uiterst vermoeiende tocht. Des nachts om 2 uur waren we reeds op marsch en na den geheelen dag met den vijand in actie te zijn geweest, die steeds teruggedreven werd, na zijne versterkingen vernield en eenige kampongs verwoest te hebben, werd tegen den avond tot den terugtocht naar het bivak Gloempang besloten. Mijn bataljon werd opgedragen den terugtocht te dekken, een allesbehalve aangename opdracht, omdat zij het meeste gevaar oplevert en de troepen bovendien zeer vermoeid waren. Behalve 't extra ontbijt, dat bij zulke gelegenheden door den man wordt meegenomen, hadden mijne manschappen niets genuttigd.

Nadat de verschillende bataljons, de artillerie, de genietroepen enz. den terugmarsch hadden aangenomen, zond ik eveneens twee compagnieën van mijn bataljon terug, omdat ik met de twee overige compagnieën sterk genoeg was om den vijand op eerbiedigen afstand te houden. 't Duurde niet lang of de duisternis begon in te vallen en de vijand trad werkdadig op. Zijn vuur kostte ons al zeer spoedig eenige dooden en gewonden en vulde de tandoes, zoodat de dwangarbeiders zware vrachten te dragen hadden.

In weerwil van de duisternis zag een der kapiteins gelukkig, dat een paar dwangarbeiders

hun vracht, een zwaar gewond, wellicht reeds overleden Europeesch fuselier uit de draagbaar in een sloot wierpen en kalm wilden doorloopen. 't Behoeft zeker niet gezegd te worden, dat een ernstig en zeer gevoelig optreden van den kapitein de dwangarbeiders dwong den ongelukkige weder op te nemen, die trouwens reeds overleden was.

Had het ongeluk gewild, dat de kapitein deze barbaarsche handeling niet gezien had, dan was bij aankomst in het bivak gebleken, dat een man op 't appèl ontbrak en dan was Leiden in nood geweest. Al de dagbladen zouden „ach en wee” hebben geschreeuwd en de ware schulden zouden wellicht nooit gevonden zijn.

Doch ter zake. Op den bepaalden tijd stonden de troepen gereed. De compagnie, met den veiligheidsdienst belast, aan het hoofd; de dwangarbeiders met de tandoes en het daarbij behoorend hospitaalpersoneel ter bestemde plaatse; de luitenant-adjudant, een adjudant-onderofficier en de sergeant stafhoornblazer met zijn signaalhoorn in mijne onmiddellijke omgeving en om 2 uur ging de poort zonder gedruisch open.

Zoodra we buiten den lichtkring van de lantaarns waren was alleen een zwarte, zeer lange kronkelende streep over de groote vlakke voor 't goed geoefende oog zichtbaar.

't Smalle voetpad maakte 't marcheeren op één gelid noodzakelijk, terwijl het zeer modderige

oneffen terrein oorzaak was, dat dicht opsluiten ondoenlijk werd, en dat aan het hoofd slechts zeer langzaam kon worden voortgegaan om 't verband niet noodeloos te verbreken. Ik had hiermede bij de tijdsbepaling rekening gehouden en had dus niet noodig den troep tot opsluiten aan te sporen, omdat bovendien een ieder zich beijverde geen onnoodig oponthoud te veroorzaken. Wel vreesde ik nu en dan, dat 't plassen in 't water en in de modder, waarin men meermalen een paar decimeter wegzakte, door den een of anderen waakzamen Atjeher gehoord zou worden; doch daartegen kon in geen enkel opzicht gewaakt worden en ik was blij, toen we 't meer hooge en dus ook droge terrein onder den voet hadden. Het struikgewas onttrok ons daar bovendien aan 't scherp geoeffend oog van den vijand, die mogelijk — gevaar duchtend — op de loer kon liggen; en we naderden al meer en meer 't eerste doel van den tocht, n.l. 't bergterrein.

't Lag in mijne bedoeling een der hooge toppen tegen 't aanbreken van den dag te nemen, zonder dat de vijand ons daarin zou kunnen bemoeilijken. Gelukte die poging, dan was er alle kans, dat onder het dekkend vuur van die bezetting een volgende hoogte kon genomen worden en zoo vervolgens, totdat Koeta Bateue genaderd en verkend was, waarna tot het nemen van dat punt zou kunnen worden overgegaan.

Een oogenblik had ik er aan gedacht Koeta

Bateue bij verrassing te nemen, doch uit de inlichtingen, die ik omtrent het terrein en den bouw der versterking inwon, bleek mij de noodzakelijkheid, dat de verkenning door mij zelven moest worden verricht, wilde ik den troep niet aan een mogelijk groot gevaar blootstellen.

Tegen kwart voor vier kwamen we aan den overgang van de Kroeng Lingkar.

Denk nu vooral niet lezer, dat daar een brug over deze rivier was, neen, die overgang bestond uit een doorwaadbare plaats, in dit geval hoogst aangenaam, omdat zij ons in staat stelde ons van de vervelende modder te ontdoen. 't Was in de duisternis wel een bezwaar, dat de oevers zóó steil en zóó hoog waren, dat we ons — niet zonder gevaar voor bezeren — moesten laten glijden, welk gevaar door de geweren belangrijk werd vermeerderd.

We waren echter op alle eventualiteiten bedacht en hadden een lantaarn meegenomen, die, in de diepte aangestoken, onze tegenwoordigheid niet kon verraden.

Een paar stevige armen, ik geloof, dat ze Mom toebehoorden, stonden gereed mij des noods op te vangen en ik kwam dan ook „heelhuids” in het frisch stroomend water. Nog nooit heeft mij een bad zoo goed gedaan. 't Spreekt van zelf, dat ik voor dezen tocht, evenals de luitenant-adjutant, 't rijpaard te huis had gelaten. De marsch door het modderige, drassige terrein

en de overtocht over de Kroeng Lingkar zouden er zeker door bemoeilijkt zijn geworden, als we te paard waren geweest.

Zoodra de voorste compagnie verzameld en op adem gekomen was en de overtocht voor de rest van den troep geen bezwaar meer opleverde, rukte zij onder commando van den voortvarenden kapitein Lach de Bere voorwaarts, om met spoed te trachten de aangegeven hoogte te bezetten.

Hij had van zijne soldaten den bijnaam „de gems”; een gevolg van de snelheid, waarmede hij zeer steile hoogten wist te beklimmen en af te dalen. Als hartstochtelijk jager had hij zich zoo getraind in het moeilijk bergterrein van Sumatra en daarbij een orienteerkennis opgedaan, die hem in staat stelde in den donker zich spoedig overal „te huis” te gevoelen. Doch waarom dezen kapitein te noemen, terwijl ook de andere officieren door uitstekende militaire hoedanigheden te velde uitmunten? Ik zal mij daarom in den vervolge zooveel mogelijk van 't noemen van namen onthouden.

Nog steeds werd de grootste stilte in acht genomen, en de rust, die overal heerschte, was voor mij 't bewijs, dat we niet ontdekt waren. Reuzenkikvorschen en indische nachtvogels zongen ongestoord hun eentonig lied, dat somber klonk in 't nachtelijk duister.

Onze oogen waren door den langen nacht-

marsch aan de duisternis gewend geraakt en met genoeg zagen we een flauw-helderen glans aan de kim, die den omtrek nog niet verlichtte, doch onze oogen niet meer zoo inspande als te voren. Met goeden moed en verfrist door het koele rivierwater, volgden we den weg door de Compagnie Lach de Bere ingeslagen en weldra zagen we op een der hoogste punten eene sectie geposteed; met het overige gedeelte naderde hij reeds den anderen top, dien wij om zijn eigenaardigen vorm „kogelvangervanger” hadden gedoopt, n.l. den Glé Ampéawé. Een dof schot uit de verte was voor ons verder het teeken, dat de vijand ons ontdekt had, doch het doel was bereikt. We waren den vijand voor, en 't nemen van zijne stelling stond dus onuitwischbaar op 't program van den dag.

„Smeer je boterhammen maar, roer je koffie nog eens om, sloebers, anders heb je kans, dat wij het doen” zei Kees de Pikker.

De sigaren, pijpen en seroetoes werden voor den dag gehaald en er werd met een lust gerookt, alsof we op de meest genoeglijke ochtendwandeling waren.

„Zou je ook niet eens opsteken” riep Kees, ofschoon nog geen vijand te bespeuren was „of pruim je liever? Neen? Dan heb je kans, dat 'k je aanstonds een blauwe boon achter je kiezen jaag.”

„Zwets maar niet, Pikker, anders pikken de sloebers jou er uit.”

„Dank je vrind, geen nood. Ik ben al voorzien,” was 't antwoord.

Met de twee andere compagniëen trokken wij den Glé Ampéawé voorbij, en kwamen toen in 't gezicht en onder 't vuur van den vijand. In de verte zagen we Koeta Bateué en de vijandelijke stelling. Tal van gewapende Atjehers vertoonden zich in en buiten de versterking; ook op de vóórgelegen hoogten namen zij ons onder vuur. Het voordeel van de door ons getroffen maatregelen kwam nu duidelijk aan het licht.

De compagnie Lach de Bere beschoot n.l. van de hoogte den vijand, die zich slechts met groot gevaar kon bloot geven om op ons te mikken, waardoor zijne schoten slecht doeltroffen. Wij vervolgden onzen weg zonder terug te vuren en de voorste sectie beklom met flinken pas de naastvolgende hoogte. 't Gevecht begon toen algemeen te worden en onze afgegeven salvo's van de bergtoppen vormden een indrukwekkend akkoord met de onregelmatige schoten van den vijand, die achtereenvolgens van iederen top in de richting van zijne sterkte werd teruggedreven.

De officier van gezondheid had inmiddels werk gekregen aan twee inlandsche fuseliers, die nietlevensgevaarlijk gewond waren.

„Morgen vrij van dienst” riep Kees de Pikker hun toe. „Die lui boffen toch ook altijd.”

Wij stonden nu op $\pm$ 200 passen van de vijandelijke stelling. Een terreinstrook onttrok ons aan hun vuur, doch daarop had de vijand klaarblijkelijk gerekend; want uit een voorwerkje, waarachter zich eenige Atjehers hadden opgesteld, beschoten zij ons zóó krachtig, dat 't voor ons duidelijk werd, dat het nemen van de eigenlijke versterking ons door den vijand zeer moeilijk zou worden gemaakt.

Het terrein was daar zóó bedekt, dat ik eene compagnie, die ik in mijne nabijheid wist, nergens ontwaarde. Het signaal „2de compagnie” was echter voldoende om haar te ontdekken. Deze compagnie kreeg in last eene omtrekkende beweging te maken en te trachten den vijand den terugtocht af te snijden. De 4de compagnie werd voor den aanval bestemd en de op de heuveltoppen verspreide sectiën als reserve aangewezen.

Vergezeld van den luitenant-adjutant en den sergeant-stafhoornblazer verkende ik verder het terrein en ontdekte, dat de tot den aanval bestemde 4de compagnie door dicht kreupelhout van een ravijn gescheiden was, dat geen groote hindernis veroorzaakte. Was dit ravijn eenmaal doorgetrokken dan kon tot de onmiddellijke bestorming worden overgegaan.

Hiertoe werden thans de noodige orders gegeven.

De bezetting van de hoogte, die aan Koeta

Bateue grensde, nam 's vijands sterkte nu krachtig onder vuur, en het voorste peloton van de 4de compagnie — kranig voorgegaan door den luitenant pelotons-commandant — verdween in het kreupelhout.

De lange Mom bleef trouw aan de zijde van zijn luitenant, ook bij 't nederdalen in 't ravijn, en thans geen vermoedheid meer gevoelende stormden onze flinke soldaten onder een oorverdoovend hoera tegen de hoogte en de vijandelijke versterking op.

De vijand vuurde als een bezetene; doch of het kwam, omdat hij gevoelde, dat hij terrein verloor, of wel dat de goed gerichte schoten van de anderen hoogten hem 'trichten moeilijk maakten, geen der onzen werd door zijn vuur getroffen.

Nog éénmaal een krachtig hoera! De luitenant en tegelijkertijd Mom, op den voet gevolgd door hunne kameraden, drongen zich over en door de versperring op hetzelfde oogenblik, dat de laatste Atjehers de versterking aan de andere zijde ontvluchtten en in 't struikgewas verdwenen. Eenige schoten werden hen tot afscheid nagezonden.

„Hier leelijke zwartkoppen, daar heb je er nog een,” riep Kees de Pikker, „is me dat een kabaal voor zoo'n kleinigheid. Nou komen we op visite en in plaats van ons als fatsoenlijke menschen te ontvangen en te behandelen, worden

we door die roetmoppen in den steek gelaten."

„Mopper maar niet," riep een ander, „ze wisten dat we zouden komen, want de rijst staat op 't vuur."

„En hier hebben we den vogel „kip", Majoor. Mogen we?"

Die vraag ging met eene zeer duidelijke handbeweging gepaard, waarop ik bevestigend antwoordde.

De compagnie werd verzameld en we namen de vijandelijke stelling in oogenschouw.

Behoeft het nog gezegd te worden, dat de hoornblazer 't Wilhelmus aanhief, toen onze onvermoeide soldaten 's vijands versterking binnenstormden en den Atjeher er uitjoegen en dat dit zoo geliefd signaal door de andere troepen en niet het minst krachtig door die van de heuveltoppen werd overgenomen?

„Kees, hou je van kip?" riep de kippen-slachter, die 't beest in een ommezien van zijn kop had ontiaan.

„Nou, dat zou 'k denken," was 't antwoord.

„Begin dan maar vast, en peuzel dit op." Kees wist door een hoofdbeweging te voorkomen, dat hem de kippenkop trof.

„Dank je kameraad, die is beter voor jou, omdat jou bovenste lichaamsdeel niet veel bijzonders is."

„Beter zoo, dan anders om. Bij jou deugt niks, niemendal."

't Was ruim acht uur geworden en we waren onafgebroken zes uur in touw geweest.

Zullen de heeren drankbestrijders 't mij euvel duiden, dat 'k de gelegenheid gunstig achtte om mijnen soldaten een oorlam te geven? 't Zou mij spijten; ik zou hen zoo gaarne willen overtuigen, dat een borrel, met matigheid toegediend, in zulke omstandigheden geen verwoesting aanricht in een gezond lichaam. Hen overhalen eens zoo 'n tocht mede te maken om beter tot oordeelen gecenseerd te zijn, zal niet baten. Men prate mij niet over 't Engelsche leger, over een Sir Robert en dergelijken. Wij doorloopen de beste oefenschool en behoeven in 't behandelen van den soldaat te velde geen les te nemen bij anderen. 't Aantal zieken bedroeg bij mij gemiddeld 2½%, behalve op dagen, dat er kans was op ernstige gevechten, wanneer er gewoonlijk in 't geheel geen zieken waren. En de voornaamste kwalen waren beenwonden; als een gevolg van 't slechte terrein. „Veel verwoesting” richtte de jenever niet aan!

En wanneer dit hen nog niet overtuigt, dan heb ik wellicht kans op meer succes met de verklaring, dat in de acht maanden, dat ik over Tjot Mantjang 't commando voerde, nimmer — zelfs niet bij de vermoeiendste excursies — een soldaat voor ziekte in een tandoe heeft gelegen. Daarin vervoerden de dwangarbeiders uitsluitend gesneuvelden en gewonden.

Nooit behoefde de borrel eene opwekking tot moed te zijn. Hij werd niet vóór, maar ná 't gevecht verstrekt!

Ik ontzenuw daardoor allicht de beweerkraft van sommigen, die in hunne onbevoegdheid tot oordeelen de dwaze stelling zouden willen verkondigen, dat de jenever in 't Indische leger eene opwekking tot moed is; een stimulans om doodsverachting tot zekere hoogte op te voeren.

Men beoordeele mij vooral niet verkeerd. Ik verafschuw de walgelijke dronkemanstafereelen, waarvan Nederland in alle hoeken en gaten dagelijks de schrille voorbeelden levert. Ik erken gaarne, dat een dronkaard zijn lichaam ondermijnt, verwoest. In mijn 25jarigen diensttijd als officier ging ik drank misbruik met alle mij ten dienste staande middelen tegen, en ik zou tal van voorbeelden kunnen aanhalen van militairen, die door die maatregelen van dronkaard oppassend soldaat zijn geworden.

Doch ik trek met alle kracht, die in mij is, te velde tegen de beschuldiging, die zoo vaak door onbevoegden geuit wordt, dat 't Indische leger een „dronkenmanszoodje” is.

't Europeesche élement in ons Indisch leger wordt tegenwoordig — in hoofdzaak Goddank! — gerecruteerd uit de Nederlandsche jongelingschap, die in een kerngezond lichaam een hart heeft, dat klopt voor iets meer dan gewone alledaagsheid; uit mannen, die de roeping ge-

voelen om in een vreemd land zich te scharen om 't geliefd „rood wit en blauw” en daar met gevaar van eigen leven de belangen van Nederland helpen bevorderen.

Niemand kan hunne deugden en gebreken beter beoordeelen dan de officieren van 't Indiſche leger, die hun zware taak in 't afmattend klimaat met hen vervullen; met de Hollandsche jongens, door wier moedsbetoon, door wier phyſieke ontwikkeling, door wier Ausdauer zij in ſtaat geſteld worden 't zware werk te verrichten, dat noodig is om eerbied af te persen voor 't gezag, dat Nederland gelegenheid geeft zijne uitgebreide, prachtige koloniën te beſturen.

Een ieder berijde zijn ſtokpaardje met al den gloed, dien hij daarvoor gevoelt. Vredestichters en liefhebbers van algeheele ontwapening confereren en diſputeeren, alsof ze zeker zijn, dat na de vergadering de oorlog naar het verledene is verbannen. Wij gunnen hun het genoeg en bejammeren met hen het denkbeeldig ſucces, dat zij hebben behaald en waarvan Engeland vis-à-vis Transvaal zoo'n ſchril voorbeeld heeft geleverd. Dat drankbeſtrijders, gedeeltelijke —, geheele — en algeheele onthouders met vlijmscherpe zwaarden te velde trekken tegen drankmisbruik, we hebben er vrede mede en zouden desnoods geneigd zijn hen te ſteunen; maar we ontzeggen een ieder het recht het Indiſche leger aan te vallen uit onwetendheid, het te beſchul-

digen van hoedanigheden, die een smet werpen op het kleed, dat ons siert, op den goeden naam, dien we met ons bloed hebben gekocht, op alles wat dat leger gewrocht heeft en nog zal verrichten.

Doch we zitten nog op Koeta Bateue en aan het genoegen, waarmede de soldaten hun oorlam drinken — één per man! kan men zien, dat ze onbewust zijn van den strijd, die tegen den borrel gevoerd wordt en dat ze weinig waarde hechten aan de kwade gevolgen, die een enkele borrel volgens amethysten en dergelijke in een kerngezond lichaam moet veroorzaken. Bij de verstrekking is uitstekend toezicht, zoodat niemand meer dan een ration ontvangt en we wandelen inmiddels rond om 's vijands sterkte in oogenschouw te nemen.

Eenige bamboegebouwen, een zeer hoog „verhoogd” schilderhuis, waarin al heel spoedig eenige fuseliers waren opgesteld, om het omliggend terrein te overzien, een vlaggestok en om dat alles eene palissadeering omgeven door bamboedoeriversperring. De stelling putte haar kracht en sterkte vooral uit de domineerende hoogte, uit het ravijn, dat haar omgaf, uit het struikgewas, dat de nadering en uit de steilte van de wanden, die 't beklimmen bemoeilijkte.

Nadat alle maatregelen waren getroffen om een mogelijken tegenaanval te voorkomen, de hoog noodige posten waren uitgezet om 't om-

liggend terrein te observeeren, werd de zeer gewenschte rust gegeven en gelegenheid om 't extra ontbijt te nuttigen. Uit een riviertje met kristalhelder water werden de veldflesschen gevuld en de dorst gelescht, een factor, waarmede in onze Indische oorlogen niet genoeg rekening kan worden gehouden. De honger is zoo erg niet; die plaagt niet onmiddellijk; en de overtuiging, dat over eenige uren volop kan gegeten worden, doet met eenige welwillendheid het onaangename van een leege maag vergeten.

Dorst daarentegen is eene penitentie, waarover men het best kan oordeelen, als men een geheelen dag onder een tropische zon in moeilijk terrein met den vijand in actie geweest en de veldflesch tot den laatsten droppel geledigd is. Dat is dikwijls meer dan een mensch verdragen kan.

Bij mijn bataljon hadden de kapiteins voor flesschendragers van rotting gezorgd, waarin een zeker aantal vierkante jeneverflesschen kon geplaatst worden, zonder door het schudden gevaar te loopen, dat ze konden breken. Die flesschen, gewoonlijk 18 per compagnie, werden met thee gevuld, en dienden om in de uiterste gevallen te worden verdeeld; b.v. op den terugmarsch naar het bivak, wanneer de dorst plaagde, geen goed drinkwater voorhanden, en het vermoeden gewettigd was, dat geen ernstige ontmoeting met den vijand onzen marsch aanmerkelijk zou vertragen.

't Was een aardig tafereel, dat Koeta Bateue op dat oogenblik te aanschouwen gaf. Onze vermoeide krijgers lagen in een schilderachtig „het kan me niet schelen” dooreen, rookende, pratende, elkander met niet altijd onschuldige grappen plagende; eenige groepen zangers zongen lustige liederen en een harmonica van uitstekend maaksel accompagneerde hen. 't Was er vooral aardig, als men bedacht, dat een half uur geleden de Atjeher daar nog heer en meester was.

't Heeft u misschien bevreemd, dat een harmonica daar boven in 's vijands stelling zoo lustig weerklonk, en eene opheldering is noodig.

Ge moet dan weten, dat het muziekkorps — ieder bataljon in Indië heeft die weelde — in den regel niet mee uitrukt, doch op Tjot Mantjang nooit. Daarvoor waren gegronde redenen, die ik u achtereenvolgens zal noemen.

De muziek — in casu de muzikanten — op compleet houden heeft in 't vredesgarnizoen reeds veel voeten in de aarde, doch te velde is die moeilijkheid nog grooter. Laat men de muziek mede uitrukken dan loopt men gevaar, dat door 't vijandelijk lood en de zware vermoeienissen de verliezen nog toenemen.

Een ander bezwaar is, dat 't aantal non-combattanten door 't medenemen van 't muziekkorps toeneemt, hetgeen belemmerend op 't geheel kan werken. Doch ook de instrumenten kunnen door 't vijandelijk lood getroffen worden.

En ten laatste. Wanneer de troep afgemat de versterking naderde en de muziek zich op een afstand liet hooren; wanneer zij bij 't vernemen van eenig belangrijk succes ons met een enthousiastisch „Wilhelmus” gelukwenschte, dan waren gewoonlijk vermoeienissen vergeten, de zangers schraapten de droge keelen en zongen aus voller Brust 't geliefde lied mede.

Om nu in de leemte te voorzien, die het achterlaten van de muziek veroorzaakte, waren uit de cantinekas vier uitstekende harmonica's gekocht en aan de compagnieën in „bruikleen” gegeven. In een goed sluitende leeren kist, waarin ze tegen regen beschut waren, werden ze meegenomen en door een der hoornblazers gedragen, waardoor geen geweerdragende in zijn functie als veldsoldaat belemmerd werd. Waren we niet in actie en was eene plotselinge overvalling niet te duchten, dan werd ook wel eens 't geweer tegen de harmonica verwisseld, en marcheerden wij op een vroolijk wijsje opgewekt door dik en dun.

„Kom Jan, speel nog eens een stukje; 't is wel niet veel moois wat je hooren laat, maar dan denk je aan den tijd terug, toen je gerokt en met een hoogen hoed op langs de deuren de centen verzamelde, waarvan je papa en mama ieder jaar een buitenlandsche reis maakten.”

„Zeker vriend, dat heb je goed onthouden. Doch dat is geen wonder, want je liept met

het bakje rond, omdat je te beroerd waart, om wat anders uit te voeren."

„Dat was in ieder geval een baantje van vertrouwen . . . ."

„Zeker, dat is ook zoo. Maar 'k moest mijn oogen goed den kost geven, om te voorkomen, dat je mij in den zak zaagt."

Denk nu vooral niet, dat die twee ruzie hadden, of dat ze elkander onaangenaam wilden zijn. Evenmin dat in de beweringen eenige waarheid lag opgesloten. De een had nooit met een harmonica langs de huizen geloopt, de andere had nooit „centen" opgehaald.

't Ligt voor de hand, dat soldaten als van zelf verdraagzaamheid leeren. Zooveel menschen van verschillende karakters en nationaliteit, die in een betrekkelijk kleine ruimte samen een deel van hun leven slijten, oefenen zich in het „geven en nemen"; ook in het gemeenschappelijk gevaar, in het beoogen van 't zelfde doel, in den wedijver om door dezelfde karaktertrekken uit te blinken, in het bestrijden van denzelfden vijand ligt de grondslag tot eensgezindheid, die slechts hoogst zelden verstoord wordt. Zij hebben meer deugden dan ondeugden!

Vraagt het hun maar, zij die het kunnen weten, de officieren van 't Indisch leger, of de Hollandsche jongens in het Indische leger den smaad verdienen, die hun wordt aangedaan, wanneer kanselredenaars het spreekgestoelte

beklimmen om in schrille kleuren de gevolgen te schetsen van drankmisbruik. Zij kunnen immers hunne woorden kracht bijzetten door de talrijke voorbeelden, die in hunne onmiddellijke nabijheid voor 't grijpen zijn; en 't is onnoodig en hunner onwaardig, wanneer zij blind zijn voor de vele slachtoffers van den drankduivel, iederen dag te vinden in de achterbuurten van de plaats hunner inwoning, om dan het Indische leger, dat zij niet kennen, er met de haren bij te halen.

Ja, er wordt jenever gedronken! Ik heb het zooeven hardop verkondigd. Ook wordt er door enkelen wel eens te veel gebruikt, doch neem het aan op ons gezag en op dat van anderen, die eveneens tot oordeelen gerechtigd zijn, met gestreng hand wordt drank misbruik tegengegaan, omdat het Indische leger met dronken soldaten onmachtig zoude zijn den zwaren last te torsen, dien het te dragen heeft.

De lezer houde mij deze ontboezeming ten goede. Zij komt uit den grond van het hart, omdat ik gaarne strijd tegen onrecht, omdat 't Europeesche élément in 't Indische leger onwaardig en ongegrond van een misdaad beticht wordt, die het niet begaat . . . . .

Om half tien werd tot den terugmarsch besloten.

Indachtig aan de gewoonte van den Atjeher om ons bij 't naar huis gaan met zijn vuur te

vervolgen en overtuigd, dat hij op de loer ligt om, zoodra wij 't verlaten, Koeta Bateue weder te bezetten, werd er een klein detachement achtergelaten om op 't laatste oogenblik al wat brandbaar is aan de vlammen prijs te geven. Bij 't neerhalen van de gebouwen kwam de kracht van Mom tot haar recht. Zijne gespierde armen werkten als een dommekracht en krakend stortten de gebouwen in elkaar, als hij er aan medewerkte. Het verhoogd schilderhuis onderging het zelfde lot.

Ook de andere hoogten bleven door kleine troepen bezet om den vijand, als hij zich mocht vertoonen, onder vuur te nemen. Onder die dekking kon dus de terugmarsch ongestoord plaats vinden en achtereenvolgens haakten zij bij de colonne aan. Er werden geen signalen geblazen. Een teeken van mij — te voren bepaald en in den regel bestaande uit het wuifen met een zakdoek — was voldoende om het troepje te waarschuwen van de hoogte neder te dalen en zich bij den troep aan te sluiten.

Van Koeta Bateue stegen inmiddels de rookkolommen statig opwaarts; de bamboezen sloegen met zwaren slag uiteen en de vlammen vernietigden in korten tijd de huisjes, waarin de vijand zich een paar uur te voren sterk waande, sterk genoeg om ons te bestrijden. 't Materieel voordeel, dat we er behaalden was

wel is waar niet groot; doch de moreele slag, dien we hem toebrachten, was gevoelig.

Eerst een paar dagen later ontvingen we door spionneberichten de opgave van de verliezen, die de vijand er leed. De overtuiging, die we hem opdrongen, dat wij komen, waar we willen en waar we dat noodig achten, was voor hem pijnlijker dan 't verlies van menschenlevens.

Prettig gestemd door 't succes van den dag plasten we al spoedig door 't sawahwater en bereikten ongestoord na een marsch van $\pm$ 3 uur de Kroeng Lingkar, waar nog eens rust werd gehouden, om de soldaten gelegenheid te geven hunne dorst te lesschen en de veldflesschen te vullen. 't Was snik heet, doch daaraan scheen niemand zich te storen; de harmonica liet zich hooren, de soldaten zongen er lustig op los; de Soendaneezen, die zich bij den aanval uitstekend gewoerd hadden, gaven op hunne wijze van hunne opgewektheid blijk en toen we de zinken daken van Tjot Mantjang in 't gezicht kregen, was alle vermoeyenis vergeten, ofschoon we toen nog een klein uur door de modder te baggeren hadden onder de Indische zon, die hoog in 't zenith op onze hoofden brandde.

De twee gewonde inlandsche fuseliers gaven geen reden tot bezorgdheid; zij gevoelden zich zeer wel en 't was te voorzien, dat zij onder de uitstekende behandeling in het groot Militair

Hospitaal over een paar weken weder „van de partij” zouden kunnen zijn.

Hoe heerlijk klonken de opwekkende toonen van de muziek uit de versterking ons tegemoet. 't Was geen gewone nieuwsgierigheid, die allen in de richting van 't bastion deed bewegen om zoo spoedig mogelijk met den uitslag der onderneming bekend te worden; 't was zuivere belangstelling. Want het „heden gij, morgen ik” vindt op 't oorlogsterrein algeheele toepassing.

Ik weet het niet zeker, lezer, maar ik geloof, dat ik den kapelmeester „een welsprekenden wenk” heb gegeven. En als ge geen amethyst zijt, geen onthouder, geheel of algeheel, zult ge mij er een verwijt van maken? Zult ge mij beschuldigen, dat ik met dien tweeden oorlam na zóó'n marsch 't lichamenlijk of zedelijk welzijn van mijne soldaten in gevaar heb gebracht? Ik hoop van neen; doch mocht het onverhoopt wel het geval zijn; sluit ge u aan bij die anderen, die mij er om zullen veroordeelen dan zeg ik u, dat ge dwaalt. Ik ken de soldaten van 't Indische leger beter dan gij, die alleen een Indische uniform hebt gezien, doch hen nooit hebt bijgewoond in actie tegen den vijand, een tooneel, schooner dan de mooiste opera!

MET DAGELIJKSCH LEVEN TE TJOT MANTJANG.

In de voorgaande hoofdstukken heeft de lezer zich vertrouwd kunnen maken met de inrichting van onze versterking, met onze menagerie, met de wijze, waarop we den vijand ontmoeten, doch 't leven binnen onze versterking is voor hem nog een gesloten boek, dat ik gaarne voor hem wil openen, om het gezamenlijk door te bladeren.

Reeds in den zeer vroegen ochtend — lang voor het oog van den dag boven de kimmen begint te gluren — is er leven in de brouwerij. In geen huishouding heeft n.l. de keukenmeid zoo'n ongeregeld leven, als bij ons te Tjot-Mantjang de kok; want de soldaten, die 's nachts of 's morgens vroeg uitrukken, hebben gaarne te voren een kop koffie en zij vullen hunne veldflesschen met zooveel wellust met thee, alsof het — laat ons zeggen . . . echt Münchener bier is. Duurt de te ondernemen tocht lang, dan eten ze met smaak de soep op de onmo-

gelijkste uren, eene omstandigheid, die niemand 't recht geeft hen voor gulzig te houden. Zij weten beter dan iemand anders, hoeveel een goed gevulde maag waard is, als er kans bestaat, dat de schuilhoeken van den vijand wat veraf gelegen zijn.

Iedere compagnie heeft haar eigen keuken, dus twee voor de Europeanen, twee voor de Inlanders, bovendien is er nog een voor de dwangarbeiders. Voor de troepen, die niet uitrukken is 't smorgens, een kwartier na de reveille, koffie drinken en brood eten. Ieder gaat naar de keuken zijn eetketel vullen met koffie. Echte soldatenkoffie. De hoeveelheid gemalen koffie laat niets te wenschen over; maar — weet ge — 't zetten kon beter, als 't aantal koffiedrinkers maar kleiner was. Voor een goede honderdvijftig man koffie zetten is niet een ieders werk. De gemalen koffie wordt daarom eenvoudig met eene voldoende hoeveelheid kokend water vermengd, de menagemeester heeft bij den Chinees suiker gekocht, en dat mengsel heet soldatenkoffie, die goed smaakt, als men er maar eerst aan gewend is.

„Kom kerel, praat me niet van melk; die heb je in je prille jeugd genoeg gedronken”; zei een der fuseliers. „Ik vind 't al kasuweel genoeg, dat we suiker in onze koffie krijgen. Als jij 't bij je moeder beter gewend waart, dan hadt je geen soldaat voor den Oost moeten worden.”

„Ik mopper ook niet. Maar ik dacht zoo bij m'n eigen, ze zorgen zoo goed voor je in dit apenland, dat er ook wel wat melk op kon overschieten; vooral omdat je dat goedje tegenwoordig in blik kunt krijgen.”

„Verder midden in 't vijandelijk terrein, zooals we hier op Tjot Mantjang liggen, iederen ochtend een versch wittebrood met voldoende boter en altijd wat er op. Zeg eens eerlijk, hadt jij 't ooit gedroomd, vóór je naar den Oost gingt, dat je 's morgens op je nuchteren maag een versch wittebrood met boter, kaas, worst, ham of rookvleesch zoudt krijgen? Heb je vroeger ooit zalm gezien, die je heelemaal je eigen kondt noemen? 'k Wist vroeger niet, hoe 't smaakte, kerel. Rookvleesch . . . . . En dan heb je nog wel lui, die mopperen. Praat me er niet van, dat bennen van die hongerlijders, die met droog roggenbrood groot zijn geworden en nu een hoog woord hebben.”

„Hier behoort eigenlijk heelemaal niet gemopperd te worden; we hebben zóóveel afleiding, dat — al was er ook iets, dat anders kon — daaraan niet gedacht behoeft te worden.”

Ook de inlandsche soldaten hebben koffie en het volgens hun smaak toebereid ontbijt gehaald.

Inmiddels is 't half zes geworden.

Ik vergat nog u te vertellen, dat met den laatsten slag van vijf uur de hoornblazer met een langgerekte tèt uit den signaalhoorn de

reveille begint te blazen, waarin hij zóó bedreven is, dat na afloop van „de muziek” allen van hunne primitieve slaappleatsen verrijzen om zich voor den naderenden dag gereed te maken. Veel omhaal is daarvoor niet noodig.

In de gewone garnizoenen hebben de Europeesche militairen een ijzeren krib, waarin een stroozak en een hoofdkussen; doch daar de Regeering tot nog toe in gebreke is gebleven voor de levering van stroo 't noodige te verrichten en de drukte van de ijzeren kribben nog al omvangrijk is, en vooral, omdat de soldaat te velde 't al weinig kan schelen, hoe 't met zulke kleinigheden gaat, slapen de Europeesche militairen er even als hunne inlandsche wapenbroeders op slaaptafels. Na een marsch, zooals er gewoonlijk op Tjot-Mantjang gemaakt werd, slaapt een gezond lichaam op een houten tafel ook goed.

„'t Hangt er heelemaal van af, kameraad, hoe je de zaken opneemt. Vergelijk je een slaaptafel, een plank, met een bed van eendendons, ja, dan geloof ik, dat onze slaapgelegenheid 't in zachtheid verliest. Maar stel er een ijzeren plaat naast en de zaak is in orde. Je kunt je haast geen voorstelling er van maken, hoe heerlijk zacht na zoo'n vergelijking een slaaptafel wordt.”

„Zeker, zoo denk ik er ook maar over. Als we 's morgens vroeg, wanneer 't nog zoo don-

ker is als in den nacht, met de reveille wakker getoeterd worden, dan beschouw ik dat als muziek, die zoo voor m'n eigen plezier gespeeld wordt. En ik vraag op den man af, welk burger wordt geregeld iederen morgen met muziek wakker gemaakt? Zelfs de burgemeester bij ons in 't dorp niet. En dat is me d'r een!"

't Is langzamerhand een en al bedrijvigheid geworden, zoowel binnen als buiten de kazernes. Allen, ook zij, die nog clandestien aan 'talziend oog van sergeant of korporaal dachten te ontsnappen en er nog vijf minuten aan willen wagen, ja zelfs de soldaten-vrouwen en kinderen, die mede de kazernes bewonen, zijn al lang van de slaaptafels verdwenen, doch hebben hier en daar nog droomerig op kisten en primitieve banken in half zittende, half liggende houding van een zalig niets-doen genoten. Gewapend met de helft van een leeg petroleumblik, waaraan een lang touw gebonden is, slenteren zij naar een der vele putten, om met het heerlijk koude water den slaap, die hen nog vadsig maakt, te verdrijven. Straks, als 't volop licht is en als om zes uur de poorten geopend worden, als de omtrek verkend en veilig bevonden is, dan gaan ze een paar honderd passen buiten de benting, naar een soort beek, meer een waterplas, en daar dompelen ze onder, een, twee, honderdmaal; of wel, 't leege blik wordt als schepper gebruikt en ze verfrischen zich zonder ophouden

met het heldere water, totdat het tijd wordt om naar den passer te gaan.

Veel is daar niet te koop, wat de Chinees niet ook in zijn toko heeft, behalve riviervis en vruchten.

Dat ging niet zoo heel gemakkelijk om den Atjeher over te halen te Tjot Mantjang op den passer te komen. De bevolking daar had meestal met ons in onmin geleefd en van weerszijden waren er gevoelige slagen gegeven. Heette het vrede te zijn, dan maakte zij „bonne mine à mauvais jeu” en kneep nog dikwijls de kat in 't donker. Gelukkig slaagde ik er in het den hoofden aan 't verstand te brengen, dat dit voor de bevolking voordeelig zoude zijn en 't duurde niet lang, of Tjot Mantjang mocht zich in een vrij druk passerbezoek verheugen. 't Was echter merkwaardig de leelijke exemplaren vrouwelijke Atjehers te aanschouwen, die er hunne waren te koop aanboden; meermalen had ik er spijt van, dat ik zoo op passerbezoek had aangedrongen. Vooral was dit het geval, als ze me aankeken met een vragenden blik, waarin duidelijk te lezen was „vindt je me zoo aardig, dat ik iederen ochtend hier ten tooneele moet verschijnen?” Doch door 't bezoek van de soldatenvrouwen en kinderen had de passer genoeg aantrekkelijks om er eens naar te kijken. Voor de veiligheid waren de noodige maatregelen genomen, en niettegenstaande men algemeen

van gevoelen was, dat 't in die streek niet aanging het dragen van wapens te verbieden, gelukte dit zoo volkomen, dat ik het kon uitstrekken tot de grasmessen inclus. De Atjehsche gids of spion had in opdracht te zorgen, dat die bepaling op den passer stipt werd opgevolgd.

Zoo'n gids of spion is een Atjeher, die proefondervindinglijke bewijzen heeft afgelegd ons — om welke reden ook — met hart en ziel te zijn toegedaan. Hij verraad en verkoopt zijne landgenooten op ieder uur van den dag en is zijn leven alleen zeker binnen onze versterking.

Ik weet niet, of de Atjehsche wet een bepaalde straf heeft tegen verraad; doch er zijn talrijke voorbeelden in onzen veeljarigen Atjeschen krijg, dat zoo'n spion of gids in handen is gevallen van zijne landgenooten, die in zoo'n geval de meest gruwelijke folteringen op hem toepassen. Radbraken, uit elkander trekken en dergelijke zijn zeer geliefde bestraffingen. 't Behoeft dus ook niet gezegd te worden, dat zoo'n spion al heel weinig „glippertjes” naar de kampings maakt, als hij niet door een voldoende aantal soldaten vergezeld wordt. Maar dan heeft hij ook praats voor zes, dan is niets hem heilig en hij wedijvert dikwijls met onze soldaten in moedsbetoon en 't uithalen van gewaagde stukjes. Bij nachtelijke overvallingen voorop; hier den weg wijzende, daar het huis zoekende, dat omsingeld moet worden; verderop den rebel,

die zich klaarblijkelijk heeft voorgenomen zijn leven zoo duur mogelijk te verkoopen. In ruil daarvoor woont hij binnen onze versterking of binnen zulk een bevriend Atjehsch oord, dat er van eene overvalling, die uitsluitend op hem gemunt zou zijn, met kans op eenig succes geen sprake kan zijn. In 't eerste geval leeft hij à la fortune du pot met de soldaten mede; zoodat hij zijne maandelijksche bezoldiging — ongeveer 25 dollars — tot particuliere doeleinden kan aanwenden.

Tijdens mijn laatst verblijf op Atjeh — na Oemar's afval — had ik eene eigenaardige ontmoeting met zoo'n grappenmaker, welke ontmoeting in een interessante gebeurtenis van jaren geleden haar oorsprong had, en die ik u hier zal mededeelen.

Toen we den 23ⁿ Mei 1896 vóór Oemar's stelling lagen om hem er uit te verdrijven, welke onderneming volkomen gelukte, stond op zeker oogenblik een bevriend Atjeher — klaarblijkelijk een spion — mij grijnslachend aan te kijken. Hij deed alle moeite om mijne aandacht tot zich te trekken en toen hem dat gelukt was, keek hij mij aan, alsof hij zeggen wilde „we zijn oude kameraden.”

Aangezien ik echter nooit in innige vriendschapsbetrekking tot die heeren gestaan heb, begreep ik van al die grimassen weinig anders, dan dat hij mij wat te zeggen had.

„Is er iets,” vroeg ik hem, welke vraag oorspronkelijk beantwoord werd met eene gelaatsuitdrukking, waaruit duidelijk: „eindelijk” te lezen was.

„Kent ge mij soms?”

Ik had tot die vraag voldoende reden, omdat ik meermalen op Atjeh was geweest en in gezelschap van zulke spionnen er wel eens „op uit” was geweest.

„Ja,” antwoordde hij, „toen was u nog luitenant op Lamdjamoe en had ik op zekeren dag aan u mijn leven te danken. Ik heet Brahim.” Die naam werd uitgesproken alsof dit de grootste onthulling was. Hij brouwde n.l. op eene ergerlijke wijze.

Alles was mij toen duidelijk en de gebeurtenis van 12 à 13 jaren geleden stond mij weer duidelijk voor den geest. Zij is interessant genoeg om haar hier een plaatsje te geven.

't Was n.l. midden op den dag. De zon scheen met gloeiende stralen en maakte een ieder loom en moe, ongeschikt tot den arbeid. De rijsttafel was afgeloopen; de officieren, die geen dienst hadden, lagen in diepen slaap, of trachtten onder den invloed van Morpheus te komen en de soldaten in de meest luchtige kleeding, deden moeite op of onder de slaaptafels eveneens in slaap te vallen. Ik was luitenant van den dag en lag in een luiaardstoel in mijne voorgalerij met lezen den tijd te verdrijven.

Eenige militairen, soldatenvrouwen en kinderen liepen buiten de versterking, en de nieuwe spion „Brahim”, die eerst sedert eenige dagen als zoodanig in dienst was getreden, had in opdracht de passen van de voorbijgaande Atjehers te inspecteeren.

Eensklaps, als met een donderslag was de rustige rust verdwenen. Schoten weerklonken, de poort werd dichtgesmeten, en vóór nog iemand wist, wat er plaats greep, stonden de soldaten — ongekleed — met geweer en patroontasch achter de palissadeering. Dit alles had plaats binnen den tijd van één à twee minuten, die ik noodig had om van mijne voorgalerij eveneens naar de poort te loopen, die juist door den wachthebbenden sergeant gesloten werd.

„Wat is er te doen?” vroeg ik.

„Ik weet het zelf niet, lui'nt. Ik hoorde de schildwachten schieten en een verward geroep van „Orang Atjeh” maar wat er aan 't handje is, weet ik nog niet.”

Het gejammer en hulpgeschreeuw van de soldatenvrouwen en kinderen buiten de versterking vermengde zich met het overige kabaal, waaraan ik zoo goed en kwaad, als dat ging, door een paar kernachtige commando's een einde maakte. Ook had ik dadelijk het vuren laten ophouden en beklom 't banket om te trachten te ontdekken, wat de oorzaak van al dat lawaai was. Toen eindelijk een met lans en klewang

gewapende Atjeher achter een Chineesche toko zichtbaar werd, had ik het geluk hem met een goed gericht schot „ad patres” te zenden.

„De kapitein en de andere luitenants waren inmiddels „op 'tappel” verschenen en ik kon den kapitein alleen rapporteeren, dat de aanleiding tot het tumult nog altijd onbekend was en dat ik een goed gewapenden Atjeher middels een gewerschot met eeuwigdurend paspoort had gezonden.

Nauwelijks waren allen binnen de versterking terug en was er dus gelegenheid om naar de aanleiding nader onderzoek te doen, toen er geroepen werd „orang Atjeh ada di benting,” hetgeen in goed Hollandsch zooveel zeggen wil, dat er Atjehers binnen de versterking zijn. Al spoedig hadden onze fuseliers een te pakken, die op last van den kapitein voorloopig aan den vlaggenmast zou gebonden worden. Toevallig kwam ik op dat kabaal aangeloopt, en zag hoe onze Europeesche fuseliers zich beijverden ietwat hardhandig dit bevel ten uitvoer te brengen. Er was echter zooveel te doen, dat ik mij daarmede verder niet kon ophouden, toen ik — ik weet eigenlijk niet waarom — op het gezegde van een der omstanders: „haal hem omhoog, want de kapitein heeft er niet bij gezegd, hoe hoog we hem moeten vastbinden” op mijne schreden terugkeerde en mij ruim baan maakte. De ongelukkige zag er reeds erbarmelijk uit;

'tscheelde weinig, of 't was met hem gedaan. Ik gelastte het touw los te laten en op 't zelfde oogenblik braakte hij alle mogelijke keelgeluiden uit, die door 't helsch rumoer voor mij verloren gingen. Na een paar waarschuwingen kwam er zooveel stilte, dat 't mij gelukte enkele woorden van hem te verstaan, waaronder ook het sterk brouwende „Brrrahim.”

Zooals ik bij den aanvang van deze historie mededeelde was onze nieuwe spion pas in dienst getreden, kenden we 't gelaat nog zeer weinig en zijn naam in 't geheel niet. Hij was bovendien zóó toegetakeld, dat hij vrij wel onkenbaar was, waartoe de angst, waarin hij zeer natuurlijk verkeerde, veel bijbracht. 't Nam evenwel niet weg, dat zijn geheel voorkomen en al zijne bewegingen, die klaarblijkelijk ten doel hadden om ons op eene dwaling te wijzen, mij overtuigden, dat daar iets niet in den haak was. Ik liet daarom de touwen los maken en waarlijk, mijn vermoeden bleek gegrond, hij was onze spion.

Ik rapporteerde den kapitein onverwijld mijne bevinding, op wiens last hij voorloopig in de politiekamer werd opgesloten, totdat zijne identiteit bewezen was; waartoe gelukkig spoedig de gelegenheid zich aanbood en Brahim op vrije voeten werd gesteld.

Uit het onderzoek bleek, dat een vijandig Atjeher, die zich ten doode gewijd had, onze versterking als bevriend Atjeher genaderd was;

dat hij den spion bij 't nazien van den pas eensklaps een klewangslag — 't wapen was onder zijne kleeding verborgen — wilde toebrengen, waaraan deze met een gelukkigen sprong ont kwam. Dit was de aanleiding tot het tumult. Brahim was daarop binnen de versterking gevluht en had zich — niet wetende hoe groot het aantal vijanden was — onder een der kazernes verborgen. Daar was hij gevonden en voor een vijand aangezien.

Na een tijdruimte van 12 à 13 jaren herkende hij in mij den luitenant van vroeger en nu de lezer 't bovenstaande weet, zal hij zeker kunnen begrijpen, waarom de Atjeher mijne attentie tot zich wilde trekken en waarom ik mij bij 't hooren van den naam „Brahim” — op zijne eigenaardige manier uitgesproken — de geheele geschiedenis weder eensklaps herinnerde. 't Bleek mij tevens overtuigend, dat 't eerste bedrijf van de ophangerij hem niet had afgeschrikt 't Neerlandsch-Indisch Gouvernement zijne aanhankelijkheid te blijven betoonen.

Trouwens, een Atjehsche spion, die ons nu en dan een gewichtigen dienst heeft bewezen, die zijne landgenooten ééns goed heeft verraden, handelt verstandig onze zijde nooit meer te verlaten, omdat 't hem bij onze tegenstanders alles behalve smakelijk gemaakt wordt en hunne hardhandigheid hem pijnlijk zoude aandoen; waarvoor m.i. afdoende redenen zijn aan te halen.

De onze had ook genoeg op zijn geweten, hij had zijne landgenooten voldoende verraden, dat we een onbepaald vertrouwen in hem konden stellen, en dat er al zeer weinig kans bestond, dat hij onze zijde ooit weer zou verlaten. Bij eene overrompeling, bij eene arrestatie, bij een aanval was hij gewoonlijk bij de voorste soldaten.

Op zekeren dag was hij met eene compagnie uitgerukt, die eene op een paar uur afstand gelegen bevriende kampong moest bezoeken om te trachten enkele vijanden, die zich daar schuil hielden, te arresteeren. In zoon geval is 't noodig, dat een gids of spion den troep vergezelt, omdat men de lieden persoonlijk moet kennen, om de goedgezinden van vijanden te kunnen onderscheiden.

De onderneming gelukte volkomen, o.a. werd één der vijanden levend — ongedeerd naar Tjot-Mantjang gevoerd. Hij was een man van ongeveer 23 jaren en een toonbeeld van mannelijke flinkheid. Hij keek mij aan met een paar oogen, alsof hij zeggen wilde: „ga je gang, je kunt net met me doen wat je wilt, behalve me bang maken.” Hij werd in de arrestkamer gesloten, doch daar die lokalen niet ingericht waren voor 't opsluiten van menschen, wier leven bedreigd wordt, moesten er meer afdoende maatregelen genomen worden om eene eventuele ontvluchting te voorkomen. Middels een

lang touw werd de ongelukkige — vastgehouden door een paar soldaten — door den spion gebonden; volgens de verklaring van de soldaten op uitstekende wijze. Toevallig kwam de officier van den dag een oogenblik later de arrestkamer visiteeren en bij 't openen bleek, dat de man zich juist van het touw had ontdaan en bezig was door 't dak uit te klimmen. De zaak werd mij gerapporteerd en ik begon aan de volmaakte trouw van den spion te twifelen, doch hij verzekerde mij met zooveel klem, dat hij zijn best gedaan had om den gevangene goed te binden, dat ik besloot hem op de proef te stellen. In mijne tegenwoordigheid werd de arrestant door hem opnieuw gebonden en zóó goed, dat ik uiterst gerust kon zijn, dat ontvluchten nu onmogelijk was. Bij die bezigheid sprak de arrestant zonder ophouden tot den gids en trachtte hij hem over te halen bij eene ontvluchting behulpzaam te zijn, welk voorstel met een extra knoop van het touw beantwoord werd. Een half uur later werd mij gerapporteerd, dat de Atjeher nog juist bij tijds gearresteerd werd, op het oogenblik, dat hij, boven op het dak zittende, zich gereed maakte de versterking te ontvluchten. Hij werd nu opnieuw gebonden en een schildwacht in de arrestkamer bij hem op post gezet, die er voor te waken had, dat de touwen niet meer werden losgemaakt.

Den volgenden dag bracht eene patrouille

hem naar Kota-Radja, alwaar hij aan 't civiel bestuur werd overgeleverd.

Om klokke negen was de passer afgeloopen en werd het terrein door een der Atjehers schoongemaakt. Ik had in dien geest gestrenge orders gegeven en ik heb ze nimmer in herinnering behoeven te brengen, zóó stipt werden ze opgevolgd.

Van af den vroegen ochtend zijn de dwangarbeiders bezig het kampement en den omtrek te reinigen. Al het vuil, alle der gezondheid nadeelige stoffen worden naar een plek gebracht, op omstreeks 300 passen van de versterking gelegen en waar een „eeuwigdurend” vuur brandt, dat gevoed door licht- en minder brandbare stoffen, door ons auto-da-fé, door de soldaten „hel” genoemd wordt. Dag en nacht smeult het daar en stijgt een dikke rookmassa ten hemel, alles vernietigende en omhoog voerende, wat der gezondheid nadeelig kan zijn. Aan dit verbrandingsproces schrijf ik voor een groot deel den uitstekenden gezondheidstoestand toe, waarin de bezetting van Tjot-Mantjang steeds verkeerde. Hoe minder de reinheid in zulk eene versterking betracht wordt, des te grooter wordt het ziekte-cijfer. Bovendien is er in een benting weinig, dat aanstekelijker werkt dan zindelijkheid. Een ieder beijverde zich het terrein in de omgeving van zijn slaapplaats netjes te houden en de compagnieën wedijverden met elkander in 't aan-

leggen van mooie tuintjes. De gekroonde W in allerlei nuanceering, hier van mooi gras, daar van bloempjes, zag men bijna overal.

't Is in dien tusschentijd ziekenappel geweest. De zeer enkelen, die door ziekte verhinderd waren hun dienst te verrichten, zijn naar de ziekenzaal geleid om aan den officier van gezondheid te worden gepresenteerd. In den regel zijn 't militairen met beenwonden, die òf in de kazerne verpleegd, òf voor een paar dagen in de ziekenzaal worden opgenomen om weer op hun verhaal te komen. Malengers, dat zijn de zoodanigen, die slechts ziekte voorwenden om zich aan den dienst te onttrekken, kwamen er gelukkig nooit voor. De dokter heeft er daarom een gemakkelijke taak, tenzij we wat levendig met den vijand kennis gemaakt en de dwangarbeiders in de bebloede tandoes kostbare vrachten te transporteeren hebben. Bij zulke gelegenheden komt de kameraadschap, die zoo hoog gewaardeerde eigenschap in 't Indische leger, tot haar volste recht. Ge moet gezien hebben, hoe de officier van gezondheid zich beijvert 't lijden te verzachten; hoe hij, als hij zelf den geheelen dag mede in 't gevecht is geweest, vermoeidheid vergeet, ja haar werkelijk niet meer gevoelt in den ijver, waarmede hij voor de gewonden zorgt. Als ge, lezer, een officier van gezondheid van 't Indische leger ontmoet met de Militaire Willemsorde of de eervolle

vermelding op de borst, denk dan niet, dat hij die koninklijke belooning verdiende met de zorgen, die hij in de versterking aan zijne gewonden besteedde. Neen. Hij verdient haar op het slagveld, wanneer hij er meer, veel meer dan zijn plicht doet; als hij in de hitte van den strijd, in de voorste linie, waar 't gevaar het grootst is, geen lijfsbehoud meer kent, de kogels niet meer hoort, die in hun vaart dood en verderf verspreiden, de gewonden hulp verleent, waar zij die noodig hebben, ongeacht den vijand, die zijn leven veil heeft voor 't behoud van zijn grond en neerslaat, wat onder zijn bereik komt. Ik was meermalen in de gelegenheid hen te bewonderen in de uitoefening van hunnen moeilijken arbeid. Ik heb een jong officier van gezondheid gezien, die een inlandsch fuselier verbond op de gevaarlijkste plek in de vuurlinie en op mijne waarschuwing, dat hij daar kans had nedergeschoten te worden, dat hij achteruit moest gaan naar een plek, waar 't gevaar minder groot was en dat ik daarheen de gewonden zou laten transporteeren, gaf hij mij ten antwoord: „In godsnaam, ik kan niet anders, anders sterft deze ongelukkige tijdens het transport.” Denk evenwel niet, lezer, dat daarmede eene koninklijke belooning verdiend is. Neen; daar worden door officieren, zoowel als door de eenvoudigen van stand in de militaire maatschappij daden verricht, die eerbied afpersen zonder beloond te

worden; d. w. z. zonder zichtbare belooning op de uniformjas. Doch zij worden beloond door de aanhankelijkheid van allen, die getuige zijn geweest van hetgeen zij hebben verricht. Dit strekke den minder goed bedeeden tot troost!

Het z. g. ziekenrapport is intusschen afge-loopen. De officieren hebben de kazernes geïn-specteerd, hebben zich in de keukens overtuigd van de hoedanigheid van het eten, wapen of kleeding op het appel nagezien en het signaal voor 't soepeten wordt gegeven. 't Is tien uur.

De soldatenvrouwen en kinderen spoeden zich nu naar binnen om met man en vader gezellig op en bij de slaaptafel soep, vleesch, rijst, sambal en wat de kok nog meer heeft klaargemaakt, te nuttigen. De vrouw heeft voor de een of andere lekkernij gezorgd en ge kunt daar onge-merkt getuige zijn van een vreedzaam leven, dat tot voorbeeld strekken kan.

Als ge ziet, hoe in den regel de bruine sol-datenvrouw zich beijvert, opdat 't haar man aan niets ontbreekt, hoe zij na den strijd reikhalzend uitziet naar zijne tehuiskomst, hem verfrischt, zijne kleeding reinigt, ja, dikwerf voor zijne wapens zorgt, opdat hij ongestoord kan uit-rusten van de doorgestane vermoeienissen, hoe ze hem verpleegt, als hij ziek is, dan beseft ge, hoe onnadenkend enkele would-be philantropen handelen, als ze hun invloed willen aanwenden om de soldatenvrouwen uit de kazernes te weren.

't Begint nu langzamerhand in de cantine levendig te worden. 't Is er wel niet zoo druk als in den vooravond, omdat het grootste deel van den troep in het terrein is om voor de veiligheid te zorgen en den vijand te toonen, dat zijne stijfhoofdigheid tot niets leidt en hij zal moeten eindigen met zich te onderwerpen. De cantinehouder en de bedienden hebben handen vol werk om de dorstigen naar bier te bevredigen. 't Is verbazend, hoe snel de vaten leeg gedronken worden; dat houdt verband met het groot aantal europeesche militairen, met de zeer goede kwaliteit van het bier en met den lagen prijs, waarvoor het verkocht wordt. Voor geregelden toevoer zorgt het militair departement op de meest prijzenswaardige wijze.

De soldaten amuseeren zich er met harmonica en zang, met allerlei spelen, die zich maar eenigszins voor hen eigenen en er heerscht eene aangename bedrijvigheid, die schrill afsteekt bij het beeld, dat door onbekenden dikwijls van het soldatenleven wordt geschilderd.

Het grootste gedeelte van den troep is van de verschillende tochten terug; de officieren vereenigen zich in de eetzaal, waar de bedienden de verschillende gerechten voor de rijsttafel opdienen. De zaal is uiterst primitief. Aan den wand hangen allerlei illustraties, die 't eentonig geel van de ongeverfde planken breken en nu en dan 't oog boeien. Door de goede zorgen

van een der kapiteins was er een leesgezelschap tot stand gekomen en goede illustraties werden, om 't algemeen welzijn te bevorderen, in de eetzaal tegen den wand gehangen.

't Begint er reeds luidruchtig te worden, hetgeen geen verwondering baart, omdat we gewoonlijk met 20 à 22 officieren aan tafel zitten. De zaal is te klein voor 't benoodigde aantal stoelen, en daarom bedienen we ons van de meest primitieve banken. Ik zit aan 't hoofd van de tafel en de „chef de gamelle” is zoo beleefd geweest te zorgen, dat er voor mij een stoel is. 't Nieuws van den dag wordt er behandeld en alleen in zeer bijzondere gevallen wordt de Atjehpolitiek besproken. 't Meest boeit de gezellige kout van eenige levenslustige jonge luitenants, die gewoonlijk onuitputtelijk zijn in allerlei aardigheden en ons den tijd korten.

De geur van de verschillende gerechten prikkelt onzen eetlust en de chef de gamelle beduidt mij, „dat alles tot den aanval gereed is.” Het gerammel van messen, lepels, vorken en glazen overstemt voor een oogenblik het discours, dat spoedig weder wordt opgevat en ons ook aan tafel den tijd kort.

Na afloop van de rijsttafel is 't binnen de versterking reeds rustig geworden, de poorten worden gesloten en alleen degenen, die dienst hebben, trotseeren de hitte, de anderen nemen met graagte hun siësta en brengen een paar

uren door in een zalig niets-doen. Tegen vier uren wordt het weer rumoerig, alles is in orde gemaakt voor 't middagappel, het kampement is weder gereinigd en op het signaal „eten” gaan onze militairen hun middagmaal uit de keuken halen en nuttigen het in de chambrée. Ook de officieren hebben hunne slaapkamers verlaten, hebben zich in de badkamers met een bad verfrischt en komen achtereenvolgens „netjes aangedaan” te voorschijn. In de onmiddellijke nabijheid van de versterking wordt eene wandeling gemaakt tot zes uur, waarna al de poorten goed gesloten worden en de nachtdienst intreedt. De nieuwe wacht is opgetreden en heeft den dienst van de voorgaande overgenomen.

De muzikanten maken zich voor 't dagelijksch concert gereed, de lampen in de muziektent zijn aangestoken, hier en daar wordt quasi nog wat gestemd, de waarnemende kapelmeester beklimt zijn troon, de dirigeerstok wordt „dreigend” opgeheven, nog een laatste blik op de blazende satellieten en op één armrुक vallen allen in met een geweld, alsof ze al hun geluidkracht voor dat oogenblik hebben ontwikkeld. Wat voor den muziekkenner aan kunst en schoonheid ontbreekt, tracht men door kracht van geluid goed te maken. Wij waren er gelukkig mee tevreden, en wanneer al eens een enkele maal een der partijen geheel of voor

een groot gedeelte ontbrak en de kapelmeester „ad interim” tegen eene uitvoering uit kunstzin bezwaar maakte, dan beloofden we nog toegevender in ons oordeel te zijn en de anderen trachtten door nog meer „hun best” te doen, de ontbrekende partij aan te vullen.

Zooals ik in een der vorige hoofdstukken reeds zeide „onze muziekavonden moesten we hebben.” Het „cour,” d. i. de geheele binnenplaats, die niet door gebouwen wordt ingenomen, vertoont nu een phantastisch aanzien. Overal ziet men de inlanders, gehurkt op den grond, zich vermaken met hun geliefd tolspeel. Het bestaat uit 'n zeskantig tolletje, waarop de cijfers 1, 2, 3, 4, 5 en 6. Het wordt op een schoteltje in sneldraaiende beweging gebracht, daarna bedekt met de helft van den bast van een kokosnoot, een zoogenaamden klapperdop. Op het daarvoor liggend zeildoek zijn dezelfde cijfers, meestal in schrille kleuren, geteekend en hoewel de inzet zeer gering is, heerscht er toch veel animo.

Ik erken volmondig, dat ik met die doorlopende vergunning tot spelen in strijd handelde met het voorschrift, dat zegt, het spel voor de inlanders tot een uiterst minimum te beperken; doch uit de almacht, die mij daar verleend was en de uitstekende hoedanigheden van mijne Soendaneesche soldaten putte ik de vrijheid van dat voorschrift af te wijken. Gedeeltelijk kwam

daarbij mijne overtuiging, gegrond op veeljarige ondervinding, dat het verbod tot spelen geenszins aan het doel beantwoordt, dat het Legerbestuur er mee beoogt.

Een zwak van onze inlandsche soldaten is n.l. over het algemeen, dat zij zich meermalen schuldig maken aan „goedverkoopen”; voor den oningewijde of den oppervlakkigen beoordeelaar onmiddellijk verband houdende met de gevolgen van het spel. Doch door 't spel in de kazerne niet openlijk toe te laten wordt niet het minste nut gesticht, omdat de vindingrijkheid van den inlander en zijn speelzucht in de meest bespottelijke zaken gelegenheid vinden toch te spelen. En het clandestien spelen heb ik steeds verderfelijker gevonden dan het getolereerd spel in de kazerne, waarbij ten minste éénig toezicht mogelijk is.

Hoe het ook zij, de Soendaneesche militairen hebben de goede verwachting, die ik van hen had, niet aan 't wankelen gebracht en ze hebben mijne overtuiging, dat het spel niet onmiddellijk verband houdt met de inheemsche kwaal „goedverkoopen”, niet gelogenstraft. Nooit heb ik inlandsche militairen gecommandeerd, van wie ik zulke gunstige rapporten heb kunnen indienen. Met goede, oordeelkundige leiding ontwikkelt men bij hen bijna alle militaire deugden tot eene ongekende hoogte.

Zij amuseeren zich even vrij als hunne Euro-

peesche kameraden in de cantine. De vrouwen en kinderen zijn netjes aangedaan en bijna allen hurken rond de verschillende tolspeilen, er aan deelnemende, of met aandacht 't spel volgende. Verder op wordt uw oor geboeid door 'tietwat eentonig klagend gezang, dat hunne melodieën kenmerkt; ook de accompaneerende muziek is vreemd, omdat zij uit de meest primitieve instrumenten komt, door hen zelve vervaardigd. Daar om heen zijn kunstmakers, die „pro deo” werken, en ons door hunne onoplosbare goocheltoeren meermalen boeiden. Ik heb hypnotiseurs gezien, die de sterkste stukken uithaalden, hunne experimenten tot in het wonderbaarlijke opvoerden, en hunne sujetten in een toestand van hypnose brachten, die aan het ongelooflijke grensde.

Vuureters waren er, zooals we ze op onze kermissen nooit aanschouwden; degenslikkers, clowns enz. enz.; in één woord, we hadden er iederen avond een kermis te aanschouwen, die ons den tijd aardig kortte.

De soldatenvrouwen, die vergunning hadden een warong te houden, stalden hier en daar de lekkernijen en eetwaren zoo aantrekkelijk mogelijk uit.

Wanneer ge bedenkt, dat het Tjot-Mantjangsche muziekkorps intusschen zijn best deed om zich wijd en zijd te laten hooren, dat zich binnen de versterking een kleine duizend menschen

amuseerden en alleen de verschillende schildwachten, de wacht, de luitenant wachtcommandant en de kapitein van piket zich met de veiligheid bemoeiden, dan is het u allicht na deze beschrijving mogelijk u een denkbeeld te vormen, hoe het er op dat aan de modder ontwoekerd stukje grond uitziet. Nog moet ik opmerken, dat ieder tolbaas, zoo heet de houder van een tolspel, iedere waronghoudster, in 't kort, een ieder, die een hoofdrol speelt in 't vreemdsoortig geheel, voor eigen verlichting zorgt, waardoor een phantastische chaos ontstaat, die vooral op den nieuweling een vreemden en aangename indruk maakt.

Tegen 7 uur gingen de officieren in den regel naar de récréatiezaal, alias speizezimmer, of men vereenigde zich hier en daar in een der galerijen, en de kaarten en fiches kwamen op tafel, om ons tegen zeer laag tarief tot het etensuur met het spel te amuseeren.

Als onze bruine keukenmeid zich niet in den tijd vergiste, dan was het klokke negen diner. Om half tien was het avondappèl voor den troep; doch reeds om acht uur, ja met den achtsten slag waren alle phantastische lichtjes gedoofd en keerde de rust zoetjes aan terug. Het avondappèl maakte een einde aan al het rumoer. Ook de officieren verdwenen successievelijk uit de eetzaal en zochten hunne kamers op, om in den slaapkracht te verzamelen voor 't zware werk, dat

hen wachtte; terwijl de kapiteins en de officier van gezondheid mij gewoonlijk nog gezelschap hielden tot kwart na tien. Daarna werkte ik 't officieel journaal van dien dag bij, waarin alle meldenswaardige gebeurtenissen werden opgenomen en dat op onbepaalde tijden met 'teen of ander transport den civiel- en militair gouverneur werd toegezonden. Een zucht van verlichting sloot in den regel de laatste zinsnede. Ik stak nog een extra sigaar op en ging mijne avondronde doen, die mijne inleiding was tot een gerusten slaap. Die ronde duurde gewoonlijk tennaastenbij een uur, omdat ik gaarne met iederen schildwacht een praatje maakte, dat zijne waakzaamheid ten goede kwam. Werd ik des nachts wakker dan ging ik in den regel nog eens de versterking rond; doch zoodra ik wist, dat ik op de waakzaamheid van de bezetting kon vertrouwen en dat de Soendaneezen zich niet gelijk hunne bruine krijgsmakkers aan den slaap overgeven als zij op post staan, sliep ik zóó gerust, dat de groote verantwoordelijkheid, die het commando van Tjot-Mantjang medebracht, mij des nachts met rust liet en mij in den slaap bijna niet meer stoorde.

Bij iederen schildwacht hing een ijzeren schop zonder steel; tegen dit ijzeren voorwerp werden met een stang van 't zelfde metaal de kwartieren, de halve uren en uren geslagen met een kracht, dat zij wijd en zijd gehoord werden, en die mij

de eerste nachten geregeld deden opspringen. Doch — het moge vreemd klinken — wanneer, nadat ik aan dien maatregel gewend was, een schildwacht om de een of andere reden niet of te laat sloeg, of wanneer een post door 't op andere wijze slaan den commandant van de wacht riep, omdat hij iets te melden had, dan hoorde ik het in den slaap en werd plotseling klaar wakker.

't Heb getracht u in dit hoofdstuk met ons „hebben en houden” op Tjot Mantjang bekend te maken; u een blik te gunnen in 't leven van den soldaat van 't Indische leger te velde; want zooals wij 't daar hadden was 't ook elders met enkele kleine variaties; en wanneer 't mij gelukt is uwe sympathie nog meer op te wekken voor dat kranig leger, dat voor een sterk deel uit echt Hollandsche jongens bestaat dan heb ik eene ruime belooning ontvangen voor den arbeid, die 't schrijven van dit boek mij kostte. Mocht het mij ook gelukt zijn de anti-militairisten attent gemaakt te hebben op iets, dat boven 't alledaagsche staat; mochten ze tot het besef komen, dat in 't beroep van den Indischen veldsoldaat eene poësie ligt, die hen te voren onbekend was; en mocht ik de drankbestrijders hebben teruggedreven naar de achterbuurten hunner woonplaatsen om te trachten dáár eerst „schoon schip” te maken, zie, dan zou ik gelukkig zijn in het denkbeeld, dat ik een banier heb ge-

plant, aanschouwelijk voor iederen Nederlander en waarop met duidelijke letters te lezen staat „Waarheid.”

En hiermede zoude ik dit hoofdstuk kunnen eindigen, doch ik vond het eigenaardig nog enkele punten hierbij te voegen, omdat zij ook tot het dagelijksch leven aldaar behoorden; ik heb n.l. het oog op de telephoon en de telephoonwacht.

De telephoon te Tjot-Mantjang en in onze andere versterkingen zag er geheel uit als andere dergelijke inrichtingen, met dit onderscheid, dat ze op Atjeh onder militair beheer staat en uitsluitend is aangelegd in 't belang van den dienst.

De mijne hing in de voorgalerij mijner woning, hetgeen het nadeel had, dat ik — ook als het voor mij niet noodig was — altijd het onaangename geklingel hoorde, als ik niet uit was; doch daartegenover stond het voordeel, dat ik haar ten allen tijde bij de hand had. Om nu op tijden, wanneer ik uitgerukt, of in 't algemeen niet te huis was, te weten, dat men mij opriep, had ik een telephoonwacht noodig: waartoe op mijne aanvraag zich twee europeesche fuseliers hadden aangemeld, die zich de moeite wilden getroosten om met het gebruik van de telephoon bekend te worden. Als ik u nu mededeel, dat die twee man van des morgens 6 tot des avonds 9 uur om beurten bij mijne voorgalerij de wacht moesten houden en dat zij dit maanden achtereen

hebben volgehouden, dan zult ge wellicht nieuwsgierig zijn te weten, wat hiervan de reden was. 't Spijt mij, dat de onthulling niet schitterend zal zijn.

Alleen deze twee europeesche fuseliers hadden zich aangemeld. Niemand anders had lust in het baantje, omdat ze . . . . dan vrij waren van uitrukken. Toen ik later moeite deed om hen door inlandsche fuseliers te vervangen, gaf niemand mijner Soendaneezen zich daarvoor op, ook al weer, omdat ze liever kennis maakten met den vijand in het terrein.

Het duurde niet lang, of ik begreep, dat de twee telephoonsatellieten tot de gladharigen gerekend moesten worden; die volgens onze begrippen menschen zijn, wel is waar behoorende tot het mannelijk geslacht, doch die in vele opzichten in mannelijke flinkheid te kort schieten en zich daarom minder eigenen voor de betrekking van soldaat bij 't Nederlandsch-Indisch leger.

Ik moet u een paar karaktertrekken van deze twee menschen opnoemen, die mij in verband met hun telephoonlust niet geheel apocrief zijn voorgekomen. Zij lazen n.l. tractaatjes en dronken hun borrel niet. Ook vond ik op zekeren dag op mijn tafel een brief zonder enveloppe. Doordat hij tusschen andere papieren lag, sloeg ik er een blik in — niet wetende, dat hij niet voor mij was — en las „zeer beminde broeder in den Heere.” Omdat ik er innig van overtuigd

was, dat niemand mij op die wijze zoude aanspreken, zelfs niet in een brief, en-dosseerde ik hem met het grootste succes aan een der twee gladharigen, die hem verloren had. Mijn huisjongen had den brief gevonden en hem op mijn schrijftafel gelegd.

Alhoewel in dit alles eenig verband is waar te nemen, wil ik geenszins de beschuldiging op mij laden, dat ik een goed-geloovige per sé voor een gladharige houd, of wel dat een zeer beminde broeder in den Heere meer telefoonambitie dan vechtlust moet hebben; evenmin wil ik hierdoor verklaren, dat iemand, die geen borrel drinkt, geen goed vechtsoldaat zal zijn, want ik heb van het tegendeel onomstootelijke bewijzen. Doch ik vond het suspect, dat de twee bewuste telephoonwachters erg veel aan godsdienst deden en tot de weinigen behoorden, die hun borrel niet lustten. Doch genoeg over hen en hunne eigenschappen; ook zij hebben mij diensten bewezen, gewichtige, want anderen waren daarvoor allen ongeschikt en ik had over hen nooit te klagen.

Voor al in de eerste maanden van mijn verblijf aldaar, toen er nog geen officier was, belast met het civiel bestuur, ontving ik zeer veel bezoek van de verschillende Atjehsche hoofden, die hunne opwachting kwamen maken; die misschien wel eens wilden zien, hoe ik er uitzag, zich wilden overtuigen, of 'twerkelijk waar was, dat we in eene versterking huisden, waar men

gemakkelijk kon binnendringen, of wel, omdat ze mij 't een of ander hadden te rapporteeren of te vragen. Wanneer de zaken van eenigszins belangrijken aard waren, dan deelde ik ze in den regel op 't zelfde oogenblik den civiel- en militairen gouverneur, of wel den assistent-resident telefonisch mede. Meermalen volgde dan van de zijde der hoofden eene bescheidene nieuwsgierigheid en 't viel mij dikwijls moeilijk hen aan 't verstand te brengen, dat ik op die wijze met een der autoriteiten op $\pm$ 3 uren afstand te Kota Radja sprak.

Op zekeren dag had ik een eenigszins geémancipeerd hoofd bij mij en toen ik hem zoo goed en zoo kwaad als dat ging de telefoonkunst had uitgelegd, meende ik een trek van ongeloof op zijn gelaat waar te nemen. Ik stelde hem daarom voor om de proef eens te nemen en zelf te telefoneeren. Hij verklaarde daarin veel lust te hebben en ik riep den luitenant, postcommandant te Tjot-Iri op, en verzocht hem het Atjehsche hoofd te woord te staan.

„Houd dit ding nu maar aan je oor, Imam, en spreek niet te luid. Ge zijt verbonden met Tjot-Iri [op $\pm$ 1½ uur afstand]; de postcommandant aldaar — ge kent hem wel? — zal met u spreken.”

„Tabé toewan commandant, ada baik?” (Dag, meneer de commandant, gaat het goed?) Wat er nu volgde is moeilijk te beschrijven.

De Imam had den groet lachend uitgesproken, waarop van zelf dadelijk 't antwoord volgde. Op het hooren daarvan keek hij verschrikt in den ontvanger, die hij daartoe van 't oor nam en gooide onder den uitroep „ada sétan” (daar zit de duivel in) 't instrument met schrik en verachting weg. Toen ik het daarna aan mijn oor bracht, hoorde ik den postcommandant van Tjot-Iri hartelijk lachen, die den uitroep gehoord had en de oorzaak er van begreep.

Geen der hoofden heeft later ooit meer lust gevoeld dezelfde proef te nemen. De overtuiging, dat de sétan er in zat, schijnt hen te hebben afgeschrikt. Dit zal den lezer niet vreemd voorkomen, als hij bedenkt, dat de Atjeher — de oosterling in het algemeen — bijgeloovig is en hij alles suspect vindt, wat voor hem bovennatuurlijk is. Trouwens het telephoneeren maakte — vooral in den tijd, toen de telephoon nog niet zoo algemeen was — op menigen meer ontwikkelden Europeaan ook een vreemden indruk, en dat deze Atjeher haar verdacht rechtstreeks in betrekking te staan tot den sétan is dus niet zoo vreemd. Bovendien waren de hoofden, die mij daar opzochten, gewoonlijk niet veel meer dan kampongbestuurders, die niet in erg „goeden doen” verkeerden. Met een oude jas of pantalon heb ik menigeen gelukkig gemaakt.

OP 'T RAPPORT.

Dagelijks houden de kapiteins het compagnies-rapport en de bataljonscommandant het zoogenaamd korpsrapport. Op dit laatste verschijnen de sergeant-majours der verschillende compagnieën en de adjudant-onderofficier van de week, ten einde den korps- of bataljonscommandant te rapporteeren, wat in de laatste 24 uren bij de compagnieën heeft plaats gehad. Ook de manschappen, die bij het korps zijn aangekomen worden dan gepresenteerd, alsmede zij, die om de een of andere reden niet door den compagnies-commandant doch door den commandant van het bataljon gestraft moeten worden. Doordat ik op Tjot-Mantjang veelvuldig en op ongelegen tijden uitrukte, gebeurde het meermalen, dat dit rapport niet gehouden en tot den volgenden dag uitgesteld werd, waardoor meer zaken op één dag moesten afgedaan worden dan in gewone omstandigheden. Gelukkig was

het plichtsbesef bij mijne onderhebbenden genoegzaam ontwikkeld en maakte men zich slechts bij hooge uitzondering strafschuldig.

Ik heb daarom eenige grepen uit mijn diensttijd gedaan om u zoo'n rapport duidelijk te maken, zoodat de lezer op een dwaalspoor zou gebracht worden, als hij na 't lezen van dit hoofdstuk denkt, dat ik iederen dag zoovéél militairen te straffen had.

Om zoo goed mogelijk den man te kunnen beoordeelen, die op het rapport komt, heeft hij een afschrift van het hem betreffend strafboek bij zich. Daarmede wordt bij het opleggen van straffen rekening gehouden.

„Fuselier; ge hebt u volgens het rapport gisterenavond schuldig gemaakt aan ergerlijke rustverstoring, door met een uwer kameraden te vechten en aan ongehoorzaamheid jegens den korporaal van de week, die u gelastte uwen kameraad los te laten. In weerwil die order tweemaal herhaald werd, moest gij met behulp van andere militairen in bedwang gehouden, en waart ge zóó weerspannig, dat ge in arrest gebracht moest worden. Hebt ge iets ter uwer verontschuldiging aan te voeren?”

„Ja overste; ik weet wel, dat 'k strafschuldig ben, omdat we niet met elkander mogen vechten; maar de andere sarde me zoo door mij voor alles en nog wat uit te schelden, dat 'keindelijk doldriftig werd. Eerst zei hij: „gemeene kerel

en ploert en dief," maar daarvan trok ik mij niks niemendal aan, omdat dat niet waar is, weet u; maar toen hij eindelijk „fiellesoof" zei, toen was ik m'n eigen niet meer meester en zoo is 't gebeurd."

„Zoo, zoo. Vindt ge dat zoo verschrikkelijk? Is dat zoo'n beleediging, als men filosoof tot iemand zegt? Weet ge wel, wat dat woord beteekent?"

„Neen Overste, ik weet het niet precies; maar dat 't iets gemeens is, ziet u, dat weten we allemaal wel."

't Afschrift van het strafboek, dat ik in mijne hand hield, en dat uitstekend kan worden aangewend om gelaatsuitdrukkingen te verbergen, door er quasi met ernst in te studeeren, was zeer gunstig, zoodat de straf niet zóó ernstig behoefde te zijn, als het zich in den beginne liet aanzien. Ook de beleediger, die zoo „klakkeloos" den anderen voor filosoof had uitgesproken, werd gestraft.

Op mijne vraag, of hij wel wist, wat filosoof beteekende, kreeg ik een meer „afdoend" antwoord.

„Een filosoof is iemand, die leelijke streken op zijn kompas heeft."

Ik trachtte beiden te hulp te komen door de verklaring, dat een filosoof een wijsgeer is.

„Nu ja, overste, dat dacht ik wel, dat er zoo

iemand mee bedoeld werd, en dat heb ik mij niet willen laten welgevalven."

Op zekeren dag werd een fuselier bij mij op 't rapport gebracht, die ook voor 't een of ander vergriep gestraft moest worden. 't Afschrift strafboek, dat de man in de hand hield, zag er vrij goed uit, zoodat hij er nog al genadig afkwam. De luitenant-adjutant schreef de straf en de strafreden op, die ik dicteerde, liet de man inrukken en gaf 't afschrift van het strafboek aan den sergeant-majoor terug. Deze maakte bij de ontvangst van dat stuk zóóveel misbaar, als men dat van een „stram" militair in tegenwoordigheid van zijn meerderen en nog wel van zijn bataljonscommandant met mogelijkheid kan denken. Ik vroeg hem wat er was, waarop hij mij ten antwoord gaf:

„Zoo dadelijk overste, mag ik den man even terugroepen? In 't afschrift van 't strafboek ontbreken twee binnenvellen."

Vóór ik nog goed den tijd had hem de gevraagde toestemming te verleen, was hij reeds weg en kwam een paar minuten later met den schuldige terug, die mij met het braafste gezicht van de wereld aanzag.

„Fuselier" zei ik, „tracht niet mij door leugentaal om den tuin te leiden; want dat gelukt niemand. Ik zie, als 't moet, dwars door je heen."

„Nu overste," was 't antwoord, „als dat zoo is, dan heeft u die twee vellen papier, die 'k

zoo even uit mijn strafboek heb gescheurd, ook al gezien, want ze zitten aan den binnenkant van mijn uniformjas."

Zoo kalm, alsof hij wilde zeggen, „nu is er toch niets meer aan te doen." knoopte hij zijn jas los en gaf mij de papieren terug.

Ter opheldering deel ik nog even mede, dat gemakshalve 't afschrift van 't strafboek den man in handen gegeven wordt, om 't op mijn bevel ter inzage af te geven.

't Spreekt van zelf, dat ze zich dikwijls door allerlei gezochte verontschuldigen minder schuldig willen doen voorkomen, dan ze werkelijk zijn.

Zoo beweerde een fuselier, die wegens dronkenschap gestraft moest worden 't volgende:

„Ik had wel een borrel op, weet u; maar dronken, neen, dat was ik niet."

„De sergeant-majoor rapporteert mij, dat hij u in zwaar beschonken toestand door 't kampement heeft zien loopen. Is dat niet juist, sergeant-majoor?"

„Ja majoor; de man slingerde erg."

„Dat kan wel, majoor" zei de schuldige „maar dat kwam heelemaal niet van den borrel; dat kwam van de ongelijkheid van den grond hier. Daar kan ik niet tegen, als 't donker is; dan moet het effen zijn, zonder van die hobbeligheden. En dat zal 't geweest zijn, wat de sergeant-majoor gezien heeft."

Dergelijke excuses worden hoogstens aangehoord. Meer notitie wordt er niet van genomen.

Men vertelt in 't leger, dat een hoofdofficier, om de gevallen van dronkenschap tot een minimum te beperken, tot het volgende middel zijn toevlucht nam.

Om op het gemoed van den man te werken gelastte hij, dat ieder militair, die beschonken was geweest, zich den volgenden dag zelf bij den bataljonscommandant moest komen melden en rapporteeren, dat hij in de klauwen was gevallen van den drankduivel. Verzuimde hij die order op te volgen, dan werd hij zwaarder gestraft.

Reeds den daaropvolgenden dag kwam een fuselier in erbarmelijk beschonken toestand vrijwillig bij den bataljonscommandant:

„Majoor, ik kom, zal 'k maar zeggen rapporteeren, alsdat ik gisteren bij den drankduivel te biecht ben geweest.”

„Schaamt ge u niet man” zei de bataljonscommandant diep verontwaardigd „in zoo'n toestand bij mij te komen? Ge zijt op 't oogeblik weer dronken.”

„Daarmee hebt u, met alle respect gezegd, op 't oogeblik niets te maken; dat zal 'k u morgen wel rapporteeren. Want u hebt gelast, dat we dat den volgenden dag moesten vertellen.”

Ik heb u over 't algemeen de indische militairen vertoond als echt Hollandsche jongens,

zonder ernstige gebreken; doch 't spreekt van zelf, dat er ook onhandelbare sujetten onder loopen, op wie de zwaarste straffen worden toegepast. De zwaarste straf is opzending naar 't strafdetachment. Dit is de laatste poging om te trachten hen weder op den rechten weg terug te brengen.

Men vertelt, dat een bataljonscommandant tot een zoodanig militair, die vóór zijn vertrek naar 't strafdetachment op 't rapport gepresenteerd werd, onder meer de gewone vraag richtte: „hebt ge ook nog iets te vragen?”

Daarbij zag de bataljonscommandant, die de gewoonte had de lorgnet ietwat slap op den punt van den neus te dragen, hem scheef over de glazen aan.

„Of ik nog iets te vragen heb” was 't antwoord „ja. Ik zou wel een portret van u willen hebben.”

Er behoort eenige oefening toe om bij zulke gelegenheden de noodige ernst te bewaren.

Ik was te Semarang commandant van het 5de Bataljon Infanterie, dat in de zoogenaamde Wurtembergsche kazerne gelegerd was. Die kazerne bestaat uit twee verdiepingen, wat slechts hoogst zelden in Indië voorkomt. Gewoonlijk bestaan zij uit slechts één verdieping.

Ik hield het rapport in den regel in de gymnastiekloods. De europeesche militairen op de bovenverdieping van de 1ste compagnie konden

wel zien, doch door den afstand niet hooren, wat er op 't rapport gebeurde. Was er iets gewichtigs te behandelen b.v. een zware overtreding te bestraffen, dan was 't aantal nieuwsgierigen gewoonlijk op die verdieping nog al groot.

Op zekeren dag was dat wederom het geval.

Een Europeesch fuselier had zich n.l. zonder vergunning van de wacht verwijderd, na zich van zijne wapens ontdaan te hebben en had eenige dagen in de kazerne gemankeerd. Op 't rapport had hij zich verantwoord, dat hij meermalen niet wist wat hij deed, dat hij zich op die oogenblikken van niets bewust was, en eerst later tot bezinning kwam.

Daar ik de mogelijkheid van 'n afwijking van 't normaal verstand niet geheel onwaarschijnlijk achtte, zond ik den man ter observatie naar het hospitaal, waaruit hij een achttal dagen later werd ontslagen met het bericht, dat hij volkomen toerekenbaar was.

Hij werd daarop vrij zwaar in overeenstemming met zijn zondenregister — zooals de soldaten 't strafboek noemen — gestraft en na ontslag uit de arrestkamer ging hij uit en mankeerde andermaal eenige dagen in de kazerne.

Daarvoor bij mij op 't rapport gebracht legde ik hem andermaal een zware straf op en op 't oogenblik dat ik den luitenant-adjutant de strafreden zou dicteeren, vroeg mij de straf-

schuldige soldaat vergunning nog „een woordje te zeggen.”

„En dat is?” vroeg ik.

„Ik wou u zeggen, alsdat ik gecommandeerd ben om koning van Nederland te worden, en daarom wou 'k u vragen, of u bij 't opleggen van de straf daarmede een beetje rekening wildet houden.”

't Spreekt van zelf dat die gewaagde aardigheid 's mans straf aanmerkelijk verzwaarde; en toen hij weggeleid werd om zich voor de arrestkamer gereed te maken, riepen de soldaten hem van de bovenverdieping toe:

„Hoe ben je er afgekomen, Sire?”

Die eeretitel heeft hij nog lang gehouden, en de overtreding, waarvoor ik hem toen strafte, is de slotzin van zijn zondenregister geweest. Hij heeft zich daarna voorbeeldig gedragen. 't Is alsof velen de waarheid van het spreekwoord: „de kruik gaat te water, zolang tot zij breekt” ten volle beseffen en het tijdig op zichzelf toepassen.

Op Atjeh moest ik op zekeren dag een fuselier straffen en bij 't raadplegen van zijn zondenregister trof mij de volgende strafreden:

„Bij eene oefening van het Leger-des Heils op ergerlijke wijze de rust te verstoren, door op een der voorste banken plaats te nemen, een blauwen bril op den neus te plaatsen, zonder ophouden te eischen, dat men hem van

zondaar zou bekeeren, en te verklaren zich niet te willen verwijderen, alvorens die plechtigheid was afgelopen."

De prikkel der nieuwsgierigheid begon bij mij te werken; ik keek eens over 't blad papier naar 's mans gelaat en besepte, dat hij door dien eisch bij eene oefening van 't Leger des Heils de lachers op zijne hand had, want zooals hij daar voor mij stond, was hij geknipt voor komiek.

Iedere Europeesche compagnie is gewoonlijk 'n paar van zulke sujetten rijk; aardige jongens, die de vroolijkheid bij de anderen opwekken en onuitputtelijk in grappen zijn. Zij worden daardoor wel eens wat overmoedig en maken zich op die wijze nu en dan strafschuldig.

't Moge den oningewijde in kazernezaken wat bar voorkomen, dat zelfs kleine overtredingen, die oppervlakkig beschouwd van onschuldigen aard zijn, gestraft worden; doch men bedenke, dat met ijzeren hand de orde gehandhaafd moet worden, wil men een bataljon, waarbij dikwijls een kleine 400 Europeanen en even zooveel inlanders zijn, zóódanig in orde houden, dat men in alle opzichten „de baas" blijft en dat het geen „janboel" wordt. Orde en tucht zijn bij 't Indische Leger de kurk, waarop we drijven; beide laten Goddank niets te wenschen over; daaruit put het zijn immense kracht en kan het wonderen verrichten, als het goed wordt aangevoerd.

Over 't algemeen maken de inlandsche militairen 't ons lastig door hun grooten lust om hunne uitrusting te verkoopen. Daar zij weinig waarde hechten aan opsluiting in provoost of cachot, omdat een inlander 't onschatbaar geluk heeft net zoo veel te slapen als hij zelf verkiest, hebben zelfs de zwaarste straffen op hen weinig vat. 't Is jammer, dat 't legerbestuur er niet toe kan besluiten den schuldigen eenvoudig geen andere uniformstukken te verstrekken, totdat zij er weer recht op hebben. Gedurende den tijd, dat zij hunne kleedingstukken mankeeren, late men hen excerceeren — hoe onvolledig gekleed ook — binnen de kazerne en moesten zij dagelijks voor de vuilste corvéen gecommandeerd worden. De nachten zouden zij in de politiekamer moeten doorbrengen. 't Is niet onmogelijk, dat schaamtegevoel bij hen op die wijze ontwikkeld kan worden en men zodoende beter het doel bereikt, dan op de thans gebruikelijke wijze. Doch ik dwaal af.

Zoowel op groote als op kleine plaatsen in onzen goeden Oost bestaat bij den burger European een onweerstaanbaren lust tot zingen en comediespelen, zoodat het een groote zeldzaamheid is, als men bij aankomst op een plaats niet al zeer spoedig hoort van repetitie voor dit en voor dat. Hierop volgt van zelf eene uitvoering, die op haar beurt weer voorafgegaan wordt door eene groote repetitie. Het bestuur

van de vereeniging heeft de loffelijke gewoonte om het garnizoen — 't europeesche element — daarbij uit te noodigen. Daarmede wordt een dubbel doel bereikt. De werkende leden leeren n.l. voor het publiek te verschijnen en onze soldaten hebben eens iets anders dan 't gewone menu van 't dagelijksch leven hun gewoonlijk aanbiedt.

Ter voorkoming van mogelijke wanordelikheden, want 't zijn niet allen brave Hendriken, die de indische uniform dragen, gaan zij onder geleide van een gegraduateerde; een sergeant-majoor of adjudant-onderofficier, die hen na afloop van de voorstelling weder naar de kazerne teruggeleidt.

't Spreekt van zelf, dat er onder de dilettant-muzieklustigen of hartstochtelijke comediespelers velen gevonden worden, die een grooten wissel trekken op de toegeeflijkheid van het publiek. Doch men is — vooral op kleine plaatsen — al blij, dat er iets is, wat afleiding geeft, zoodat deze vereenigingen gewoonlijk voldoende levensvatbaarheid bezitten.

Tijdens mijn laatste verblijf op Semarang zou eene vereeniging jeugdige dilettanten eene voorstelling geven en noodigde 't garnizoen — ouder gewoonte — uit, om de repetitie bij te wonen. De invitatie werd den belanghebbenden overgebracht en ter bestemder tijd ging een der adjudanten-onderofficier met de bezoekers naar 't comediegebouw.

Den volgenden ochtend werd een hunner op 't rapport gepresenteerd, omdat hij na afloop der voorstelling, tengevolge van 't gebruik van sterken drank bijna met geen mogelijkheid was wakker te krijgen.

Daar stond de zondaar mij aan te kijken, alsof hij wilde zeggen: „als u ooit van uw leven van een algeheel-onthouder gehoord, maar nooit zoo iemand gezien heeft, dan ziet ge nu zoo een voor u.”

„Hoort ge dat? zeide ik.” „Ge wordt beschuldigd, dat ge u gisterenavond, tijdens de voorstelling vermoedelijk, zoodanig bedronken hebt, dat ge haast niet wakker te krijgen waart.”

„Nu overste; hoe de adjudant(-onderofficier) zóó iets kan zeggen, begrijp ik niet; want geen drop drank is er gister over mijne lippen gekomen.”

Tal van getuigen bevestigden intusschen 't rapport.

„Waaraan is het dan toe te schrijven, dat ge zóó vast sliep, dat men u bijna niet wakker kon krijgen?”

„Ja, dat zal 'k u zeggen overste. 't Was er zoo allemachtig vervelend, dat 'k mijn oogen niet open kon houden, en als 'k al eens weer wakker werd, dan viel ik nog harder in slaap na 't geen men er te zien en te hooren kreeg. Dat zal 't hem geweest zijn, denk ik.”

Zooals ik reeds zeide, wordt aan die uiterst

gezochte verontschuldigingen niet meer waarde gehecht dan strikt noodig is; doch 't is dikwijls moeilijk er de noodige ernst bij in acht te nemen.

In Maart 1896 had ik nauwlijks 't commando over het 7de bataljon te Magelang overgenomen, of ik ontving een brief uit Semarang met de mededeeling, dat een europeesch fuselier, eerst sedert eenige dagen van daar bij mijn bataljon overgeplaatst, zich in vereeniging met andere militairen vóór zijn vertrek van Semarang aldaar aan grove wanordelijkheden had schuldig gemaakt en dat zij o.a. in hunne baldadigheid een Chineesche toko als 't ware onderst boven hadden gehaald.

Daar de zaak hoogst waarschijnlijk door een krijgsraad moest berecht worden, benoemde ik eene commissie van twee officieren om haar te onderzoeken. Na eenige dagen ontving ik het rapport, waaruit bleek, dat er niet de minste opheldering gevonden was, daar de betrokken fuselier alles ontkende.

Hij was niet beschonken geweest, wist van de anderen niets, ook niet van een Chineesche toko; in één woord, men zou zeggen, dat men zich in den persoon vergiste.

Ik bestudeerde de zaak nog eens en zij kwam mij apocrief genoeg voor om er niet in te berusten. Ik gaf daarom order, dat de man den volgenden dag bij mij op 't rapport gebracht moest worden.

Nadat alle zaken waren afgedaan, waarbij ik gelegenheid had 's mans gelaat te bestudeeren, keek ik hem goed aan en sprak hem op de volgende wijze aan:

„Ik heb u hier laten roepen om waarheid te hooren. Hebt ge plan mij voor te liegen?”

't Duurde misschien een halve minuut vóór hij antwoordde: „Neen.”

„Vertel mij dan, waaraan gij u vóór uw vertrek van Semarang hebt schuldig gemaakt, en waarvan in dezen brief sprake is.”

En zonder horten of stooten kwam 't geheele verhaal van a tot z over 's mans lippen en verklaarde hij zich bereid, die waarheid ook mede te deelen aan de commissie. Hij betuigde mij zijn spijt, dat hij eerst getracht had door leugentaal de commissie om den tuin te leiden.

Gedurende mijn veeljarigen diensttijd heb ik de overtuiging gekregen, dat de militairen van 't Indische leger, die in den regel op vrij jeugdigen leeftijd den burgerkiel tegen den soldatenrok verwisselen, onder goede leiding kunnen worden opgevoed tot voorbeeldige soldaten, die alle deugden bezitten om hen te stempelen tot mannen sans peur et sans reproche. Wanneer dat mislukt, dan ligt de schuld wel eens aan de officieren, die de gave missen om tot hunne soldaten af te dalen. En zij zijn het toch, die hen in staat stellen, om hun zware taak licht te maken; zij zijn de brug, die hen tot het

doel voert, waarnaar gestreefd wordt. Welk een schoone gelegenheid bieden onze militaire marschen daartoe niet aan; den langen weg naar en van het oefeningsterrein; en op het oorlogsveld vóór en nadat men met den vijand contact heeft. Wanneer weet de man ooit het doel van de oefening? Geloofst ge niet, dat hij er meer belang in zal stellen, als hij weet, wat er mede beoogd wordt? Zou hij zich niet met nog meer ziel geven, als hij bij eene excursie tegen den vijand weet, wat er van dezen bekend is; waar we hem zullen opzoeken; welk doel dat men beoogt?

Deze maatregel heeft geen enkel nadeel. 't Ontzag jegens zijne officieren zal er door winnen; want zoo duister als hem vóór de actie veel was, wat hij niet begreep, even helder zal hem dat na afloop zijn en hij zal in zich zelven de leiding prijzen, die het succes zóó groot deed zijn.

Hij, die vreest, dat door die toenadering 't gezag zal lijden, die denkt, dat zij de discipline zal schaden, kent zich zelven en den soldaat niet. En „den Indischen soldaat niet kennen, is hem miskennen.” Zijne gebreken in 't garnizoen worden hem uit ondoordachtzaamheid meermalen te hard aangerekend. Ik wil hiermede geenszins de stelling verkondigen, dat overtredingen niet gestraft moeten worden; want — ik zeide 't reeds — orde en

tucht zijn de grootste factoren, die 't Indische leger in zijn kracht steunen. Doch ik keur de schrille kleuren af, waarmede hunne gebreken, dikwerf worden geschilderd, als het z.g. vox populi meent zich daarmede te moeten bemoeien. Men vergete toch niet, dat de mensch in de Indische uniform in werkelijkheid iets anders is dan de chocolaad verzwelger met pomadelokken.

Geloof me vrij, lezer, het heeft lang geduurd vóór de jonge man 't besluit nam 't ouderlijk huis te verlaten, ouders en familieleden vaarwel te zeggen, om zich vrijwillig te plaatsen onder 't militair juk, 't gezag, dat met ijzeren arm regeert. Daarna heeft het veel voeten in de aarde vóór hij vader doch vooral moeder heeft kunnen overhalen hunne toestemming te verleen tot dien grooten stap. „Indië, mijn God, met zijn aanhoudenden oorlog, de gruwelen, die ons van daar geworden! Neen, neen en nog eens neen!” Doch de jongen, die blaakt van militaire aspiraties, die door het avontuurlijke, door 't gevaar, ja door die gruwelen wordt aangetrokken, die walgt van metselbak, schaaf, schaar, leest en dergelijke, houdt aan en wint. 't Hart klopt hem ruimer en hij gevoelt zich weldra soldaat in de meest illusionnaire beteekenis, die hij aan dat woord hecht. Eenige maanden later zien we hem in Indië; hij heeft zich aan het leven, aan orde en tucht aldaar gewend en wordt eindelijk naar 't oorlogstooneel gezonden.

Wees thans zoo goed, lezer, nog even de inleiding van dit boek te lezen. Ik schreef daar, hoe onze marsch van Magelang naar Semarang — op weg naar Atjeh na Oemar's afval — één triomf was, hoe wij uitgeleide werden gedaan door schoone dames, die officieren en soldaten bloemen schonken; hoe opwekkend de woorden waren, die de hoogste autoriteiten tot de soldaten spraken; dat hun gezegd werd, dat van hun moedsbetoon naast goede leiding het welslagen van deze grootsche onderneming zou afhangen. Overal waar wij kwamen was onze marsch een bloemencorso gelijk. Overal daverende hoera's; dames wuifden met zakdoeken, kinderen gilden van vreugde en de soldaten waren het mikpunt dier welgemeende complimenten. Nog klinken mij de opwekkende woorden in de ooren, die de generaal tot den troep richtte; wanneer 't noodig was geweest, dan waren de soldaten dáárdoor allicht enthousiast geworden.

Ziet lezer, zóó „opgezweept” komt hij, de Hollandsche jongen, op 't oorlogstooneel, ziet daar dikwijls maanden lang niets anders dan het leven te velde aanbiedt, wordt ontwend aan 't geregelde garnizoensleven, is tot zijne schade ontvankelijk geweest voor de ruwe indrukken van den oorlog, die op ieder min of meer zijn invloed doen gelden en keert dikwijls eerst jaren later naar 't vreedzame garnizoen terug.

Neem het op mijn gezag gerust aan, dat zoo iemand, die maanden, ja dikwijls jarenlang aan dat ruwe leven gewend is geweest, niet op eens als met een tooverslag een lammerennatuur krijgt, dat zoo iemand eerder geneigd is eens uit den band te springen, dan iemand anders, en dat hem dat niet zóó zwaar mag aangerekend worden als een gladharigen pomademensch.

Wanneer gij soms vraagt, waarom ik deze ontboezeming plaatste onder 't hoofdstuk „Op 't rapport” dan antwoord ik u, dat ik het deed om te voorkomen, dat gij ondoordacht den Indischen soldaat een slecht mensch zoudt noemen; en om u weg te halen van die andere partij, die zoo gaarne 't Indische leger in zijne soldaten beschimpt, als ondeugd, van welke kleur ook, met helle tinten moet geteekend worden.

MET Z'N DRIEËN IN DE PROVOOST.

„Geef hem eens even een zetje” zegt de sergeant van de wacht tot een paar man, die een weerspannigen en ietwat beschonken fuselier in de arrestkamer brengen. „En als je nu je gezicht niet houdt” waarbij hij het lastig mensch flink aanziet „dan haal ik de horlogeketting met de vergulde armbandjes.” *)

Hierop sluit hij de deur met stevig slot, de ijzeren grendels worden er voor geschoven en een onzer beste soldaten zit veilig opgeborgen. Alleen als de drank hem te pakken heeft, is hij zich zelve niet meer, en de verleiding is hem dikwerf te sterk om haar weerstand te bieden. Zal de bataljonscommandant hem nog éénmaal genadig behandelen; hem ditmaal nog met cachot of provoost straffen, of zal hij wederom in de 2^{le} klasse van militaire discipline

---

*) De boeien.

geplaatst worden, de zwaarste disciplinaire straf, die op den soldaat kan worden toegepast? Nòg houdt die vraag hem niet bezig; maar straks als hij tot kalmte is gekomen, zal hij er met angst aan denken en zich weder voornemen, even als zoo vaak te voren, zich te beteren en den drank voor eeuwig af te zweren. Hij is voldoende bij zijne positieven om te beseffen, dat hij zich kalm houden, zijn drift beheerschen moet; want, toen hij eenige maanden geleden op dezelfde wijze in arrest gebracht, zich als een bezetene in de arrestkamer aanstelde, toen waren hem de boeien aangedaan. Ruim vijf maanden heeft hij zich goed gehouden, hij heeft zich geheel weten te beheerschen, totdat men hem van daag in de cantine zoo dringend verzocht eens te vertellen, op welke wijze hij zich te velde onderscheiden had, dat hij daartoe eindelijk was overgegaan. Daarbij had men hem van verschillende kanten getracteerd en zoo was 't gekomen.

't Was bij 't bataljon vrij wel bekend, dat hij zich uiterst kranig gedragen had; en ofschoon dit zoo geheim mogelijk wordt gehouden, lag 't zóó voor de hand, dat hij voor eene koninklijke belooning in aanmerking was gebracht, dat er indertijd niemand aan twijfelde, of Bakers — zoo heette hij — zou wel geridderd worden. De officieren, die er beter over konden oordeelen, vreesden echter, dat 't zeer ongunstig

strafregister hem in deze kwade parten zoude spelen en toen eindelijk het draadbericht de koninklijke belooningen bracht, zocht men vruchteloos naar Bakers' naam.

„Nu is hij verloren” zei zijn compagniescommandant. „Ik ken hem als mij zelven. De hoop op de militaire Willemsorde, die hij door zijn moedsbetoon zoo dubbel verdiende, heeft hem tot nu toe staande gehouden en ofschoon de sterke drank hem nu en dan de baas is, houd ik hem niet voor een dronkaard, die drinkt, omdat hij jenever lekker vindt.

„Ik zal mijn best doen hem te behoeden voor den ondergang, waarmede hij bedreigd wordt.” Dit was de ontboezeming, die het lezen van het telegram, in alle Indische bladen opgenomen, bij den kapitein van Bakers had opgewekt en den volgenden morgen nam hij den sergeant-majoor in dien geest als bemiddelaar.

„Sergeant-majoor; ik weet niet, of 't in de kazerne reeds bekend is, wie over het tijdvak „Maart tot ultimo October” van 't vorige jaar met eene koninklijke belooning bedacht zijn, doch daar de fuselier Bakers er niet bij is, wilde ik wel, dat nog heden door hem het verzoek gedaan werd om bij mij op 't rapport te komen, teneinde stappen te doen om middels reclame alsnog voor eene koninklijke belooning in aanmerking te komen. Ge begrijpt me wellicht. Ik kan hem moeielijk gelasten om op het rapport

te komen en hem alsdan aanzeggen, dat hij reclameeren moet en toch zou ik gaarne in zijn belang zien, dat hij zich naar mijne inzichten gedroeg."

„Goed kapitein: ik begrijp u volkomen en zal zorgen, dat Bakers nog heden bij u op 't rapport komt, en dat hij overtuigd is, dat hij zelf daartoe het initiatief genomen heeft."

De kapitein liet Bakers op 't rapport tot 't laatst wachten en toen alle zaken afgehandeld waren, zeide hij:

„Gij hebt het rapport bij mij aangevraagd Bakers; wat hebt ge mij te zeggen?"

„Ik hoor, kapitein, dat de koninklijke belooningen over 't afgelopen jaar zijn afgekomen en in de couranten staan. Ook heb ik vernomen, dat ik er niet bij ben; zelfs geen eervolle vermelding heb ik gekregen.

„Nu wilde ik u vragen, of u mij niet zoudt willen helpen, van wege 't reclameeren."

„Zeker, Bakers, ik wil gaarne mijn best voor u doen door u met 't opmaken van uw rekwest, en 't verkrijgen van de verschillende verklaringen te helpen. Doch ge weet wellicht, dat mijn hulp niet verder gaat."

„Als ik u vragen mag, kapitein, zou er nog hoop voor mij zijn. Want als u denkt, dat het toch tot niets dient, dat ik reclameer, dan wil ik u al die soesah liever niet bezorgen. Maar u moet weten, kapitein, dat toen ik dan — ik

zal maar zeggen — meer dan mijn plicht deed, zooals de majoor 't noemde, die mij feliciteerde, de officieren en de kameraden allemaal zeiden, dat ik 't kruis zou krijgen.”

„Ja Bakers, ik weet het, je hebt je toen allerkranigst gedragen en ofschoon ik bij die affaire niet tegenwoordig was, weet ik er toch alles van; en of je al of niet beloond bent, ik noem je toch een kranig soldaat.”

„Dank u, kapitein. Dat is, zal 'k maar zeggen, al een pleister op de wond. Nu zeggen de kameraden, dat ik niet geridderd ben, omdat mijn strafregister . . . . niet mooi, neen, ronduit gezegd, slecht is. Maar ik dacht zoo bij m'n eigen, dat dat niets te maken heeft met eene belooning voor een kranig feit, zooals men dat noemt.”

„Jawel Bakers, daarmee wordt wèl rekening gehouden. Je weet, dat een ridder van de Militaire Willemsorde wegens liederlijk gedrag ont-ridderd kan worden en dat schijnt oorzaak te zijn, dat men bij voordrachten voor koninklijke belooningen de strafregisters raadpleegt. Iemand, die nu zoo'n slecht strafregister heeft, dat het vermoeden gewettigd is, dat hij — éénmaal geridderd — door zijn gedrag aanleiding geeft de ridderorde te ontsieren, zoo iemand wordt — hoe onbillijk dat oppervlakkig beschouwd ook moge zijn — niet beloond.”

„Dan zal mij 'treclameeren ook niet veel geven.”

„Ofschoon ik je niet met ijdele hoop wil vleien, is het echter niet gehéél onmogelijk, dat je met een rekwest succes hebt, omdat de daarbij overgelegde verklaringen 't feit, waarop je de aanspraken grondt, meer in bijzonderheden omschrijven, dan zulks bij de algemeene voordracht geschiedt. En daarbij komt nog iets Bakers. Je hebt je de laatste drie maanden goed gehouden; dat wil zeggen, ge zijt in dat tijdsverloop niet voor dronkenschap gestraft. Beloof me je best te zullen doen, je niet meer aan drankmisbruik schuldig te maken, dan zal ik alles voor je in orde brengen, wat noodig en mogelijk is om je te helpen.”

„Ik beloof het u, kapitein.”

„Zoo, dan is 't goed. Ik reken er op; ik stel thans meer vertrouwen in hetgeen je mij belooft, omdat 't een zeer ernstig oogenblik is, waarop je die woorden spreekt. Je hebt het al eens meer gezegd, en toch hadt je den moed niet, hoor je dat Bakers, den moed niet, je tegen de verleiding, van te veel jenever te verzetten. En dat nog wel een soldaat, die boven zijne kameraden in moedsbetoon heeft uitgeblonken, iemand, die door zijn kranig gedrag aanspraak mag maken op den naam van voorbeeldig soldaat, als hij zich slechts door den drank niet strafschuldig maakte. Begrijp je nu Bakers, dat dat gedrag een blaam kan werpen op het hoogste sieraad van den soldaat; en dat het niet zoo

onbillijk is, als je dat — oppervlakkig beschouwd — toeschijnt, dat men bij eene voordracht voor koninklijke belooningen de strafregisters raadpleegt.”

„Ja kapitein, ik zie dat nu wel in en ik ben u dankbaar, dat u mij dat zoo uitgelegd hebt. Een van de kameraden, ik weet zijn naam niet precies, wij noemen hem altijd „Dubbele,” omdat hij gedegradeerd sergeant-majoor is, vertelde mij, dat men 't recht niet had om iemand, die zich kranig te velde gedroeg, van wege 't strafregister 't „ridder” *) te onthouden. Hij zei, daarvan stond niets in de . . . . statuten, zoo noemde hij die dingen; maar, zooals u mij dat nu heeft uitgelegd, begrijp ik het anders. En al staat het er ook niet in, dan is 't nog al duidelijk, dat men een zuiplap — zal ik maar zeggen — 't ridder niet geeft.”

„Goed zoo Bakers. We hebben elkander nu goed begrepen; ik zal mijn best voor je doen om je in deze te helpen en jij zult je best doen mij niet te beschamen, als ik bij 't overhandigen van je stukken den bataljons-commandant rapporteer, dat fuselier Bakers niet alleen een voorbeeldig kranig soldaat is, maar ook een oppassend militair wordt.”

„Nogmaals kapitein, ik beloof u, dat 'k mijn best zal doen.”

*) Een soldaat spreekt gewoonlijk niet van de Militaire Willemsorde, hij noemt het »het ridder”; b v de luitenant heeft »het ridder.”

„Goed. Ik dank je.”

Bakers maakte 't militair saluut onberispelijk; hij sloeg de rechterhand tegen 't been, alsof hij zijne belofte kracht wilde bijzetten, en 't rechtsomkeert was 't uitroepingsteeken.

De kapitein staarde hem een oogenblik na, draaide eens aan zijn knevel en bromde zooiets van „jammer, duizendmaal jammer.”

De kapitein had den bataljons-commandant over dienstzaken te spreken en benutte die gelegenheid zijn onderhoud met den fuselier Bakers mede te deelen.

„Ik zoude het zoo jammer vinden,” zoo eindigde hij, „als deze poging mislukte, want ik houd mij overtuigd, dat — ware hij geridderd — hij den drankduivel wel de baas zou worden, als hem de verschrikkelijke gevolgen „ontridding” duidelijk onder 't oog werden gebracht. Bakers is geen dronkaard uit lust tot drinken; hij mist alleen de kracht zich tegen verleiding te verzetten. En, niet waar majoor, hij heeft zich uiterst kranig gedragen?”

„Zeker, zijn buitengewoon moedig gedrag is boven allen lof verheven. Ge kent de geschiedenis, en weet, dat de militaire Willemsorde op zijn jas een voorbeeldig veldsoldaat zou sieren. Maar ik vrees, dat uw loffelijk streven geen vruchten zal dragen; dat ge met betrekking tot hem eenigszins te optimistisch zijt.”

„'t Zou mij leed doen, als het blijkt, dat het

zoo is. Zoolang de hoop op eene koninklijke belooning bij hem levendig blijft, zoo lang zal hij zich — dat vertrouwd ik — goed houden, en wellicht is hij daarna de verleiding de baas; ook al krijgen we „nul” op zijn rekwest.”

Eenige maanden later kwam 't antwoord „voor inwilliging niet vatbaar.”

Bakers stond op nieuw op 't rapport bij den kapitein.

„'t Antwoord op het rekwest is afgekomen,” zei de compagnies-commandant „en 't doet mij meer leed dan ik je zeggen kan, dat 't ongunstig is; vooral omdat op je gedrag van de laatste maanden niets valt aan te merken. Doch er is veel gewonnen. Ik noem je thans niet alleen meer een kranig soldaat, maar ook een oppassend, voorbeeldig fuselier. Er valt nog altijd te vechten; de gelegenheid is er dus nog om je andermaal te onderscheiden, en dan zal het strafboek geen bezwaar meer opleveren.”

Hij was bleek geworden tijdens de mededeeling, die voor hem verpletterend was, omdat de hoop hoe langer hoe meer levendig bij hem was geworden, dat „'t wel lukken zou.” En toen hij heenging bromde de kapitein wederom „jammer, duizendmaal jammer.”

Ja wel, 't was jammer, almachtig jammer, dat een man als Bakers hoogst waarschijnlijk verloren ging. Nu de laatste hoop voor hem verdween, was het gevaar te duchten, dat de groote

prikkel, die hem tot nu toe sterk gemaakt had tegen de verleiding, zijn werking niet meer op hem zoude uitoefenen en dan was 't einde van de lijdensgeschiedenis te voorzien, dan was hij verloren.

Bij een der groote gevechten, die wij onmiddellijk na Oemars afval te strijden hadden, toonde hij welk een moedig hart in zijn boezem klopte. Zooals bekend is, sloot de vijand, als 't ware gelijktijdig met de groote catastrophie, dat Oemar, alias Toekoe Djohan, onze zijde verliet, de verschillende versterkingen in onze uiterste linie in. Bij de bevrijding van een onzer bentings spreidde de vijand al zijne énergie ten toon en vocht met leeuwenmoed. Vooral het in veiligheid brengen van onze stukken geschut ging met groote moeilijkheden gepaard. 't Was er meermalen een gevecht van man tegen man. De vijand drong steeds meer en meer op, overstelpte ons met zijn vuur, deed menigeen in 't zand bijten, betwistte ons iedere handeling, die in ons voordeel was en drong een paar maal door zijn overmacht en laat het ons erkennen, door zijn kranig optreden, de artilleriedekking achteruit. Tot zulk eene dekking behoorde ook Bakers en 't was bij die gelegenheid, dat hij eensklaps in zich den moed voelde ontwaken, die hem te voren onbewust was. Ook hij was met het geheele peleton, dat het geschut tegen den vijand moest dekken, in een oog-

blik van verwarring voor de overmachtige Atjehers, die met leeuwenmoed vochten, teruggeslagen. Doch dat was voor Bakers te veel. In dat oogenblik gevoelde hij, dat hij zich aan iets schuldig maakte, waarvan hij zich toen geen rekenschap kon geven, doch dat hem noopte halt te houden en den vijand in de oogen te zien. Met een enkelen blik zag hij het benarde, het verschrikkelijke, dat dit weifelen voor ons onvermijdelijk ten gevolge moest hebben; doch wat hem nog meer tot zich zelven deed komen, was de ongelijke strijd, dien zijn peletonscommandant daar streed. De luitenant retireerde op dat oogenblik ruggelings, met sabel en revolver eenige Atjehers in bedwang houdende, die het op zijn leven gemunt hadden. „Halt” schreeuwde Bakers zijne kameraden toe „help den luitenant” en hun het voorbeeld gevende, stelde hij zich naast den luitenant op het oogenblik, dat een der voorvechters dezen een doodelijken slag naar 't hoofd zou toebrengen, welke slag door Bakers gepareerd werd. Toen vertoonde hij zich in zijne ware gedaante. 't Was alsof een reus een zware knots zwaaide tusschen een hoop dwergen. Een der voorste Atjehers ontving het schot, waarmede zijn geweer nog geladen was en stortte levenloos ter aarde. Bakers gaf zich nu de moeite niet meer 't geweer op nieuw te laden; met bajonet of kolf viel hij iederen Atjeher aan, die in zijne

nabijheid was en — was 't wonder of imponeerde hij den vijand? — hij bleef ongedeerd.

Gelukkig had zijn geroep of liever zijn commando „halt, help den luitenant” ook zijne kameraden tot bezinning gebracht en zijn heldhaftig voorbeeld werkte zoo krachtig, dat 't geheele peloton hem ter hulp snelde om den vijand, die zich reeds om het stuk geschut verzameld had, op de vlucht te drijven. 't Was alsof het peloton in kracht en aantal vertienvoudigd was, alsof het wilde goed maken, wat het een oogenblik te voren bedorven had. Commando's waren er niet meer noodig; men volgde 't voorbeeld van den kranigen kameraad, bevrijdde 't stuk geschut en joeg de Atjehers, die te vroeg victorie geroepen hadden, in verwarring op de vlucht. Bakers moest teruggeroepen worden, want in zijn ijver en zijn overmoed achtervolgde hij verder dan noodig was den vijand, die van eene herhaling, om 't stuk geschut op nieuw te bemachtigen, afzag.

„Zijt ge gewond?” vroeg de luitenant hem.

„Neen luitenant” luidde 't antwoord, „maar ik schaam mij, dat ik een oogenblik zóó aan zelfbehoud dacht, dat ik u alleen liet tegenover zulk een bende vijanden.”

„Ge hebt u niets te verwijten Bakers. Er kunnen oogenblikken komen, dat zelfs de dapperste wijkt; gij hebt getoond, dat ge een kranig soldaat zijt. Ik heb aan u mijn leven en 't behoud

van 't stuk geschut te danken. Door uw voorbeeld kwamen uwe kameraden tot inkeer, en er behoort meer moed toe een vijand, voor wien men terugtrekt en die dus in 't voordeel is, op nieuw aan te vallen, dan in eene geregelde attaque vooraan en 't eerst in de versterking te dringen."

„Zoo? Als u dat zoo zegt, dan zal 't wel zoo wezen; want ik heb van geleerde zaken maar weinig of geen verstand; doch dit beloof ik u, al blijf ik ook nog honderd jaar soldaat „d'er van door gaan", zooals zoo even, dat nooit van mijn leven meer. Ik val er nog liever bij neer."

„'t Is te hopen, dat 't nooit zoo ver komt Bakers, dat je er bij neervalt; want 't Indische leger heeft zulke soldaten, als jij bent, te veel noodig."

't Was een warme dag geweest; een dag, waarop door den vijand zoowel als door de onzen met ware doodsverachting was gestreden. Er waren geweldige, pijnlijke slagen gevallen, maar de vijand nam de overtuiging mede, dat wij niet zoo spoedig den moed lieten zakken, als hij verwacht had.

Oemar's afval, zijn terugkeer naar zijne landgenooten, die door dezen machtigen steun nu ruim van wapenen en munitie waren voorzien, de leiding van den man, die ons kende in onze kracht en ons daarin zoude ontzien, doch die

meende, dat onze zwakheid door zijn afval groot zoude zijn, dat alles had het Atjehsche volk voor een oogenblik op nieuw opgezweept, zijn aloude moed begon te herleven; hij waagde op nieuw den strijd tegen ons in 't open veld en dat was zijn ongeluk. En toen de ingesloten versterkingen successievelijk bevrijd, de bezettingen in veiligheid gebracht, en de bataljons van Java aangekomen waren, begon de oorlog met eene beredeneerdheid, die tot slotalinea had „verdrijven van den vijand, overal waar we hem ontmoeten.”

Ik deelde u slechts in ruwe trekken mede, wat Bakers op dat gedenkwaardige oogenblik, dat misschien niet langer dan vijf minuten duurde, verrichtte; doch 't beste bewijs, hoe hij tusschen de Atjehers had „huisgehouden”, leverde zijn geweer. Behalve 't bloed aan bajonet en kolf, toonden de hakken, de klewangslagen in de lade en op de loop overtuigend aan, dat de vijand — wat hij zijn goed recht noemde — niet zoo klakkeloos prijs gaf.

„'t Geweer is er niet beter op geworden” zei hij, toen men hem een compliment maakte.

„Help me onthouden kameraad, dat 'k met jou liever een borrel drink, dan op die manier vechten, zooals jij daar tusschen die roetmoppen hebt huisgehouden. Wat kreeg die eene kerel allerongenadigst de kolf van je geweer op z'n kersepit. „Klets” hoorde ik; zoo'n doffen slag,

alsof je heel Atjeh den nekslag wildet toebrengen. Dat is toch nog heel wat anders dan bajonetvechten. Jij krijgt zeker „'t ridder"; want de luitenant vertelde daar straks, dat 't eigenlijk heelemaal jouw schuld was, dat hij niet voor goed naar de andere wereld was gezonden en dat we „'t stuk" weer terughebben. Nou ik mot zeggen, je hebt het dubbel en dwars verdiend en we gunnen 't je allemaal van harte. Ik geloof, dat 'k in den vervolge er ook beter op los zal hakken, nu 'k aan jou gezien heb, wat men doen kan, als men maar durft."

„Schei maar uit, Jan, je zoudt me nog trotsch maken. Geef me liever een beetje tabak."

„Hier kerel, daar heb je de heeleboel. 'k Wou dat 'k nog meer voor je had."

Maanden zijn er sedert het gebeurde verlooppen; ja, eerst een jaar ongeveer na de verschillende krijgbedrijven kwamen de decoraties af en we weten het, Bakers bleef onbeloond. Ook zijne reclame bracht daarin geen verandering.

Hij was stil en in zich zelve gekeerd. De tijding had hem meer aangegrepen dan hij zich zelve wilde bekennen en in de kazerne werd het gebeurde wijd en breed besproken. Eenige fuseliers, die eerst later op Atjeh waren gekomen en nieuwsgierig waren naar hetgeen hij gedaan had om voor eene koninklijke belooning in aanmerking te komen, zochten hem met goede bedoelingen, uit zuivere belangstelling op, troon-

den hem mee naar de cantine, tracteerden en..... Bakers ging in beschonken toestand naar de kazerne terug. Daar had een fuselier, die al meermalen oneenigheden met hem had gehad, hem gesard, zijn drift werd opgewekt en eene kloppartij was 't gevolg, waaraan de sergeant van de week een einde maakte. Bakers bleek toen zóó onhandelbaar, hij was zóó weerspanning, dat hij met geweld in arrest gebracht moest worden.

Den volgenden ochtend stond hij op 't rapport bij den bataljons-commandant, die hem, alvorens te spreken, aanzag op eene wijze, dat Bakers beschaamd de oogen neersloeg.

„Daar staat ge weer voor mij, fuselier Bakers, met een gelaat, waarop schuldbesef duidelijk te lezen is. Schaamt ge u niet, dat ge u telkens zoo te buiten gaat aan den drank, dat ik het oogenblik voorzie, waarop ge als liederlijk sujet te boek staat? Gij, een man, die zonder dat ellendig gebrek, een voorbeeld voor een ieder zou kunnen zijn. Ge weet zeer goed, dat ik en ook de andere officieren uwe deugden op prijs stellen en is het als tegenstelling daarvan niet meer dan treurig, dat ge mij thans noodzaak u achter slot en grendel te moeten plaatsen. Ik zal er rekening mede houden, dat ge u ruim vijf maanden in 't geheel niet strafschuldig hebt gemaakt en u, in stede van u in de 2te klasse van militaire discipline te plaatsen, met acht

dagen cachot om den anderen dag te water en rijst en gesloten straffen. Doch neem u in acht, fuselier Bakers, en zorg, dat ge niet van kwaad tot erger vervalt."

En toen de zware deur achter hem gesloten was, toen hij het slot hoorde dicht vallen en de sergeant van de wacht zich verwijderde, stond hij in gebogen houding een oogenblik bewegingloos, in zich zelve gekeerd. Hij blikte om zich heen, aanschouwde de brits, de waterkruik, keek nog eens naar de deur en zich met gebalde vuist een slag op de borst gevende, barstte hij in snikken uit. Hij viel neder op de brits, verborg zijn gelaat in de handen, alsof hij zich voor zich zelve schaamde en hilde als een kind.

Onwillekeurig kwamen de verschillende gebeurtenissen van de laatste jaren hem opnieuw in de gedachte; 't afscheid van zijne moeder, wie hij beloofde zich in den dienst goed te zullen gedragen, welke belofte hij zoo slecht was nagekomen; zijne aankomst in Indië; 't vertrek naar 't oorlogsterrein; de gevechten, waaraan hij had deelgenomen en daartusschen als zwarte vlekken de straffen, die hij wegens dronkenschap had ondergaan. Lang bleef hij peinzen en eindelijk opstaande zeide hij — als sprak hij tot anderen — „men noemt mij een kranig soldaat; ik noem mij een liederlijk sujet, een lafaard, die geen kracht bezit zich zelve te beheerschen. 'k Heb

indertijd gezegd, al blijf ik ook honderd jaar soldaat, d'er van doorgaan voor een hoop vijanden dat nooit, ik val er nog liever bij neer; nu zeg ik: „nooit zal ik mij meer bedrinken of ik verklaar mij zelve voor den grootsten lafaard.”

Hij hoorde voetstappen naderen, met sleutels rammelen, de deur werd geopend en twee arrestanten, eveneens Europeesche fuseliers, kwamen de arrestkamer met hem deelen.

„Is er geen belet” zei een der twee, toen de deur gesloten was; een grappenmaker, wiens opgeruimd humeur onverstoorbaar bleek. „Meneer Bakers” zoo vervolgde hij „ik bied u onze verontschuldiging aan, dat we zoo onaangediend bij u komen binnenvallen; doch uwe knecht, die ons binnen liet — 't was goed dat de sergeant van de wacht 't niet hoorde — zei, dat er geen verhindering van belang was.”

„Kerel, schei uit” was 't korzelige antwoord „ik ben in geen stemming om grappen te maken, en zou 't liefst hebben, dat je mij met rust liet.”

„'t Spijt me verschrikkelijk, meneer Bakers, dat we u in eene landerige bui aantreffen; doch wij zijn te veel..... beschäftigt — u verstaat Duitsch, niet waar? — dat we deze gelegenheid ongebruikt kunnen voorbij laten gaan. Wil ons dus — al is 't ook met tegenzin — aanhooren; bovendien heb ik het steeds op prijs gesteld om menschen, die niet in hun

„hum” — dat is grieksch — zijn, weder in opgewekte stemming te brengen.”

„Man, als je wist, hoe je mij verveelt, zou je geen woord meer zeggen.”

„Goed, ik zal doen, alsof gij er niet waart. Ge zult ons wel toestaan, dat we er bij gaan zitten. Ik vergat nog u mijn vriend Draaijer voor te stellen. Meneer Draaijer, meneer Bakers. U moet weten, dat mijn vriend eenigszins betueterd naar de meubels ziet. Dat is stijl Lodewijk XIV, amice. Geen stoelen, weet je, maar een rustbank van palissanderhout. Dat voorwerp, dat je voor een waterkruik aanziet, is een kostbaar bokaal van Delftsch aardewerk, daaruit drinken we aanstonds, als we dorst hebben, en wie op de wereld heeft geen dorst, den heerlijksten wijn en als kenmerk van ware vriendschap „Bruderschaft.”

„Kerel, kerel” zei Draaijer, „je kunt er wat mee. Waar haal je al die flauwiteiten van daan?”

„Dat is eenvoudig verschil van opvatting. Als je de zaken van de lichtzijde beschouwt, dan heb je nooit verdriet in je leven. Toen ik zoo even acht dagen vrij logies kreeg, dacht ik bij mij zelve, zal ik me dien tijd doodkniezen, of er eene andere beschouwing over houden. Ik besloot tot het laatste. Maar om vriend Bakers genoeg te doen, wil ik wel trachten mij een paar uur stil te houden en stel je dus voor net te doen, alsof het tijd is om ons middag-

dutje te nemen. 't Getemperd licht, waarvoor men hier op uitstekende wijze zorgt, zal ons dat wel gemakkelijk maken.

„Ziet ge, ik stop mijn handdoek in den kwartiermuts, leg het pakje daar bij wijze van hoofdkussen neer en 'k wensch den heeren wel te rusten. Tracht als ik, ook uwe gewetens in slaap te sussen.”

Een oogenblik later bewees zijne geregelde ademhaling, dat hij en zijn geweten ingedommeld waren.

De man, die als Draaijer was voorgesteld, respecteerde den wensch van Bakers om met rust gelaten te worden op even voorbeeldige wijze als de andere en strekte zich eveneens op de brits uit om te trachten in den slaap een deel van zijn straf tijd aangenaam te slijten. Vooral op Atjeh, waar onze europeesche fuseliers voor een groot deel in plaats van in kribben op slaaptafels hunne vermoeide ledematen uitstrekken, is 't rusten op een houten brits geen bezwaar, en beiden lagen weldra in gerusten slaap.

„Wat had alles geheel anders kunnen zijn” bromde Bakers. „Thans gerangschikt onder de liederlijke sujetten, omdat ik de kracht mis mij tegen de jeneververleiding te behoeden en anders bij 't geheele bataljon geëerd om mijne verdiensten als veldsoldaat, met „'t ridder” op de borst. Dan hadden de schildwachten voor mij 't zelfde eerbewijs moeten doen als voor de

officieren; en nu . . . . ? Als er ons aanstonds lucht gegeven wordt, krijgen we een schildwacht voor de deur om ons te bewaken. Ware 't anders dan had ik voor mijn geheele leven riddersoldij gehad en was tot aan mijn dood een geëerd man geweest met de mooiste ridderorde op de borst, net als vader. „Vervloekt zij de jenever”, hierbij balde hij zijn vuist „en 't is een kranige kerel, die mij er weer toe overhaalt. En nu ik hiermede heb afgerekend, zal ik trachten wat te rusten en als we aanstonds wakker worden, zal ik hun zeggen, waartoe ik besloten heb. Ik zal trachten daarbij zoo ernstig mogelijk te zijn, omdat ik zeker weet, dat zij 't in de kazerne zullen rondbazuinen en dan heb ik een prikkel te meer, om mijne belofte houden.’

't Was, alsof hij na dat besluit vrede met zich zelve gesloten had. Ook hij strekte zich op de brits uit en lag weldra in diepen slaap. De grappenmaker, dien we Kuijpers zullen noemen, werd het eerst wakker. Uit de voering van den kraag van zijne attila haalde hij de verbodene waar, die bij het overigens vrij scherp onderzoek, dat de wachtcommandant bij het in arrest brengen had ingesteld, niet was opgemerkt. Sigarettenpapier, tabak, eenige lucifers en een stukje van dat bruine papier, waarop de zweedsche lucifers worden aangestoken, kwamen voor den dag; hij rolde een sigaret, en weldra blies hij met even veel genoeg de blauwe

rookwolken uit, alsof 't gevaar van ontdekken niet bestond.

Kuijpers was, wat men noemt, een Jantje zonder zorg. Hij nam het leven van de lichtzijde op en was bijna geheel vergeten, dat hij oorspronkelijk eene geheele andere bestemming had. Na de openbaar lagere school te hebben doorloopen, had hij met succes eenige studie jaren van een burgerschool gevolgd en was, na een tijd op een handelskantoor werkzaam te zijn geweest, commis voyageur geworden. Doch de affaire had hem — zooals hij het noemde — parten gespeeld, hij had zich nog „met eere” kunnen terugtrekken, en de lust voor den handel was daardoor gedoofd. Anderen beweerden wel eens dat geen der huizen, waarbij hij zich later aanmeldde, van zijne diensten gebruik wilde maken, en zoo besloot hij na lang beraad zijn geluk in 't indische leger te beproeven, dat hem, zooals we hebben gezien, slechts zeer weinig gelukte.

„Kerel” riep Bakers, wakker geworden en 't arrestlokaal vol tabaksdamp ziende, „wat begin je nu?”

„M'n waarde vriend, zooals je ziet, is mijn siësta afgeloopen en dan is 't mijne gewoonte een fijne havana te rooken. Kan ik je dienen? Prima kwaliteit.”

„Ik dank je stichtelijk. De acht dagen, waarop ik vergast ben, liggen me in de maag en 'k zal

wel zorgen, dat 'k er op die wijze niet nog wat bij ooploop."

„Laat dat je niet bekommeren. Ik neem de geheele verantwoordelijkheid op mij; 'k heber nog nooit een kameraad in laten loopen en zal 't nu ook niet doen."

„Dat is goed en wel, maar ik zal er toch geen gebruik van maken."

„Zooals je wilt, vriend. Ofschoon ik niet begrijp, welk groot onderscheid er is tusschen 'n paar dagen meer wegens clandestien tabak-rooken en een „duw" *) voor dronkenschap."

„Dat laatste zal ook niet meer gebeuren" zei Bakers met klem.

„Draaijer, slaapkop" riep Kuijpers „word wakker en aanschouw het grootste wonder der schepping."

En om zijne woorden kracht bij te zetten, greep hij zijn' kameraad bij de beenen en trok hem zóó lang heen en weer, tot deze verward door den slaap, en denkende, dat de korporaal hem na de reveille wat hardhandig wekte, uitriep: „jawel korporaal, ik ben er al uit."

„Schei uit kerel, promoveer mij niet in eens tot het meest idéale, wat ooit in militaire uniform over Gods aardbodem heeft gewandeld. Ik ben al meer dan tevreden met mijne tegenwoordige positie van Indisch militair. Maar richt je op en

---

*) Soldatenterm voor straf.

aanschouw het grootste wonder der schepping."

Draaijer, thans geheel wakker, richtte zich inderdaad op, en zag nieuwsgierig rond.

"Nu ja, dat begreep ik wel" zei hij, denkende, dat Kuijpers op de tabaksrook doelde. „Toen we zoeven in arrest moesten en jij zeidet: „nu ga 'k den kraag van mijn attila nog even in orde maken," toen snapte ik wel, dat je daar de verboden waar in zoudt verbergen."

„Man, wat raaskal je? Daarover heb ik het niet. Zie onzen gemeenschappelijken en hooggeachten vriend Bakers aan; beschouw hem met eenige aandacht, die hij meer dan waard is, en vertel me, wat je opmerkt."

„Schei uit met je flauwiteiten. 'k Heb den slaap nog in de oogen en je verveelt me al met dingen, waarvan 'k niks, niemendal begrijp."

„Wrijf je eens goed in de oogen, tot je geheel wakker wordt en doe je best in je stomme hersens op te nemen, wat ik in 't meest verstaanbare Hollandsch — dat ken je toch? — zal mededeelen."

„Vooruit dan maar, dan komt er misschien een einde aan."

„Ik zal 't hem wel zeggen" zei Bakers, die een klein oogenblik een zwaren strijd streed tusschen valsche schaamte en moed, waarbij gelukkig de laatste een glansrijke overwinning behaalde. „Ik heb me n.l. vast en zeker voorgenomen geen jenever meer te drinken...."

„Zoolang hij in de provoost zit” viel Kuijpers hem in de rede.

„Neen, je begrijpt me verkeerd. Ook daarna zal ik toonen man genoeg te zijn om mijne belofte „geen jenever weêr” te houden; en als je mij ooit weer jenever ziet drinken dan mag je aan eenieder vertellen, dat ik de grootste lafaard ben, die in Indische uniform op twee beenen rondloopt.”

„Dat kan jij gemakkelijk zeggen” zei Draaijer. „Je hebt eenmaal de bewijzen gegeven, dat je een flinke kerel bent en dan zou 't al heel weinig geven, als een andere vertelde, dat je een lafbek bent. Dat zegt dus niet veel. Maar nu wat anders. Heb je de jenever afgezworen?”

„Ja, voor goed.”

„Kerel, kerel, wat zul je dan een rijk man worden.”

„Zie zoo” zei Kuijpers „nu heb ik toch zeker in geen uur een woord gezegd. Dat komt vorna-melijk, omdat ik een beetje van streek gebracht ben door de flinkheid, waarmee kameraad Bakers zijne belofte al net zoo lang gehouden heeft, als hij in arrest zit. Kerel, kerel, ik maak je mijn compliment. En nu alle gekheid op een stokje. Ik vind het flink van je en ik help 't je wenschen, dat je sterk genoeg bent om niet van je besluit af te wijken; want als ooit de jenever iemand kwaad gedaan heeft dan is 't bij jou geweest. We weten allemaal, dat je je inder-

tijd tusschen die gladmuizen als een Goliath geweerd hebt, en zonder dat de meesten 't rechte er van kennen, zeggen ze toch allen, dat je zeker 't „ridder” zoudt gekregen hebben, als de jenever je niet zoo dikwijls in den pot had gestopt. En als we nu niet zóó onder curateele stonden als hier het geval is dan zou ik den kameraden voorstellen om op de goede afloop een in den cantine te pakken. Dat gaat nu niet goed en daarom de bokaal ter hand mijne heeren en . . . . . ad vundum” Hierbij bood hij met eene sierlijke buiging Bakers de gevulde waterkruik aan. „Aan u de eer, vriend Bakers.”

„Dank je kameraad, ik heb geen dorst. Nu ik je beiden mijn besluit heb medegedeeld, zullen we er hier niet meer over spreken. Ik ben echter weder in een goede luim gekomen en je kunt net zooveel moppen uithalen, als je wilt. Alleen geef ik je den raad je havana's voorloopig met rust te laten, want als de sergeant komt, ben je er bij. Die lui ruiken zoo iets dadelijk.”

„Laat dat maar loopen, ik ben ook niet van vandaag. „Zoo glad als een aal” hebben ze eens van mij gezegd, maar dat beestje is, wat gladheid aangaat, een kind bij mij vergeleken.”

„Ik zou toch wel eens willen zien, hoe jij je er uit zoudt redden, als ze je met je „havana's — zoo noem je ze immers — snapten.”

„Een beetje geluk komt er bij te pas, en die niet waagt, die niet wint. Ik sta trouwens bij

de kameraden nog al goed aangeschreven en die kennen een heele boel moppen om mij de eenzaamheid hier wat dragelijk te maken."

„Nou, ik mot zeggen" beweerde Draaijer „daarover hebben we geen van allen te klagen. 't Is intusschen maar goed, dat je de laatste tien minuten niet meer gerookt hebt, want ik geloof, dat 'k in de verte de sleutels hoor ram-melen van den sergeant van de wacht."

„Wacht" zei Kuijpers „dat kan nooit kwaad," terwijl hij met zijn handdoek door 't arrestlokaal zwaaide om eventueele tabaksrook te verdrijven. „Voor de reuk behoeven we niet bang te zijn, want als de carbol de atmosfeer hier niet verpest, dan doet de atmosfeer het de pest. 'k Heb vroeger in odeurs gereisd, maar dat is nog niks bij provoostlucht. En nu mijne heeren, netjes aangedaan, en van uwe zitplaatsen. We krijgen hoog bezoek."

Met een ging de deur open en de sergeant van de wacht kwam binnen.

„Ik hoorde je al Kuijpers, toen 'k nog buiten stond. Wat heb je 't weer druk."

„Jawel sergéant, zegt u dat wel. Ik had het ook druk. Maar u heeft een goed gehoor, ver-bazend. Als ik het zoo had, ging ik over bij de muziek. Maar uwe oogen zijn minder goed, sergeant, als ik de vrijpostigheid zoo maar eens mag nemen om u dat beleefd op te merken."

„Zoo, wat heb je aan mijne oogen opgemerkt? Ik ben er zeer goed over tevreden.”

„Ja sergeant, u moet mij niet kwalijk nemen, maar dat zegt niet veel. Als iemand vroeger goede oogen heeft gehad en hij wordt zoo op eens half blind, dan snapt hij van zelf, dat hij minder goed ziet dan te voren. Maar als iemand nooit recht snik — zoo zal ik 't maar eens noemen — met zijn oogen is geweest, dan kan 't lang duren vóór hij snapt, dat hij minder goed ziet dan een ander. Daar hebt u. . . .”

„Houd nu maar op met je geleuter en sta me niet langer te vervelen. Hoe kwam je tot de brutaliteit om mij te zeggen, dat mijn oogen niet goed waren.”

„Sergeant, ik spreek altijd met veel respect tot en van mijne meerderen, ook van hunne lichaamsdeelen, als ik het zoo met allen eerbied mag noemen. Maar ik wilde u vragen, wat u wel zoudt zeggen, als u hier of daar in deze provoost eens tabak en sigaretpapier vond en misschien wel lucifers ook?”

Bakers en Draaijer konden hunne ooren ternauwernood gelooven; zoo verbaasd waren ze over zooveel brutaliteit.

„Dan waren alle drie er bij, als ik niet met zekerheid wist, wie eigenlijk de eenigste schuldige was.”

„Zie sergeant, dat dacht ik wel; en dat zou erg onbillijk zijn. Hier is tabak en als u goed

zoekt, vindt u ook sigaretpapier. Nu ik u dat zelf rapporteer, zult u toch wel begrijpen, dat wij drieën heelemaal onschuldig zijn. Daarom zeide ik zoo even — met alle respect sergeant — dat uwe oogen niet zoo goed waren als uwe ooren, want anders hadt u die dingen gevonden.”

Zich vervolgens bukkende haalde hij onder de brits uit de spleet van een balk een beetje tabak en een paar blaadjes papier, die hij den sergeant overhandigde. „Als u belieft sergeant; ik hoop, dat u mij mijne vrijpostigheid van zoo even niet kwalijk zult nemen.”

De sergeant keek hem aan, alsof hij wilde zeggen „'k vertrouw je toch maar half” en verliet maar half voldaan de arrestkamer, de deur harder dan noodig is achter zich dicht gooiende. Gelukkig, dat die deur hem tevens onttrok aan 't gezicht van Kuijpers, want hij maakte zooveel misbaar met gelaat, armen en beenen, dat zijne twee medearrestanten moeite hadden zich goed te houden.

„Zie zoo meneeren” begon Kuijpers, toen hij zeker wist, dat de sergeant hem niet meer kon hooren, nu eene havana op den goeden afloop van deze demonstratie. Al snapt de sergeant ons ook rookende, die maakt geen rapport meer; want ik zeg in dat geval, dat 'k nog meer tabak en andere rookaangelegenheden gevonden heb.”

Draaijer liet zich bepraten, doch Bakers be-

weerde geen lust te hebben. 't Was, alsof 't besluit „geen jenever meer” hem ook in andere opzichten beter had gemaakt.

„Graag of niet” zei Bakers, „als je maar gezond blijft; 't is je anders van harte gegund. Ik meen, dat we zoo even al hebben afgesproken, nu men ons zoo ongevraagd als het edelste driemenschap hier heeft vereenigd, om den tijd van ons gedwongen samenzijn zoo aangenaam mogelijk door te brengen. 't Vermakelijkste is altijd, als je een paar koloniale bij elkaar hebt, dat ze elkander vertellen, wat eigenlijk de aanleiding is geweest, dat ze in dienst zijn gegaan; vooral als er vooraf wordt overeengekomen, dat men er zooveel bij liegen mag, als men wil. 't Is nu maar de vraag, wie beginnen moet.”

„Wel, wie anders dan jij” zei Draaijer.

„En waarom juist ik?”

„Dat is nog al gemakkelijk te raden. Je kunt geen minuut je gezicht houden. Als wij dus aan 't woord zijn, zou 't je slecht afgaan niks te zeggen en bovendien geloof ik, dat jij wel 't vermakelijkst zult kunnen praten, vooral als je er bij liegen kunt, dat je groen en geel ziet.”

„'t Is om er bij te huilen van aandoening, zoo'n compliment maak je mij en daar ik geen jong meisje ben, dat zich eerst een half uur laat bidden vóór ze een zoen geeft, ofschoon 't hart goed genoeg is, om 't al dadelijk te doen, zal ik maar dadelijk met mijn verhaal aanvan-

gen. Je kunt me net zooveel in de rede vallen, als je zelf wilt."

"Ja, dat zal wel, want jou van je stuk praten, dat gelukt toch niemand. Dat hebben we zoo even wel aan den sergeant van de wacht gezien; en die bennen van den tongriem gesneden van wege de geleerdheid."

"Begin je haast?" zei Bakers, die meer en meer in zijn „hum" was gekomen, zooals Kuipers het noemde.

"Met genoegen. Ik zal beginnen met mijne levensgeschiedenis vóór mijne geboorte."

"Dat is een mop, die niks uithaalt. Zóó kinderachtig en stom zijn we nou niet; wat zeg jij er van Bakers?"

"Ik vind, dat we hem zijn gang maar moesten laten gaan, dan komen we 't eerst waar hij ons hebben wil. En er is immers afgesproken, dat je er bij liegen kunt, zooveel als je maar wilt. Steek dus van wal, kameraad."

"Goed. Je hebt allebei wel eens gehoord, dat je bloed kruipt, waar het niet gaan kan; dat wil in meer verstaanbaar Hollandsch zeggen, dat er voor den een of anderen gewichtigen stap eene afdoende gelegenheid bestaat; dat zoo iets in 't bloed moet zitten. Ik zal 't je nog duidelijker maken door 't voorbeeld, dat als een zoon van een dichter ook dichter wordt — dat zijn menschen die verzen maken, Draaijer — dan zegt men, dat 'm dat in 't bloed zit. Dat

ik soldaat geworden ben, zit ook in 't bloed; want mijne goede moeder vertelde altijd, als ze „mijn ouden man” wilde plagen, — en dat gebeurde nog al eens — dat indertijd een luitenant op haar verliefd was. En wat vader aangaat, toen hij in zijne jeugd in de loting viel en zich vastrok, toen is er een nummerverwisselaar voor hem in dienst gegaan. Ander militair bloed zit er bij mij in de familie niet, of 't moest wezen, dat een van mijne voorvaderen milicien geweest is; doch daarvan is in de geschiedenis niets bekend.”

„Als je nou soms denkt, dat 't mooi is, dan ben je er niet achter; dat is alles, wat ik er op weet te zeggen. Nou jij, Bakers. Jij zegt ook niks.”

„Ik vind, dat hij 't nog al aardig vertelt en als hij zóó doorgaat, dan zul je aanstonds zijn kleur zien veranderen. Dan wordt hij groen en geel van 't liegen.”

„O jé neen man, dan ken je hem nog niet. Van zoo'n beetje groen en geel! Hij!? 't Lijkt er niet naar. Neen, dan zul je nog eerst wat anders hooren. Maar als jij d'er nog al wat aan vindt, zal ik hem maar laten doorpraten.”

„Vooruit dan maar weer. Ik ben geboren — dat 's waar ook; ik vergat nog te vertellen, dat mijn vader schutter is geweest. Welnu, ik ben geboren op den dag, dat vader een nieuwe schuttersuniformjas kreeg; eene gebeurtenis, die

mij telkenmale in herinnering gebracht werd om mijn militair bloed in beweging te houden. Een geweer heeft vader nooit te huis gehad; hij had als schutter een schrijversbaantje. Dat stond fatsoenlijker, zei vader; maar moeder beweerde, dat vader bang was voor een geweer, en voor geen geld van de wereld „zoo'n ding” — zoo noemde zij 't — zou hebben afgeschoten. In 't stadje — waar de oudelui nog wonen — ligt geen garnizoen, zoodat er geen andere gelegenheid bestond om mij met edel krijgs-mansvuur te bezielen dan doordat zoo nu en dan eens een milicien met verlof te huis kwam. Doch 't gezicht van zoo iemand heeft nooit een diepen indruk op mij gemaakt. Bovendien gelijkt de een precies op den ander; een uniformjas en broek, van boven steekt er een hoofd uit, waarop een schako met een allergruwelijkst leelijken geelen bal en daaronder een paar schoenen, als sigarenkistjes. O ja, halverwege 't lichaam is een riem, breed en sterk genoeg om er een kanon aan op te hangen, maar waaraan in mijn tijd de bajonet hing, die door de jongens slakkensteker genoemd werd en waaraan, als de milicien 't stadje weer verliet, een rooden zakdoek hing, met wat er in. Veel soldaterij zat er bij mij dus niet in 't bloed. Mijn oudste broer werd afgekeurd voor de militie, ofschoon die wel wat in zich had, dat voor 't militaire was; maar hij had — zooals

men dat noemt — een hoogen rug, zoo om en bij een bochel, had zwakke oogen, trok met 't rechter been en had zijn linker arm niet heelmaal in zijn macht. Hij zei wel eens, „als mijne oogen maar goed waren.” Dan volgde er een veelbeteekenend gebaar, alsof hij zeggen wilde, dat is 'teenigste, wat mij in den weg zit, om een tweede Napoleon te worden. Zijn bochel, 't trekken met 't been en de half flamme linker arm telde hij nooit. Dat heb je meer met zulk soort menschen, die allerlei gebreken hebben; op 't laatst tellen ze er maar een. Maar dat is in den regel ook afdoende. Zoo was 't ook met mijn broer.”

„Krijgen we nu haast wat van je eigen te hooren. We weten nu, dat je moeder met een luitenant gevreid heeft. 't Zal wel een sergeant geweest zijn. Verder, dat je vader eigenlijk te beroerd voor schutter en dat je oudste broer zooiets van een kurkentrekker was. Als je nu bijgeval een stuk of wat broërs en zusters hebt dan komen we er nooit.”

„Geduld maar Draaijer, we komen er wel.”

„Ik denk, dat onze acht dagen al lang om zijn, vóór je zoover bent, dat je naar Harderwijk gaat.”

„Dat zou jammer voor 't verhaal zijn. Als je mij mijn gang maar laat gaan, dan komen we er wel. Ik werd dan net als ieder ander geboren, ging naar school, leerde er vrij goed; zóó goed,

dat vader en moeder besloten mij te laten studeeren. Maar al spoedig bleek het, dat ik daar een broertje aan dood had. 't Ging nog al op de burgerschool, totdat ik zakte voor 't examen van de 4de klasse en toen gaf ik er de brui van. Na een beetje ruzie 't huis tusschen vader en moeder werd ik op een kantoor geplakt, waar 'k voor een hongerloon mijn vingers blauw schreef en getallen had op te tellen, waarvan ik 's nachts nog droomde. Van lieverlede verdiende ik wat meer, waarvan ik al heel weinig te huis maar meer in de bierhuizen bracht, totdat 't kantoorleven mij bij meters de keel begon uit te hangen en 'k er aan begon te denken voor enkele handelshuizen reiziger te worden. 't Duurde niet lang, of 'k had er een gevonden en 'k dacht, dat 'k de wereld te rijk was. Van 't eene handelshuis verzeilde ik naar 't andere; 'k deed in knoopen en katoentjes, in wijnen en sigaren, in drukwerk en schoenleer, en god mag weten in wat nog meer. En toen ik daar eindelijk genoeg van had, toen stond ik op straat. Vader zei — en daaraan had hij gelijk — dat 'k mijn eigen kost moest verdienen, en hij gaf mij zijn zegen. Zóó kwam het, dat 'k op een gegeven oogenblik aan Harderwijk dacht; 'k scharrelde mijne papieren bij elkaar, werd goedgekeurd, trok de militaire uniform aan en vertoonde mij op een mooien zomerschen dag voor de deur van de ouderlijke woning. Dat gaf me een

kabaal van je welste. Mijn goede moeder maakte een herrie, alsof 't huis in brand stond; vader zei niets en trok een gezicht, alsof hij zeggen wilde, „'t bloed kruipt, waar 't niet gaan kan,” en ik stelde de familie gerust door te zeggen, dat 'k mijn best zou doen, gauw onderofficier te worden. „Misschien wordt je nog wel officier,” zei mijn moeder en keek mijn vader aan, alsof ze zeggen wilde „een luitenant is alles.””

„Ik moet zeggen,” merkte Draaijer op, „dat er niet veel van je belofte terecht is gekomen; want als je zoo doorgaat, heb je meer kans metdertijd in de 2de klasse te komen, dan ooit een streep op je mouw te krijgen.”

„Ja kerel, wat zal 'k je zeggen. Als 't niet wil, dan wil 't niet. Ik heb 't leven altijd van de gemakkelijkste zijde bestudeerd en mijn eenigste fout is, dat mij de dag van morgen al heel weinig schelen kan. De eerste moet nog komen, die mij beschuldigen kan, dat 'k gemeene streken op mijn kompas heb; ik lust mijn borrel, maar meer ook niet. 'k Ben nog nooit voor dronkenschap gestraft; en 't is precies, wat de kaptein van morgen zei: „man, je spant je er altijd voor om je kameraden ten koste van je strafregister aan 't lachen te maken.””

„Wat heb je nu eigenlijk weer uitgehaald?”

„Och we waren zoo met z'n vijven er op uit, lollig, net in een stemming om een grapje uit te halen, en boemelden naar den passer.

Al heel gauw zagen we, dat er een oploopje was. Net iets voor ons. Twee kanarievogels ¹⁾ te beroerd om op hun eigen beenen te staan, hadden een kameraad van ons te pakken. We keken elkaar aan en waren 't zonder een woord te zeggen eens. Ik waarschuwde alleen „handen te huis.” We verdeelden ons, zoo iets van „en tirailleur”; sleurden alles mee, wat voor ons liep en in minder dan een oogeblik, lagen de geelvinken met onzen kameraad en nog wat van dat zwarte goedje door elkander op den grond. We haalden hem bij de beenen er onder uit en hadden geen woord te zeggen. Hij had alles begrepen en smeerde hem, alsof hij een Engelschman was, die een Transvaalschen boer achter zich heeft. Nu was 't onze zaak, om de politieoppassers wat bezig te houden, zonder onze handen te gebruiken, opdat ze ons niet konden beschuldigen van verzet tegen de . . . . gewapende macht, God betere het. Ik voerde van zelf 't hoogste woord, totdat 'k op eens achter mij hoorde: „Zoo Kuijpers, ik dacht het wel, dat jij er bij zoudt zijn. Wie was de fuselier, die zoo even door jelui toedoen ontsnapt is?” „Ja, ziet u sergeant,” zei ik „dat vroeg ik juist ook; maar uit het signalement, dat die twee commissarissen van politie” . . . .” „je aardigheden voor je houden,” viel de sergeant mij in

¹⁾ Dit is de scheldnaam voor de inlandsche politieagenten, tengevolge van hunne afzichtelijke, afschuwelijke gele uniformuitmonstering.

de rede . . . . mij gaven, kan 'k alleen opmaken, dat 't een Europeesch fuselier moet zijn. Dat is alles wat ik er van weet. Maar ja wel, 't regende getuigen, dat we den geheelen passer onder den voet hadden geloopen, en of we hoog of laag sprongen, we moesten met de patrouille mee. 't Heette, dat 'k er nog al genadig ben afgekomen met acht dagen brommen zonder meer, omdat 't verzet tegen de politie was."

„En wat heeft de makker gekregen, die door jou en je kameraden ontzet is?"

„Niks; we hebben stokstijf volgehouden, dat we alleen van achter een uniform hebben gezien; en dat we uit nieuwsgierigheid er bij waren gebleven, omdat er zoo'n oploope was. Toen zijn de twee politieoppassers in de kazerne gekomen om op 't appel iederen fuselier van kop tot teen op te nemen en te trachten hem te herkennen. Onze kameraad had zijn knevel afgeschoren en zijn gezicht in een plooi gezet, dat niemand — zeker niet zoo'n zwarte politiekerel — hem zou herkennen en toen pikten ze er een uit, die 't niet was en die dat ook heel gemakkelijk kon bewijzen, omdat hij op dat uur op wacht was en op post stond. Hiermee is mijn levensgeschiedenis tot op dit oogenblik afgehandeld en daar 'k niet kan vertellen, wat nog gebeuren moet, geef 'k het woord aan vriend Draaijer, die toch evenmin als ieder ander met een uniformjas aan en een geweer op schouder op de wereld is gekomen."

DRAAIJER AAN 'T WOORD.

Ze zaten met z'n drieën op den kant van de brits. Draaijer in het midden, voorovergebogen, met de ellebogen op de knieën en 't hoofd, dat blijkbaar zwaar drukte, in de handen. Hij bewaarde nog steeds het stilzwijgen, van welke gelegenheid Kuijpers gebruik maakte om onder 't rollen van een nieuwe sigaret een deuntje te fluiten en hem van ter zijde te bespieden.

„Zeg eens, kameraad, is er wat, dat je liever niet vertelt, dan draai je er maar om heen. Je hoeft niet alles op te biechten. Ik had je zoo even veel meer te vertellen, maar ik heb het wat bekort, omdat 't je begon te vervelen.”

„Neen, er is goddank niks met mij gebeurd, dat 't daglicht niet mag zien; maar ik denk niet graag terug aan alles, wat mijn indiensttreden vooraf is gegaan; laat staan er van te spreken. En toch — zooals ik gezegd heb — niemand kan mij iets ten laste leggen, dat gemeen is.”

„Ik moet zeggen, je hebt er slag van om

iemand nieuwsgierig te maken. Vertel ons alles, wat je op het hart ligt en wij zullen beloven er buiten niet meer op terug te komen. Wat zeg jij er van, Bakers?"

„Draaijer moet zelf weten, of hij 't al of niet wil vertellen, maar ik wil hem toch wel beloven, als hij er op staat, dat ik er niet over zal spreken.”

„Dat is heelemaal niet noodig. Ik geloof ook, dat 't geen kwaad kan, dat ik er eens over praat, dan mok ik er minder over. 't Is erg gewoon misschien, wat ik je vertellen zal, en ik kan 't niet met zulke mooie woorden doen, als Kuijpers dat doet.”

„Ieder vogeltje zingt zooals hij gebekt is, steek dus maar van wal.”

„'k Was van beroep letterzetter op een groote drukkerij en verdiende knap geld, genoeg voor een kerel van mijn jaren, en als ik Zaterdags-avonds bij moeder kwam om 't haar af te dragen, dan had ik een gevoel over mij als iemand, die gelukkig is, dat hij zijn plicht heeft gedaan.”

Draaijer zat nog in dezelfde houding en slechts hoogst zelden richtte hij 't hoofd op. 't Was alsof zijne kameraden begrepen, dat er een minder opgewekt relaas verteld zou worden, en dat het wellicht voor 't eerst was, dat de spreker zijn hart uitstortte.

„Je moet weten” zoo vervolgde hij, „dat 'k de oudste van de vier ben; op mij volgt een zuster, die „dient” en dan volgen er nog een zuster en

broer, die toen nog niets verdienden, omdat ze te jong waren. Vader was al een paar jaar ziekelijk en verdiende hoogstens droog brood met schoenenlappen; zoodat — om kort te gaan — ik eigenlijk de kostwinner was. Moeder had een paar huizen, waar ze nu en dan een halven dag uit werken ging, maar dat bracht ook alleen kopergeld in huis. 't Is altijd een knap mensch geweest, zoodat ze met mijn loon er bij rond kon komen. Ik hoor 't haar nog zeggen, als ze mij 's Zondags twee kwartjes in de hand stopte: „Hier Adriaan, ga maar eens met de kameraden uit; 't kan er wel af.” Och, ik was toen ook weer een paar jaar jonger en dacht er zoo niet bij na; maar later begreep ik, hoe ze zich met alles moest bezuinigen om 't voor mij op zij te zetten.”

„Hoeveel verdiende je in de week?” vroeg Kuijpers, die 't nooit zoo ver had gebracht, dat hij geld in huis afdroeg; wel het tegenovergestelde.

„Ik? Acht gulden.”

„En kreeg je daar maar een halven gulden van? Kerel je bent een kraan.”

„Neen man, ik ben een beroerling. Bij ons gaat dat heel anders dan bij jelui. Wij verdienen geld en brengen het te huis; jelui meneeren verteeren geld en verdient niks. Jij misschien niet, maar ik ken toch genoeg van dat slag, die met een wandelstok in de hand over straat

flaneeren, en te beroerd zijn om een gulden per dag te verdienen. Praat me er niet van" en hij richtte zich op om spoedig weer zijne vorige houding te hernemen, „dat zijn de lui, die mij ongelukkig hebben gemaakt. En dan die ééne lammeling, te misselijk om zijne handen uit de mouwen te steken, die soosjaal. 'k Wou, dat 'k het woord nooit gehoord had!"

Een oogenblik hield hij op, alsof hij zijne herinneringen regelde om t verhaal geleidelijk te vervolgen.

„'k Weet eigenlijk niet goed, hoe 't in zijn werk is gegaan; maar op zekeren dag, dat we van de drukkerij naar huis gingen, had een van de knechts, die nog al eens wat te vertellen had, 't erg druk. Ik kwam er ook bij en hoorde van hem, dat op eene andere drukkerij al de knechts eenparig hooger loon hadden gevraagd en dat ze 'took gekregen hadden. Hij had 'took nog over werkuren en over dubbel loon voor avond- en nachtwerk. Verder hoorde ik er niet van, want ik was net bij de straat, die naar huis leidt. Heel veel dacht ik er niet over na, en 't duurde zeker wel een week, vóór 'k er weer aan herinnerd werd. 't Was op een zondag, dat 'k zoo zonder doel een beetje rondliep en een van de letterzetters tegen kwam; een flinke, goede kerel, op wien niks viel aan te merken. We liepen op en gingen ergens een glas bier drinken. Toevallig zaten

daar meer van de fabriek en ook dezelfde, die ongeveer een week van te voren die geschiedenis van dat hooger loon en minder werkuren had verteld. 't Scheen, dat we nog al welkom waren en we kregen 't verhaal in alle kleuren nog eens te hooren. 't Kwam er op neer, dat wij op een hongerloon — zoo noemde hij het — ons halfdood werkten, nauwlijks genoeg te huis brachten om er van te leven en dat de rijke meneeren, die gedurende onze werkuren lekkere sigaren rooken, van de verdiensten, die eigenlijk onze verdiensten zijn, mooi weer spelen. De meesten hingen om zoo te zeggen aan zijn lippen. 'k Moet zeggen, de kerel was glad van tong, zoo iets van jou slag, Kuijpers."

„Wat hij je daar vertelde op dien Zondagmiddag was ook volkomen waar. Is 't geen hongerloon geweest, dat jij te huis bracht? Acht gulden!?"

„Zeker, als je zoo gaat redeneeren, heeft het er wel wat van; maar de baas kon er toch geen rekening mee houden, dat ik bijna geheel mijne ouders en hunne kinderen moest verzorgen. Neen Kuypers, ik heb van die zaak — misschien niet meer — maar zeker betere ondervinding dan jij. De lui, die onder de werklui een hoog woord hebben over kapitaal en arbeid, die zijn in den regel te beroerd om te werken; 't zijn in ieder geval niet de lui, die de handen uit de mouwen kunnen steken."

„Ik heb er geen ondervinding van” merkte Bakers op „maar ’k stel mij voor, dat dat wel net zoo zal gaan, als in de kazerne. De mopperaars bennen de beroerdsten.”

„Juist Bakers, zoo is ’t ook. Ik zei op dien Zondagmiddag dan ook, dat ik b.v. acht gulden in de week voor een jongen kerel, die om zoo te zeggen pas begon, geen hongerloon vond. Maar dat was olie in ’t vuur. Hij haalde een stuk papier uit zijn zak en rekende ons netjes voor, zonder dat er een speld tusschen te steken was, dat je er eigenlijk nog geen droog brood van kunt eten; dat een mensch iederen dag recht heeft op een stuk vleesch of spek; dat je iets noodig hebt om je te verzetten; dat er bier gebrouwen wordt om het te drinken; dat de meesten aan den drank komen, omdat ze niks anders kunnen koopen dan jenever; dat je van cognac, die de rijke lui drinken, niet dronken wordt; dat er wijndruiven op aarde groeien en dat je nergens in den bijbel kunt vinden, dat zulks alleen voor ’t plezier van de rijke lui is gedaan. Daar waren maar weinig, die hem met mij bestreden, ofschoon er flinke kerels bij waren, die zich lieten bepraten. „We moesten ons vereenigen” zei hij, en dat begreep ik niet goed; maar hij legde ’t ons uit. We moesten zooveel als een vergadering houden. „Daaraan was nog niks misdaan” zei hij. ’t Behoefde nog niet tegen de heeren te zijn,

maar we konden eens in de week of in de 14 dagen bij elkaar komen om over onze belangen te praten. Ik weet niet, hoe 't kwam; maar ik maakte mij angstig; 't was misschien laf, want ik kon mij immers terugtrekken, zooals hij zij, als 't bleek, dat de anderen ongelijk hadden en mij geen gelijk wilden geven. Ik zei, dat 'k geen tijd meer had en ging naar huis, minder opgewekt dan toen 'k uitging, en 'k sliep dien nacht slecht. 'k Was ieder oogenblik wakker. Met vader en moeder durfde ik er heelemaal niet over te spreken, omdat ik zeker was, dat die 't niet goed zouden vinden, dat 'k er naar geluisterd had."

„Je waart dus ook al gedeeltelijk overtuigd; ten minste moet je begrepen hebben, dat er veel waarheid, in hetgeen hij zeide, lag opgesloten. Anders had je niet bang behoeven te zijn."

„Dat was ook zoo. Maar ik schreef dat toe aan de omstandigheid, dat ik niet zoo goed van den tongriem gesneden was, als hij."

„Dat komt op 't zelfde neer. De lui, die dat wel zijn, die de macht van 't woord bezitten, moeten de anderen voorgaan, ze alles duidelijk maken. Als dat niet gebeurd was, dan zou 't er voor een werkman nog net zoo slecht uitzien als een vijftientig jaar geleden. Wat waar is, is waar; en 't moet gezegd worden, dat die woordvoerders 't voor den werkman een heele boel beter hebben gemaakt."

„Dat kan allemaal waar zijn, Ik wil dat wel gelooven; maar wat we vergeten, is dat zulks ook gebeurd is ten koste van een heele massa jonge, flinke kerels, die er door op straat gezet zijn.”

„Ja,” zei Kuijpers, „om te kunnen winnen, moet men wat wagen.”

„Wàt wagen!!” sprak Draaijer, terwijl hij zich weer voor een oogenblik oprichtte. „Je heele bestaan, waarmee je tevreden bent, je heele toekomst, waarop je gehoopt hebt, wagen! Noem je dat wàt wagen? Maar over den kameeraad, die ons op dien Zondagmiddag wijzer maakte dan we waren, die ons — zooals hij het noemde — de oogen opende, over hem heb ik het niet. Hij deed het ten minste met goede bedoelingen. Hij had voor niemand te zorgen en verdiende voor zich zelve — dat zei hij eerlijk — genoeg. Maar al die anderen, die voor meerderen te zorgen hadden, die verschillende magen moesten vullen, die hadden niet genoeg om ze voldoende te voeden. En zoodra dat het geval was, dan was 't loon een hongerloon. Neen. Hij was eerlijk in hetgeen hij zeide, omdat hij het meende, en omdat hij, door zoo voort te gaan, alles waagde. Later. Toen hebben we van die gladmuizen gehad, zoogenaamde meneeren, die er op reisden „om 't volk voor te lichten,” om de tevredenen ontevreden te maken, om ons op te warmen, ons tot werken ongeschikt te maken en als we gedaan hadden,

wat ze ons zeiden en we zaten op zwart zaad dan kon je je gek zoeken om ze terug te vinden. Ik heb er ondervinding van. Maar 't verveelt je misschien; want wat ik je vertel is alles waarheid, zuivere waarheid. Al word ik ook honderd jaar, dan zou ik het nog net zoo vertellen, alsof het gisteren gebeurd is. Ik behoef er niet bij te liegen en ik zou 't ook niet kunnen. En er grapjes bij maken, zooals Kuijpers dat deed, dat kan ik niet. Ik wil dan maar zeggen, dat je de rest wel kunt begrijpen, en dat ik met mijn vervelend geleuter maar zal ophouden."

„Neen, dat denk je maar kerel" zei Kuijpers „ik vind het heel mooi. Alleen begrijp ik niet, dat je er nu nog treurig om kunt wezen. Je hebt het goed hier. Mij bevalt het leven ten minste best."

„Dat snap jij zoo niet, Kuijpers" zei Bakers, „omdat jij een heel ander leven achter den rug hebt dan wij. Draaijer zorgde voor zijn oude vader en moeder en voor de jongere kinderen. Daar zal hem wel de kneep zitten. En als dat zoo is dan makt een mensch, daar helpt geen lieve vaderen aan. Is 't zoo niet, Draaijer?"

't Duurde een oogenblik vóór hij met een bevestigend hoofdschudden antwoordde.

„Ze hebben mijn geheele handgeld gekregen" zei hij, als om zich zelve te troosten over 't grievend onrecht, dat hij de zijnen berok-

kende. „De andere kinderen verdienen nu ook al wat en 't oude mensch schreef me, dat ze 't heel goed hebben. Maar ik ken haar zoo goed, dat 'k zeker ben, dat ze mij dat ook zou schrijven, als 't anders was. Die twee kwartjes, die ze mij voor Zondags gaf, konden er niet af, ofschoon ze altijd zei, dat 't wèl kon. En alles wat er gebeurd is, heb ik aan dien lammeling te danken.”

„'t Zal je een heeleboel gemakkelijker worden, als je ons je heele geschiedenis vertelt, voor zoover je die kwijt wilt wezen. 'k Wist niet, kerel, dat je zóóveel beleefd hebt, dat je zwaar valt. Je waart altijd wat eenzellig, maar dat komt meer voor. Steek dus maar van wal; want ik denk, dat Bakers er ook graag naar luistert.”

„Zeker, doe ik dat. Als 't je soms benauwd wordt, dan scheid je maar voor een oogenblikje uit.”

„Goed dan. Na dien Zondag merkte ik wel op, dat er iets gaande was. In den schafttijd zag je hier en daar gewoonlijk groepjes van een man of zes, van wie in den regel een 't woord voerde, waarnaar de anderen gretig luisterden, maar omdat ze mij met rust lieten, bemoeide ik mij er niet mee. Ik was eerlijk gezegd — blij, dat dat zoo heelemaal buiten mij om ging, want ik begreep, dat ik niet tegen de anderen opgewassen was, om 't met rede-neeren te winnen. Een dag of wat later kwam dezelfde kameraad, die 't op dien Zondag over 't hongerloon had, bij mij en vertelde, dat bijna

allen waren overeengekomen om den volgenden Zondagavond in een lokaal boven een herberg te vergaderen, en dat ze van zelf graag zagen, dat ik er ook kwam, maar dat iedereen vrij was in zijn doen en laten. „Met welke bedoeling” vroeg ik „zouden we daar bij elkaar komen en komen de meesterknechts er ook en de heeren van de drukkerij?” „Neen” zei hij „’t blijft alleen onder de knechten.” Op mijne andere vraag of de heeren er van af wisten, werd hij giftig en zei, dat we op die manier net schoolkinderen waren. Of we soms niet vrij waren in ons doen en laten buiten de werkuren en als we mijn voorbeeld wilde volgen dan liepen we op ’t laatst heelemaal aan de leiband. Ik snapte heel goed, dat ik mooi achteruitkrabbelde en ’k antwoordde, dat ik er over denken zou en dat ’k misschien wel kwam. Toen hij wegging riep hij mij toe: „je bent vrij Draaijer om te komen of weg te blijven. Wil je soms eerst permissie vragen aan den baas of aan je moeder?” Dat gaf den doorslag. Ik wilde laten zien, dat ’k een man was, en ’k zou komen. Zoo besloot ik. Er verliepen nog een paar dagen vóór ’t Zondag was, en ’k heb nog nooit zoo slecht geslapen, als in dien tijd. Ook ’t eten ging niet, en mijne oude moeder vroeg mij iedere maal, wat mij scheelde, als ze zag dat ’t eten niet van harte ging. Ik moet in die dagen een voorgevoel gehad hebben, dat ’t den verkeerden weg met mij opging.”

Hier hield hij een oogenblik op met spreken, alsof hij zijne gedachten verzamelde. Bakers en Kuypers zeiden niets; zij begrepen, dat hij aan 't punt was gekomen, waarop hij 't hellend vlak beklom, dat hem eerst langzaam, doch later met des te meer snelheid naar beneden sleepte.

„Zonder dat ze te huis er iets van konden vermoeden ging ik op den bewusten Zondag naar de herberg en vond er reeds het grootste gedeelte van de werklieden bij elkaar. Ik kon heel goed zien, dat ze zich verwonderden, dat 'k er was, en daarom had ik er plezier van, dat 'k besloten had te gaan. Nadat we nog een kwartier gewacht hadden, vroeg de kameraad van dien Zondag — Vriezer heet hij — of we, voor zoover er zitplaatsen waren, wilden gaan zitten en ons stil wilden houden. Ik moet zeggen, hij had er slag van. „Kameraden” zoo begon hij zoo wat, „we zijn hier bij elkaar gekomen, om even als dat elders geschiedt, van tijd tot tijd onze belangen te bespreken. Dat kunnen we 't best doen door ons te vereenigen, niet tegen bepaalde personen, niet tegen een lichaam, neen, tegen niets en tegen niemand. Onze patroons, de meesterknechts moeten onze vergaderingen — als ze dat vragen — kunnen bijwonen, opdat ze overtuigd zijn, dat, wat we doen, redelijk is. Ja, ik zou verder willen gaan, en hen van tijd tot tijd

uitnoodigen te hooren, wat ons op 't hart ligt. Maar zoo ver zijn we nog niet. Wij zijn zelfs nog niet vereenigd. Wat ik daareven zeide, had alleen ten doel eenieder te overtuigen, dat we geen soosjaaltje spelen; want er zijn altijd — en ik meende dat hij mij daarbij aanzag — die daar als den dood zoo bang voor zijn, omdat ze vreezen hun handen in koud water te branden. Zijn we eenmaal vereenigd, dan worden van tijd tot tijd heeren gevraagd om een zogenaaemde lezing te houden, dat is om ons voor te lichten, waarop we recht hebben enz. Er moet van zelf een kleinigheidje gecontribueerd worden, vijf of tien centen in de week; misschien ook niet zoo veel, doch in geen geval meer, ten einde verschillende uitgaven te bestrijden. Dan moest er een bestuur wezen, dat een en ander regelt, en ik weet niet, wat nog meer. Zooveel weet ik wel, dat toen ik dien Zondag naar huis ging, ik niet alleen lid was van de vereeniging, maar ook van 't bestuur. Vriezer was president en dan was er nog een ondervoorzitter en buiten mij nog een bestuurslid, verder een secretaris en een penningmeester. In een van de eerstvolgende dagen moesten wij bij elkander komen om een reglement te maken. Ik had nog gezegd, dat 'k van toeten of blazen niks af wist, maar dat was niemendal, zei Vriezer, hij was vrij goed op de hoogte. Een paar dagen later vertelde ik het aan de

oude lui en ik stelde ze gerust, dat er niks onder zat, wat tegen de patroons of zoo was. Ik moet eerlijk bekennen, dat 'k er nog al lekker mee was, dat ik in 't bestuur zat; ik kreeg een gevoel dat 'k meer was dan de anderen en dat ik om zoo te zeggen over hen moest waken, zooals een moeder over de kinderen. In de paar eerste vergaderingen viel niets bijzonders voor, toch bemerkte ik al heel gauw, dat er iederen keer enkele grieven van de knechts tegen de meester-knechts of tegen de patroons behandeld werden, grieven, die over 't algemeen gegrond waren. Ik sprak al heel gauw braaf mee, omdat ik geen onrecht kan verdragen en toen, nadat de vereniging zoowat zes weken bestond, een der getrouwde knechts zich beklaagde, dat hem — goed beschouwd — onbillijk anderhalf gulden was gekort bij wijze van boete, voor straf, schreeuwde ik het hardst, dat we ons tegen zoo iets — Vriezer noemde het willekeur — moesten verzetten. Ik hoor het den armen bliksem nog zeggen: anderhalf gulden, dat is een en twintig en een halve cent per dag, waardoor 'k mijn wijf en kinderen minder te eten of te drinken moet geven, en dat voor zoo iets. 't Kan er niet af, daarop zijn onze loonen niet berekend. Ik stelde voor 't uit de kas er bij te passen, maar daarvan wilde hij niks weten, ofschoon niemand er tegen was. Neen, zei hij, dat nooit, zoo lang 'k nog knuisten heb, zal 'k voor 't wijf

en kinderen zorgen, maar 'k wil maar zeggen, waar moet het met ons heen, als we zoo behandeld worden."

„En had hij geen gelijk?" zei Kuijpers?

„Zeker had hij dat. Ik heb geen oogenblik beweerd, dat de patroons god allemachtig mogen wezen, maar de manier, waarop we recht vroegen, deugde niet. Ik stelde n.l. voor, dat 't bestuur den volgenden dag, Maandag, de patroons, 't waren twee broers, die geregeld op 't kantoor kwamen, over de zaak zouden spreken, beleefd, zooals dat behoort, maar daarvan wilden de anderen niks weten. Toen nam Vriezer het woord. Ik moet je nog vertellen, dat hij, zooals wij dat hier noemen, pinterder was dan wij allemaal bij elkaar. Hij liet ons gewoonlijk maar praten en als dat lang genoeg geduurd had, dan zei hij zoo kalm langs zijn neus weg: „Jongens, ik heb een beter idée, dat is zus en zoo, en daartegen zal wel niemand iets hebben in te brengen." Dat was gewoonlijk ook zoo. Op dien dag zei hij ook ten naastenbij: „of we nu al lang zitten te praten, dat geeft niet veel. Behalve, dat hij de f 1.50 van ons niet wil aannemen, vind ik ook beter, dat dat niet gebeurt, omdat dat het doel niet mag zijn, waarvoor we contribueeren. 't Beste is, dat we maatregelen nemen, dat zulke dingen niet meer voorkomen. Als je mij nu vraagt „welke maatregelen", dan zeg ik je dat ik dat niet weet,

maar ik ken iemand, die dat wèl weet en als we hem vragen, of hij overkomen wil om ons dat te vertellen, om eene lezing voor ons te houden, dan worden we een heele boel wijzer. En op die manier hebben we den duivel bij den staart in huis gesleept. Dat denkbeeld van eene lezing lachte menigeen toe; bovendien waren de meesten, door hetgeen er op de vergadering verhandeld was, opgewonden, zoodat het voorstel van onzen president werd aangenomen. Dat is om zoo te zeggen mijn dood geweest. Tehuis snapten ze heel goed, dat niet alles even pluis was, en het den verkeerden kant uitliep. Moeder vooral leed er onder; men kon zien, dat 't goede mensch een voorgevoel had van een naderend ongeluk. Op zekeren avond, dat we alleen waren, vroeg ze mij of ik om harentwil niet kon bedanken voor onze vereeniging en als lid van 't bestuur; maar ik bracht haar tegen mijn zin aan 't verstand, dat ik de kameraden niet in den steek kon laten. Had ik maar naar haar raad geluisterd. 't Was valsche schaamte van me, niks anders, die mij bang maakte, dat de anderen mij voor kinderachtig zouden houden. Niemand wist zoo goed als ik zelf, dat 't heele gezin bij ons te huis om zoo te zeggen van mijne verdiensten leefde; voor 't grootste gedeelte zal 'k maar zeggen en als er hommelus kwam, dat ik 'er dan niet alleen onder zou lijden, maar de anderen te huis ook.

Ook meende ik opgemerkt te hebben, dat de patroons en de meesterknechten, die van zelf al lang wisten, dat er wat broeide, ons met scheeve gezichten aankeken en dat op een manier, die mij niks goeds voorspelde. En ofschoon Friezer in 't begin wel gezegd had, dat de meesterknechts, ja, de patroons, onze vergaderingen zouden kunnen bijwonen, was dit nog nooit gebeurd. 't Zou, geloof ik, ook niet raadzaam geweest zijn; want 'tis van den beginne af altijd hurrie geweest. Deze had dit, die weer wat anders."

„Nu moet je toch eerlijk bekennen, Draaijer, dat er verschillende ongerechtigheden op zoo'n fabriek of wat ook gebeuren, waartegen niemand opkomt, als de arbeiders 't zelf niet doen. Kijk eens in den dienst, waar ieder wat te zeggen heeft, van af den jongsten korporaal tot aan den legercommandant toe; zoo gek is 't niet, of men heeft zijn recht van reclame; de zaak wordt onderzocht en billijk beoordeeld. Maar op zoo'n fabriek ben je aan de willekeur van allen, die boven je gesteld zijn, overgeleverd. De patroons kunnen doen, wat ze willen."

„Zeker, menigeen, die je zoo hoort spreken, zal zeggen, die Kuijpers heeft groot gelijk. Maar als ik glad van tong was, dan zou 'k je wel wat anders kunnen vertellen. 't Zal mij nu niet zoo goed gelukken, maar dit kan 'k je wel zeggen, dat degenen, die over de patroons of

de meesterknechts te klagen hebben, in 't algemeen over de lui, die hooger staan, dat dat niet de ware broeders zijn. „Een goed werkman is zijn loon waard” is een spreekwoord, dat wij niet alleen in den mond hebben, maar dat de patroons net zoo goed in praktijk brengen. Ik heb er ondervinding van en kan er over meepraten.”

„Vindt jij dan een loon van 8 gulden in de week voor iemand, die vrouw en kinderen te onderhouden heeft, voldoende.”

„Drogredenen! 'k Had 't woord te voren nooit gehoord, maar de gladmuis, die bij ons een lezing hield, gebruikte het en verklaarde 't ons. Drogredenen, zei hij, zijn redeneeringen, die heel oppervlakkig beschouwd aannemelijk zijn, maar als men er wat over doordenkt, dan zal men tot heel andere beschouwingen komen. Jouw vraag, Draaijer, of een loon van 8 gulden in de week voor iemand, die vrouw en kinderen te onderhouden heeft, voldoende is, is een drogreden. Je vraag moet anders ingericht worden.”

„Hoe dan?”

„Wel, de arbeiders moeten zich zelve afvragen, of ze van acht gulden in de week vrouw en kinderen kunnen onderhouden. Is 't antwoord op die vraag „neen”, dan moeten ze niet trouwen. „Een goed werkman is zijn loon waard” werd bij ons op de drukkerij, vóór we

vergaderden en soosjaaltje gingen spelen, altijd in toepassing gebracht. De patroons zijn de baas; zij verschaffen ons werk en wij hebben daarvoor meer reden om dankbaar te zijn dan zij, omdat wij wel zoo goed willen zijn tegen loon te werken. Als we deden, wat die zogenoemde redenaars eigenlijk willen, dan schreven wij, knechten, den baas de wet voor..... Kom, laat ons toch verstandig wezen. Wij militairen leeren ook iets van hetgeen er in de wereld te koop is. Laat ons met mekaar morgen naar den kapitein gaan en hem voorschrijven wat we willen. 't Zou ons leelijk opbreken. En is daarvoor geen gegronde reden? Je hebt menschen, die door meerdere kennis, wetenschap noemen ze dat, boven ons staan. Wou je soms of laat me dat liever aan Bakers vragen, die de bewijzen heeft gegeven een kraan van een kerel tegen den vijand te zijn, wou jij, Bakers, 't op je nemen om ons morgen in 't bataljon met de artillerie en de cavalerie er bij tegen den vijand aan te voeren? Zou jij 't durven?"

„Nee, wis en waarachtig niet, want er zou geen steek van terecht komen. Daarvoor moet je geleerd wezen en opleiding gehad hebben; dat wáait je maar zoo op eens niet aan.”

„Zoo gaat 't op een fabriek ook. De patroons dat bennen zooveel als de hoofdofficieren; de opzichters, de meesterknechts zijn de officieren

en 't kader, en wij zijn de soldaten. Wij hebben te gehoorzamen."

„'t Zou een mooie boel worden, als je op die manier aan alle willekeur waart overgeleverd. Jij hebt misschien bazen gehad, die redelijk en billijk waren, ofschoon je dat zelf met die boete ontkend hebt. Maar je zult toch ook wel patroons hebben, die onbillijk zijn en moet je dan maar altijd „aap, wat heb je mooie jongen" spelen."

„Neen, wis en waarachtig niet. Ik keur alleen af, dat de arbeiders den patroon de wet willen voorschrijven, zoolang ze heelemaal van hem afhankelijk zijn. En nu zul je wel zeggen, dat we door dat wèl te doen, langzamerhand de patroons gedwongen hebben 't lot van den werkman te verbeteren, maar ik zeg maar, dat is gegaan ten koste van een heele boel flinke kerels, die er door op straat gekomen zijn en tot verkeerde handelingen zijn overgegaan. En om nog eens terug te komen op je vraag van daar straks, of men van acht gulden in de week een vrouw en kinderen kan onderhouden, zal iedereen die goed leven wil — en wie wil dat niet? — wel zeggen, dat 't een onmogelijkheid is. Geloof me kerel, als dat niet kan, als acht gulden in de week voor een gezin een hongerloon is, dan moet je niet trouwen. Dan moet je de handen uit de mouw steken en op eerlijke manier je verdiensten trachten te vermeer-

deren, totdat je de meid kunt zeggen „k heb nu genoeg, we kunnen 't nu wel probeeren met een huishouding.” En ik mag Joost heeten, als je een kundig werkman bent, die zijn tijd niet verluiert en den beest niet uithangt, die 's Maandags net zoo frisch en op tijd op zijn werk komt als andere dagen, dat je dan ook op 'n fabriek vooruit kunt komen. Geloof me, ik heb er ondervinding van; de grootste lamzakken bennen gewoonlijk de grootste schreeuwers.”

„En Vriezer dan, jelui president, die 't hoogste woord had, was die ook een lamzak?”

„Neen, eerlijk is eerlijk, hij was 't niet. Hij maakte, zal 'k maar zeggen, een uitzondering op den regel. Maar de lui, die op onze vergadering altijd wat te reclameeren hadden, die over meesterknechts en opzichters klaagden, waren voor hun werk meestal niet veel waard; of 't waren van die Maandaglui, die den Zondag niet zoo gemakkelijk kwijt raken en hem den volgenden dag nog in hun kop hebben. Van af 't oogenblik, dat onze vereeniging werd opgericht, is de moppergeest toegenomen. Och kerel, de knechts hadden nooit schuld! Ik heb 't er eens over gehad en vroeg zoo langs mijn neus weg, of 't niet eens goed was ons zelve af te vragen, of er bij ons niet dikwijls wat aan haperde, of wij 't niet aan ons zelve meermalen te wijten hadden, als 't ons anders ging dan wij 't wenschten.”

Maar toen had je de poppen aan 't dansen. Ik was altijd een heilig boontje en dacht daarom misschien, dat anderen ook nooit een verzetje mochten hebben. „Een mensch is geen dier” heette het, „en kan niet altijd in den tredmolen loopen.”

„Dat is ook zoo. We hebben warm bloed in ons lichaam en dan wil 't wel eens bij de een wat harder stroomen dan bij den ander.”

„En wou jij nu hebben Kuijpers, dat de bazen daarmee rekening hielden. Jouw bloed stroomde eergisteren zoo hard, dat je — al 't was ook uit kameraadschap — den heelen boel in de war schopte. Bakers zijn bloed stroomde zoo hard, dat hij zich vol goot met jenever; ik sloeg een kameraad op zijn gezicht, alsof 'k hem wurgen wilde. Moeten nu de kapitein en de majoor zeggen, dat komt van 't bloed en ons verder maar mooi weer laten spelen? 't Zou een mooie boel in de kazerne worden.”

„Je verwacht de zaken. We weten nu eenmaal dat 't in den dienst anders toegaat dan in 't burgerlijke. Wij hebben strengere wetten en bepalingen, waaraan we ons te onderwerpen hebben. En die dat niet kan, die moet geen soldaat worden.”

„Drogredenen, kameraad. Toen wij soldaat werden, hebben we daarmee geen rekening gehouden; we hebben ons geen van allen afgevraagd „zouden we ons daaraan wel kunnen

onderwerpen." En al deden we 't, dan zeiden we er bij: „oppassen is nu de boodschap, of ze stoppen ons d'r in." Daarin zit 'm 't groote verschil. Maar ik dwaal op die manier van 't onderwerp af."

„Dat is niets," zei Kuijpers. „Wij behandelen op die manier de politiek, zooals de groote heeren dat noemen."

„Dat is 't grootste ongeluk, dat de eenvoudige werkman kan overkomen. Daarvoor bennen we niet geleerd genoeg. Dat moeten we overlaten aan de lui, die dat kunnen. Als we dat niet doen en we blaffen mee, dan begaan we stomiteiten, die ons zelve opbreken."

„Geloof je niet, dat we zonder ons geblaf, zooals jij 't noemt, nooit zoover zouden gekomen zijn. De meeste fabrieken hebben nu een pensioenstelsel, waaruit ouden en gebrekkigen, als ze niet meer kunnen, wekelijks een inkomen trekken."

„Och Kuijpers, 't schijnt, dat je mij niet wilt begrijpen. Dat en nog zoo veel meer is erg mooi, en die 't zoover brachten hebben een goed werk verricht. Maar wij, die er geen verstand van hebben, die niet van den tongriem gesneden zijn, wij moeten niet meebuffen, of we krijgen de deksel op onzen neus. Dat zie je aan mij. Ik ben nu verstandig genoeg geworden, om als 'k weer in 't zelfde schuitje zat te zeggen „ga je gang en doe wat je niet laten kunt";

maar ik zou er buiten blijven. We hebben in onze vereeniging heel wat domheden begaan en zonder, dat we 't wilden en begrepen — dat moet ik zeggen — hebben we de ontevredenheid onder de kameraden aangemoedigd.

„Een paar dagen na onze laatste vergadering, waarop besloten was, dat we zoo'n meneer zouden laten komen om ons — zooals 't heette — voor te lichten, moest 't heele bestuur op 't kantoor bij den patroon komen. „Daar zal je 't hebben” zei ik tegen Vriezer, die me nog even antwoordde: „we zijn in ons goed recht.” Ik dacht zoo bij m'n eigen „van je goed recht kun je niet eten, daar wordt je niet vet van” en toen stonden we voor de heeren, die aan de schrijftafel zaten. De oudste stond op en sprak dood leuk, zonder zich driftig te maken, waarop ik mij al had voorbereid: „ik heb je hier laten komen om je in je eigen belang een goeden raad te geven. Weest voorzichtig met het leiden van eene vergadering. Niet een ieder heeft daarvan verstand. Zonder dat het in je bedoeling ligt — ik ben daarvan verzekerd — wordt ontevredenheid opgewekt, onrechtmatig, onverstandig en in je eigen nadeel. Wanneer dat te ver gaat dan barst de bom en dan stel ik het bestuur daarvoor aansprakelijk. Ik acht het niet noodig je te zeggen, op welke wijze ik van die verantwoordelijkheid gebruik zal maken. Meer heb ik op 't oogenblik niet te zeggen.”

„Met uwe permissie meneer” zei Vriezer „we doen niets anders, dan waartoe we het recht hebben en ik meende, dat we toch buiten de werkuren vrij zijn.”

„Dat was flink gezegd” zei Kuijpers.

„Zoo vindt je dat? Ik zeg, dat 't nog veel flinker was, wat de patroon zeide.”

„Wat zei die dan?”

„Wel Vriezer, ik zal de laatste zijn om 't een oogenblik te wagen het personeel van de drukkerij buiten de werkuren in hunne rechten te bekorten. Maar hier ben ik de baas; ik wil dat daar eensgezindheid heerscht en die tegen mijne inzichten handelt, zal nooit meer een voetstap in de drukkerij zetten. Dat is mijn recht, dat ik handhaven zal!”

„Had ik toen maar gedacht zooals nu, dan was de zaak nooit zoo ver geloopen; maar 'teene woord gaf 't andere. Vriezer had het over de boete van f 1.50 en noemde den maatregel onrechtvaardig. De patroon bleef zeer kalm, toen hij zeide: „zoover zijt ge in uw onverstand, in uwen overmoed al gekomen, dat je mij als 't ware ter verantwoording durft te roepen. Dat is, zonder dat je dat zelf gemerkt hebt, een gevolg van de vergadering. Je weet, hoe ik over de zaak denk. Zeg vrij in de eerstvolgende vergadering, hetgeen ik je hier heb medegedeeld: „ik zal nooit mijn personeel in zijn rechten buiten de werkuren bekorten;

maar in de inrichting blijf ik de baas, en van dat recht zal ik een behoorlijk gebruik maken. Ik heb je verder niets te zeggen." We keken mekaar nog eens eventjes aan en gingen, zooals ze dat noemen met den staart tusschen de beenen naar 't werk terug."

„Dat was misbruik maken van macht," zei Kuypers. „Ik laat je vrij in je doen en laten buiten de werkuren, maar als 't mij begint te vervelen dan zet ik je op straat, dan stoot ik je 't eten uit den mond." Daarop kwamen die mooie woorden eigenlijk neer. Je patroons wonen in een mooi huis, dat zij van de verdiensten van de werklieden hebben laten bouwen, en zoodra je iets doet, wat die groote heeren niet aanstaat, dan zetten ze je op straat, omdat ze geld genoeg bij mekaar hebben gescharreld om er goed van te leven. Dat hebben de werklieden niet en daarom maken de patroons van hun wapen gebruik om je er mee te slaan, als hun dat goeddunkt. Dat wapen heet „honger."

„Neen, mannetje, dat heb je mis. Wou jij soms hebben, Kuijpers, dat wij de patroons de wet voorschreven? De heele affaire liep net zoo goed in minder dan geen tijd in de wär, als hier in de kazerne, als wij daar de wet gingen stellen.

„Zoodra 't schaftijd was, had je de poppen aan 't dansen. Ieder moest weten weten wat er verhandeld was. Er waren lui, die zoo verstandig

waren om den patroon gelijk te geven, maar de meesten en vooral 't bestuur — dus ook ik — werden door Vriezer overgehaald om eensgezind te blijven, en de eerstvolgende vergadering en de lezing af te wachten. 't Duurde maar een paar dagen of 't was zoo ver. God man, als ik je dat zou willen vertellen, wat die groote meneer ons voorleuterde, dan moest ik zijn lezing van buiten leeren. „Kapitaal en arbeid,” arbeid en kapitaal,” „eensgezindheid, die ons sterk zou maken” en Joost mag weten, wat hij ons nog meer op de mouw spelde. De meesten van ons begrepen er geen steek van; maar als hij zoo iets zeide van meer loon en minder werkuren, aandeelen in de winst, verzekering bij ongelukken — die bij ons nooit voorkwamen — een gerusten ouden dag, dan werd er in de handen geklapt, alsof ze bezeten waren. Ik hoor 't den kerel nog zeggen „ge werkt u dood om 't kapitaal van een ander te vertienvoudigen, die zich baadt in overvloed. En gij, gij lijdt honger.” Weer handgeklap. 't Was gelogen, geen een leed er honger. „Of noemt ge 't geen hongerlijden,” zoo sprak hij verder, „naast zooveel overvloed, als ge moet uitrekenen, wanneer ge u een stukje spek — om nog niet van vleesch te spreken — kunt gunnen.” Om kort te gaan, hij maakte ons zooveel wijzer, dat we allemaal klaar geweest zouden zijn om 't werk te staken, als er maar één was

geweest om 't voorbeeld te geven. 't Had zóóveel kwaad bloed gezet, dat er maar weinig behoefde te gebeuren, of de poppen zouden beginnen te dansen. Dat bleek den volgenden dag. Na afloop van de vergadering waren de meesten nog blijven plakken en hadden meer gedronken dan goed voor hen was. Een kwam den volgenden morgen te laat op 't werk en werd er over onderhouden en aangezegd, dat het op zijn loon zou verhaald worden. Hij gaf een brutaal antwoord en zei, dat 't wel eens anders kon worden. Een uur later moest hij op 't kantoor komen. Daar moet het tennaastenbij als volgt zijn toegegaan. „Ge zijt heden morgen niet alléén drie kwartier te laat op 't werk gekomen, maar hebt den meesterknecht, die er u over onderhield, gezegd, dat hij wat minder praatjes moest hebben, want dat het spoedig wel eens anders kon worden. Wat bedoelt ge daarmee?” vroeg de patroon. Eerst keek de knecht alsof hij van Lotje getikt was, maar eensklaps herinnerde hij zich — zoo vertelde hij later — dat de meneer van den vorigen avond gezegd had „in volharding en eensgezindheid moet ge uw kracht zoeken” en daarom antwoordde hij, „'t dunkt me meneer, dat het nu lang genoeg geduurd heeft, dat we hier als honden behandeld worden en dat er op ons gefit wordt, alsof we nog kinderen zijn. Daaraan moet een einde komen,” waarop meneer dood leuk antwoordde: „ge zijt onwaardig mensch

te heeten, als ge u als hond laat behandelen. Om u daarvoor te vrijwaren ontsla ik u op staanden voet; ik zal u uw loon laten uitbetalen, waarna ge u van de drukkerij hebt te verwijderen. Die eens door mij ontslagen is, komt nooit weer bij mij terug. Ik heb u niets meer te zeggen." Dat was de eerste en spoedig zouden er meer volgen.

„Een kwartier later kwam Vriezer bij mij en vertelde, dat 't onze plicht was voor den man in den bres te springen en den patroon te bewegen hem weer in dienst te nemen. Vooraf moet ik je nog zeggen, dat we alleen wisten, dat hij ontslagen was, maar wat er op 't kantoor behandeld was, dat wisten we niet. Zoo gezegd zoo gedaan. We werden door den patroon ontvangen en Vriezer deed beleefd het woord. Hij vroeg den patroon flink weg, of hij plan had den ontslagen knecht weer in dienst te nemen, want dat het ontslag kwaad bloed zette. „Neen" zeide de patroon. „Bedenk het wel, die eens bij mij ontslagen is komt nooit op de drukkerij terug." „Dat gaat gemakkelijk" antwoordde Vriezer „om een werkman zoo het brood uit den mond te stooten." „Spreekt gij voor u zelve, of ook voor de anderen die hier staan?" „Voor allemaal." „Is dat zoo?" vroeg de patroon. „Ja" antwoordden wij. „Dan zijt gij allen op dit oogenblik ontslagen. Denkt ge, dat ik mij hier door mijn ondergeschikt personeel de wetten

laat voorschijven?" 't Was, alsof 'k een slag op mijn hoofd kreeg, alsof mijn keel werd dichtgeschroefd.

Wat er verder gebeurde, herinner ik mij niet; ik kwam eerst weer in 't bezit van mijn volle denkvermogen, toen 'k te huis was en 't mijn arme moeder en vader vertelde. Moeder deed haar Zondagsche jak aan en ging, zonder een woord te zeggen, 't huis uit. Ik begreep, waar ze heen ging en ook, dat ze vergeefsche moeite deed. Een half uur later was ze terug. De patroon had gezegd, dat hij geloofde, dat ik niet zooveel schuld had, maar hij kon niets meer voor mij doen. „Hij komt nooit meer op mijn drukkerij terug,” had hij op een toon gezegd, die zoo duidelijk was, dat moeder 't onnoodig vond er nog langer op door te gaan.

„Toen begon de ellende. Vele gingen denzelfden kant op als wij, en 't gaf een drukte van belang. De politie had handen vol werk; het militaire kwam er ook bij te pas. Er werd gedronken, zoolang er nog geld was, alsof de patroons wel voor ons verder levensonderhoud zouden zorgen, en de vrouwen en kinderen jammerden en schreeuwden als magere varkens. Toen ik zag, dat het om zoo te zeggen donderen was, deed ik alle moeite om ander werk te krijgen; maar overal heette het, dat iemand, die aan 't hoofd van een complot tegen den patroon had gestaan, niet in dienst werd genomen.

Ik heb mij toen door Vriezer 't adres van dien mooie meneer laten geven, die ons zoogenaamd voorgelicht en al gauw zijn hakken gelicht had. Ik trok mijn Zondagsche pak aan en ging op 't spoor zitten. Ik vond hem te huis. Hij woonde vrij wat mooier dan de patroons. Ik vertelde hem alles, wat er gebeurd was. „Mooi zoo,” zei de vent. „Wat moeten we nu doen,” vroeg ik. „We zijn ontslagen, en moeten eten. Geen van ons allen komt ooit op de drukkerij terug en overal, waar ik om werk kom, krijg ik ten antwoord, dat ze iemand, die aan 't hoofd van een complot heeft gestaan, niet op 't werk willen nemen.”

„Daarmee kan ik mij niet bemoeien,” zeide hij. „Ik kan jelui toch niet te eten geven.” En zoo werd ik op straat gezet.

„Geen 14 dagen later — ik was meerderjarig en had dus geen toestemming noodig — was 'k in Harderwijk. Van 't gelamenteer te huis zal 'k maar niet praten. Ik heb de f 300.— handgeld aan moeder gegeven en ging zes weken later naar den Oost. Praat mij d'er niet van; de mooie meneer, die zijn mond vol had van „kapitaal en arbeid” heeft ons allemaal — mij vooral — in 't ongeluk gestort. Ik was zeker meesterknecht geworden, en al is soldaat in den Oost een goed baantje, ik wou toch wel een stuk van mijn leven geven, als 't nooit gebeurd was. 't Is heel best mogelijk, dat de

toestand van de nieuwe knechts op de drukkerij verbeterd is, maar geen van de ontslagenen is er weer in dienst gekomen. Dat alles is gebeurd ten koste van ons bestaan. De vent, die eigenlijk de schuld van alles is, eet er geen steek minder om. „Kapitaal en arbeid?!” Hij bezit misschien meer dan de heele drukkerij waard is en doet geen steek anders dan de arbeiders, de knechts, die voor hun dagelijksch brood moeten werken, opstoken. Zoo'n vent waagt geen steek, wij alles. Als er geen ander middel is om den toestand van den werkman te verbeteren, dan is 't een beroerde boel, dat zeg ik maar; want dat middel deugt niet.”

En zich oprichtende, zeide hij: „nu weet je alles van mij. Bakers, nu moet jij opbiechten.”

BAKERS VERHAAL.

„Ieder op zijn beurt, en daarom zou 't oneerlijk van mij wezen, als ik mij er met een Jantje van Leiden zou willen afmaken. Maar er valt zoo bitter weinig van mij te vertellen, dat 'k in honderd woorden klaar ben.”

„Zoo kom je er niet af, ouwe jongen. Dan komen we de dagen van ons vrij logies hier niet door. Je liegt maar raak, als je 't maar prettig weet te doen. Maar 't zou misschien beter zijn, nog wat te wachten; want volgens de pendule zal de knecht zoo binnenkomen om te zeggen, dat de tafel gedekt is, en 't zal alleen de vraag zijn welken wijn wij er van daag bij drinken zullen. De wijnkelder is hier goed voorzien; ze hebben nog een voorraad uit den tijd, toen ik daar in deed; Chambertin, Château des trois moulins, Petit bourgogne, we moeten 't er van daag maar eens van nemen. Dan kan Draaijer ook gemakkelijker op zijn verhaal komen; want hij is na zijn vertelling veel te

stil. Je hebt nu opgebiecht, ouwe jongen, en hebt dus reden om wat vroolijker te zijn."

"O, ik snap het zelf ook, dat 'k er een heele boel frisscher door geworden ben, nu 'k mijn hart eens lucht heb gegeven."

"Stilte jongens" zei Bakers, „daar heb je den sergeant met het eten."

"Dat is net, zooals je 't noemen wilt. Laten wij ons nu maar voorstellen, dat de livereiknecht netjes aangedaan binnenkomt om ons uit te noodigen aan tafel te gaan."

"Zei je wat, Kuijpers?" vroeg de sergeant van de wacht, binnenkomende.

"Ja sergeant. Ik zei zoo tegen Draaijer en Bakers, dat we om zoo'n kleinigheid onze kost in luiheid verdienen en dat onze kameraden er dienst voor moeten doen vóór ze aan tafel gaan. Ziet u sergeant, dat ligt niet in mijn aard. Ik heb in 't burgerlijke ook altijd hard gewerkt, om vader en moeder te eten te geven, dus ik ben 't gewend van af mijn prilste jeugd om de handen uit de mouwen te steken. En daarom begrijpt u...."

"Schei maar uit, Kuijpers; want dat werken van jou zal wel niet veel om te hakken gehad hebben."

"Dank u sergeant" was 't antwoord; en toen hij zeker wist, dat deze hem niet meer zou hooren, zeide hij: „als je goed oppast, mag je aanstonds 't onderste uit mijn ketel hebben. — Opgepast nu jongens. Eerst inspectie gehouden,

om te zien welke verrassing de kameraden mij bereid hebben."

Hij deed de rijst voorzichtig in het deksel van den ketel en zag onder het eten een pakje, zorgvuldig in papier gewikkeld.

„Dat is zeker eene attentie van den kameraad, die door ons uit de handen van die roetmoppen verlost is. Kijk, kijk; tabak, sigarettenpapier en de noodige lucifers met een stuk van het doosje om ze er op aan te strijken. We zijn voor van avond en van nacht onder dak. En nu smake-lijk eten; we hebben allen tijd. De bokaal ter hand genomen en op elkaars gezondheid een goede teug. 't Menu laat weer — zooals gewoonlijk — niets te wenschen over."

„Zou je niet liever eten dan praten?"

„Aangename kout, kameraad, wekt de eetlust op. Zeg ook eens wat Draaijer."

„Dank je wel, want dan zou 'k jou te kort doen. Als jij niet kunt praten dan wordt je ziek. Je hebt nu je mond noodig om te eten en nog kun je je niet stil houden."

„'k Heb mij zoo even toch goed gehouden, toen jij met je geschiedenis bezig waart."

„Dat is ook zoo, dat moet ik eerlijk bekennen."

Een oogenblik later werden de ledige eetketels teruggehaald, de arrestkamers werden gesloten en het drietal kon de verzoeking niet weerstaan zich aan een cigaret te goed te doen.

„Het woord is aan Bakers, mijne heeren” zei Kuijpers met waardigheid.

„Zooals ik reeds zeide” begon Bakers „van mij persoonlijk zal je heel weinig te hooren krijgen, maar ik wil je wel wat van mijn vader vertellen en daaruit zul je begrijpen, dat ik op de meest eenvoudige manier soldaat geworden ben. Dat was — geloof ik — al vóór mijn geboorte besloten.”

„Zeg eens Bakers” zei Draaijer, die zijne opgewektheid had terug bekomen „Kuijpers kon er wat mee met de opsnijerij, maar bij jou is 't baas boven baas. Er mankeert nog maar aan, dat je in volle uniform op de wereld bent gekomen, met een geladen geweer in je handen.”

„Dat is ook zoo. En als ik met mijn verhaal klaar ben, dan zul je dat misschien zeggen ook. Je moet dan weten, dat mijn vader gegageerd sergeant is van 't Indische leger en ridder van de Militaire Willemsorde.”

„Wel kerel, dat hebben we nooit geweten. Waarom heb je dat nooit verteld?”

„Omdat ik dat een koude geurmakerij vind, je zelf op te kammen, omdat je vader een kraan van een kerel is. Als ik 't ridder ook gekregen had, dan zou ik dat van mijn vader aan de groote klok gehangen hebben, anders niet; maar 'tleidt er nu zoo toe. Jij en Kuijpers hebben alles verteld, wat oorzaak was, dat je soldaat geworden bent en daarom zal ik 't nu

ook maar doen. 't Zit hem bij mij heelemaal in 't bloed. Als we vader vroegen, waarmede hij 't ridder verdiende, dan maakte hij er zich gewoonlijk met een Jantje van Leijden af; maar op een goeden dag gaf moeder mij in stilte allerlei papieren, die daarop betrekking hadden en die heb ik zoo vaak gelezen, dat 'k het heelemaal van buiten ken. Ze zeggen wel, dat ik een kranige kerel ben, maar bij vader vergeleken ben 'knog niks, niemendal. Toen 'k zeventien en een half jaar was, zei ik, dat 'k naar den Oost wou. Moeder krabbelde maar slapjes tegen en vader zei: „flink zoo jongen, 'k was al bang, dat ik 't je zeggen moest om te gaan. Later, toen de stukken in orde waren en 'k weg zou gaan, gaf vader mij veel goeden raad, die ik schandelijk genoeg in den wind heb geslagen. Maar 'k heb 't mij nu vast voorgenomen: „'t is uit,” en ik zal toonen, dat ik kan wat ik wil.”

„Mooi zoo,” zei Kuijpers, „steek maar van wal.”

„Opdat je alles goed kunt begrijpen, moet ik je wat van de aanleiding tot de expeditie vertellen die vader meemaakte.”

„Vertel maar raak. Je hebt acht dagen en net zooveel nachten vóór je om er mee klaar te komen, en ik begin te begrijpen, dat dat mooier zal worden dan hetgeen Draaijer en ik op ons geweten hadden.”

„'t Was in '56 bij de expeditie tegen Tomorie.”

„Tomorie? Waar ligt dat?”

„Tomorie ligt op Celebes; dat is een heel groot eiland, waarvan wij maar een paar punten bezet hebben. Er wonen een heele boel zwarten, die hun eigen koningin hebben. Zoo heb je er onder anderen Boni. 't Was er in 1855 hommelus. De koning van Boni, Aroe-Poegi, heette hij, was een kraan van een kerel in zijn soort en zoo brutaal als morgen de heele dag. De gouverneur van Celebes kreeg een brief van hem, waarin hij schreef, dat hij zich zoo onafhankelijk gevoelde, dat hij de ambtenaren of zendelingen van den gouverneur, die niet in zijn smaak vielen, een kopje kleiner zou maken. De Bonische prauwen voeren in de Bonische wateren wel met de Nederlandsche vlag, maar op den kop.

„Doordat we, vooral in dien tijd, wat de sterkte van 't leger aangaat, vrijwel op dieet werden gehouden, waren we — jammer genoeg — niet dadelijk klaar om dien zwarten kerel geducht op zijn plaats te zetten. Daarbij kwam nog, dat er eerst eene expeditie naar Tomorie moest, op de oostkust van Celebes. De koning daar, ook al zoo'n gladjanus, was aan 't muiten gegaan en 'tscheen, dat 't meer zaak was, dien vent eerst op zijn plaats te zetten.

„'t Was in 't midden van April van 1856, dat al de troepen, voor de expeditie bestemd, op Ambon waren, van waar ze een paar dagen later met de oorlogsschepen „Vesuvius” en

„Celebes” naar Ternate werden overgevoerd. Ik weet van die expeditie alles in de puntjes, zelfs de namen van de officieren, die 't commando hadden over de twee oorlogsschepen. De een was de luitenant ter zee 1e klasse Uhlenbeck, de andere zijn collega — zooals ze dat bij de officieren noemen — De Man. Dat waren ook mannen om er respect voor te hebben.

„De heele expeditie stond onder commando van majoor Happé. Die is later generaal geworden en was de dapperste officier van zijn tijd. In '49 had hij 't ridder derde klasse al. Vader heeft ons wel eens van hem verteld. Daar was nou om zoo te zeggen geen soldaat in 't leger, die zich niet voor majoor Happé in stukken zou laten hakken, als 't noodig was geweest. En als ze die 't commando gaven, dan kon men er op aan, dat er wat te kloppen viel.

De 5de compagnie van 't 12de, waarbij vader sergeant was, ging gelukkig ook mee; dan had je er een detachement van 30 man walbuschutters bij onder een lui'nt. Dat waren lui, die uitstekend schoten en voor geen klein geruchtje vervaard waren. Verder nog een detachement van 30 man van 't garnizoens-bataljon uit de Molukken, die geloof ik voor de lol meegingen en dan nog wat kanonniërs met twee mortieren. Nou komen nog 't ambulancepersoneel met den dokter en de kwartiermeester voor de centen en de eterij. 't Beroerdste volgt

nu. In dien tijd keken ze nog veel meer op de centen dan tegenwoordig en als ze in Holland maar wat konden beknibbelen op 't Indische leger dan waren ze er gelukkig. Zodoende moesten er dikwijls kerels gehoord worden om aan een oorlog mee te doen. Dat was toen ook het geval.

„In Ternate werden n.l. 690 Alfoeren meegenomen onder commando van een hoofd, die Soa-Sio heette.”

„Dat is me nu de gekste naam, dien 'k ooit gehoord heb,” zei Kuijpers. „Je houdt ons toch niet voor 't lapje? Je vertelt het ons, alsof 't heelemaal waar is.”

„'t Is ook allemaal precies, zooals ik 't gelezen heb.”

„Zeg Kuijpers,” zei Draaijer ongeduldig, „je moet je mond nu houden, of kan je 't niet velen, dat hij zooveel mooier vertelt dan wij allebei. Als je hem ieder maal in de rede valt, dan raak ik den klus kwijt.”

„Vooruit dan maar.”

„Die Soa-Sio was een flinke vent en in den Java-oorlog al beroemd geworden als kapitein Prang-Djenal. Hij had van zelf nog andere hoofden onder zijn bevel. Die waren allemaal goed, maar de Alfoeren zelf minder. Ze werden in prauwen geladen, die achter aan de schepen werden vastgebonden.

„Den 29^{en} April — zooals ik zei was 't in 1856 — gingen ze uit Ternate op het doel af en 't werd al gauw zulk hondenweêr, dat alle militairen voor mirakel lagen. De schepen schepten aan alle kanten water en de touwen moesten losgekapt worden.”

„Nu moet ik toch wat vragen” zei Kuijpers.

„Ik weet al wat je zeggen wilt; of de prauwen niet allemaal verongelukten, toen de touwen los gemaakt werden. Dat vroeg ik vader ook.”

„Ja, dat heb je goed geraden.”

„Vader zei mij, dat die prauwen, aan hun lot overgelaten, veel beter af waren dan op sleeptouw. Ze werden, toen 't weêr wat bedwaard was, ook allemaal opgepikt zonder dat er iets gebeurd was. Maar 't duurde niet lang, of 't was al weer van 't zelfde laken een pak, zoodat de prauwen weer losgekapt werden, behalve een, die vlak achter de Celebes was, waarop de luitenant 1e klasse De Man commandant was. Met die prauw wilde men 't nog probeeren, doch al gauw bleek het, dat het niet ging, zoodat ook die moest losgemaakt worden. Onmiddellijk daarop zonk ze en daar lagen — ik meen 62 Alfoeren in de zee, die spookte, alsof de wereld vergaan zou. Maar meneer De Man was er ook nog en commandeerde: „Stoppen, achteruit, enden over boord wat je ken en reddingsboei.” Dat was me een hakkefietje van heb ik jou daar. Vader vertelde me, dat ze allemaal

dachten, dat ze zouden vergaan; maar ze waren zoo beroerd van de zeeziekte, dat 't hun op dat oogenblik geen steek kon schelen. Vader heeft nooit begrepen, hoe 't mogelijk is geweest, want 59 van de 62 werden binnen boord gehaald. Toen de soldaten en 't kader zagen, hoe kranig dat 't scheepsvolk daarbij te werk ging, vergaten de meesten de zeeziekte en hielpen zoo goed ze konden. Maar de zee bleef zoo spoken, dat er geen denken aan was om door te gaan, daarbij kwam dat de Celebes onklaar was en de Vesuvius had ook een lek. Ze stoomden terug naar Ternate en hadden niks anders uitgehaald als een nat pak. De Celebes kon niet meer mee, zoo had het schip geleden. De Vesuvius was gauw gerepareerd en een barkschip Soen-Dalgair werd ingehuurd. Nu ging 't er weer met nieuwen moed op los, in weerwil de zee er nog uitzag om er schrik van te krijgen.

„Den 25^{en} Mei gingen ze er weer van door.

„Ik vergat nog te vertellen, dat de vivres voor de expeditie op de Blora waren ingescheept, die op zijn eigen houtje de reis had ondernomen.

„Drie dagen na 't vertrek van Ternate kwamen ze in kalmer water en bereikten 't eiland Bangaai, waar ze vernamen, dat de Blora op een klip gestrand was. Gelukkig hadden de kapitein van dat schip, een zekere Van der Beek en de adjudant-onderofficier Hoek alles aangewend om te redden wat te redden was,

zoodat er alleen een hoeveelheid rijst, beschuit, gedroogde visch en koffie verloren was geraakt."

„Dat was toch dunkt me beroerd genoeg” meende Kuijpers.

„Ja, dat was 't ook; maar men was gelukkig in de gelegenheid de rijst door sago, die daar volop groeit, te vervangen.”

„Lekker is anders op den duur.”

„Zeker Draaijer, dat is ook zoo; maar vader zei, alles went.” Mijn jongen” zei hij, vóór dat 'k weg ging, „mopper op expeditie nooit, als er maar te vechten valt. De officieren hebben 't gewoonlijk niks beter dan de troep; ze zorgen in den regel beter voor de soldaten dan voor zichzelf, en als er in zoo'n geval nog gemopperd wordt, dan heb je ongelijk.” Wat ik er van gezien heb, moet ik zeggen, dat vader gelijk had. Nou jij?”

„Zeker, dat is ook zoo. Maar vertel verder.”

„Van 1 Juni tot 16 Juni is er niks gebeurd, dat eigenlijk bijzonder vermeld moet worden. De hulptroepen, de Alfoeren n.l. maakten verkenningstochten; in Tampirah, dat een heel eind verder lag, werd een tijdelijk kampement gebouwd en alles voor den tocht in gereedheid gebracht. 't Was te voorzien, dat het terrein, waar geageerd zou worden, zóó moeilijk begaanbaar was, dat 'tleergoed allemaal aan boord werd achtergelaten.”

„En de patronen dan,” vroeg Draaijer. „Hoe werden die bewaard?”

„Daarvoor waren meer gemakkelijke taschjes gemaakt, die niet aan een riem over je lichaam behoefden gedragen te worden. Den 16^{en} gingen de troepen naar Tampirah en betrokken 't kament. Ze stonden er allemaal verbaasd over, dat in een dag of acht alles zoo in orde was gekomen. Vader vertelde, dat er voldoende kazernes waren, een ziekenzaal, officierswoningen, vivres en kruitmagazijnen; 't bosch was een heel eind opengekapt en er was een weg aangelegd van ongeveer drie uur gaans.

„De vijand was volgens de berichten zoowat een dagmarsch verder, ergens in Oesson-Dau.”

„Je moet nu niet kwaad worden, Draaijer, dat 'k wat zeg. Maar hoe is 't mogelijk, Kuijpers, dat je die namen zóó hebt onthouden? Ik denk ieder oogenblik, dat je ons voor 't lapje houdt.”

„Dat doe 'k toch niet. Maar wat voor menig ander 't „Onze Vader” is, dat is voor mij altijd de geschiedenis geweest, waarbij mijn vader 't ridder verdiende. Die geschiedenis ken 'k van buiten en als 'k op post sta, dan zeg ik ze wel eens op, hard op, dat 'k het zelf hoor; maar ook weer niet harder. Jelui tweeën bent de eersten, dien ik ze vertel.”

„Ik moet zeggen, ze is mooi. Nou jij Kuijpers, wat zeg jij er van.”

„Precies 't zelfde. Steek nog eens op; op-

rechte havanna, door mijne firma geleverd."

„Den 20^{en} ging er voor 't eerst een troepje op verkenning uit, waarbij vader ook was. Regen van heb ik jou daar, en dan tegen een berghelling op. Overal hadden die roetmoppen verhakkingen aangelegd van zware boomen en in de alang-alang ¹⁾ was 't vol randjoes. Je weet wat dat zijn, 'n soort voetangels. Van tijd tot tijd zagen ze wel eens enkele vijanden, maar dat had niet veel om 't lijf, want die smeerden hem, van heb ik jou daar. De onzen liepen maar al door, totdat we eindelijk op gewerschotsafstand van Oesson-Dau kwamen. 't Was toen al mooi laat geworden, zoowat 5 uur in den namiddag."

„Hoe wisten ze den weg daar zoo goed?"

„Dat zal 'k je zeggen. Ze hadden een gids die heette Soa-Wangsie en diende tevens voor tolk. Hij werd dadelijk na aankomst naar Oesson-Dau gezonden om de bezetting te zeggen, dat ze zich moesten overgeven en de „kompenie" ze anders mores zou leeren. Maar jawel. Ze lieten zooveel zeggen, alsdat ze dat versje niet op de viool konden spelen, maar dat ze wat uit een ander vat zouden tappen. 't Kwam er in 't kort op neer, dat ze de kompenie beleefd zouden afwachten en zich — als 't noodig was — tot den laatsten man zouden

---

¹⁾ Velden met hoog gras; dikwijls tot manshoogte.

verdedigen. „Dan kan er wat geklopt worden,” zei vader, „want de kampong is eene groote versterking, gelegen op een steile rots, die zoo om en bij 1100 voet hoog was.” Je moet hooren hoe moeilijk het volgens de beschrijving was, daar in te komen. Van voren was de rots loodrecht, van achteren helde ze voorover; op de eene flank was een weg, die uit pinangstammen bestond, geleund op rotspunten en met treden uitgekapt en aan de andere zijde was de rots zoodanig bekapt, dat er als 't ware een steile trap naar boven voerde. In je gewone doen was 't beklimmen van zoo'n hoogte een ware heksentoer, en als je nu nog weet, dat daar kerels zitten, die zich dood zullen vechten als 't moet, om je te verhinderen boven te komen, dan kun je begrijpen, dat het me zoo iets van „heb ik jou daar” was, om die gladmuizen er uit te halen. Vader zei, ze waren allemaal vol vuur en voelden, dat ze dat hakkefietje wel klaar zouden spelen. De luitenant Van Deutzsch ging met een klein detachement terug om 't geval te rapporteeren. Vader bleef gelukkig waar hij was, zoodat hij bij de hand was, als er in dien tusschentijd eens wat mocht gebeuren. De artillerie kwam al heel gauw voor Oessan-Dau om ons een handje te helpen, maar dat gaf niet veel, voor zooveel als ze dat konden nagaan. Ze vermoedden daarom dat die gladmuizen op 't geschutvuur voorbereid

waren geweest, en ergens in rotsspleten verborgen waren, waarom de artillerie haar vuur maar staakte. Inmiddels waren er al meer troepen aangekomen en trachtte men tegen de vijandelijke sterkte op te klauteren. Om halftien 's morgens, 't was toen den 22ⁿ, ging een detachement van 't twaalfde en 80 Alfoeren, onder luitenant Van Thiel en een ander detachement onder luitenant Henner er op uit. Vader was bij 't eerste. Op handen en voeten moesten ze naar boven onder een regen van zware steenen, pijlen, lansen en kogels. Aan de Alfoeren hadden ze niks; want zoodra die snaptten, dat 't geen aangenaam karrewetje was, gingen ze achter de steenen liggen, waar ze niet meer weg wilden. Vader zei, dat de soldaten 't onmogelijke beproefden om er boven op te komen, maar 't ging niet. De vijand zat boven gedekt achter eene borstwering van zware steenen, die op boomstammen rustten en met rottan aan vooruitstekende rotspunten waren vastgemaakt. Als de rottan werd doorgekapt dan moesten de aanvallers door de nederstortende steenen gewond en gedood worden.

„'t Spreekt van zelf, dat de beklimming niet door ons vuur gedekt kon worden, omdat er dan meer kans had bestaan de eigen soldaten te raken dan den vijand. Alleen waren drie fuseliers in hooge boomen geklommen, en van

daar uit werden nu en dan schoten op de vijanden gelost.

Op zeker oogenblik kruipt vader, die — zooals uit brieven bleek — altijd vooraan was en zich steeds daar vertoonde, waar 't gevaar mogelijk 't grootst kon zijn, om een rotsblok en ziet een tiental kerels op den loer liggen om een stuk rottan door te hakken, waardoor een groote steen naar beneden moest rollen, die verscheidenen — maar zeker ook den luitenant — zou verpletterd hebben. „Let even op lui'nt” riep vader nog, omdat hij niet kon weten, of hij 't alleen af kon. Hij schoot den kerel, die de rottan net zou doorhakken, morsdood en met een sprong stond hij tusschen de rest. Nu moet ik zeggen, vader is een mannetjeskerel, maar hij was toen pas goed twintig jaar, en in zijn gezicht nog zoo glad als een flesch.

„Heel lang kon hij niet praktiseeren, wat hij doen moest. 't Geweer opnieuw laden, daar was geen denken aan, want ze deden dat toen nog in twaalf tempo's, dat zoowat een minuut of vijf duurde. En die kerels zagen er niets naar uit, alsof ze in de positie zouden blijven staan, totdat vader met laden klaar zou zijn. Hij sloeg er dan ook maar voorloopig op los. Eén kerel had bij ongeluk de kolf van 't geweer op zijn bol gekregen en die lag er zóó morsdood bij, dat hij 't niemand zou na vertellen. Een ander

had buikpijn gekregen, omdat vader de bajonet er onhandig had ingestoken.

„Zij stonden als gekken met hunne lansen naar vader te steken, die al een paar speldeprikken te pakken had, maar die niet veel om 't lijf hadden. 't Begon er toch te spannen, toen gelukkig de luitenant met een paar man vader te hulp kwamen. „Toen was de lol er af” zei vader, want nu was 't in een ommezien klaar gespeeld; dat wil zeggen, dat die kerels naar de andere wereld gezonden werden; want onze troepen waren eigenlijk nog geen steek verder gevorderd.

„Ze waren nu reeds den geheelen dag „in de weer” geweest en 't begon langzamerhand 4 uur te worden. Eten ho maar; maar honger hadden ze niet, daar hadden ze geen tijd voor. „Die komt altijd na 't vechten, dat is fatsoenlijker” placht vader gewoonlijk te zeggen. „Je moet eten, als je er toevallig tijd voor hebt en anders stel je 't maar uit.”

„Om 4 uur werd eindelijk het teeken gegeven om terug te trekken, want 't was in ieder geval onmogelijk er dien dag nog boven op te komen, en bovendien waren de meeste soldaten dood af. Doch nauwelijks hadden zij zich in beweging gesteld of er kwam boven leven in de brouwerij, de vijand vertoonde zich eindelijk en in plaats van op de onzen te schieten, heschen zij de witte vlag, ten teeken dat zij zich wilden onder-

werpen. De tolk Sao-Wangsoe werd naar boven gezonden om het hoofd aan te zeggen, dat hij in het bivak moest komen om de gebruikelijke teekenen van onderwerping aan te bieden. Weer gingen twee detachementen mee, die in opdracht hadden voorzichtig te zijn, omdat je dat zwarte gespuis eigenlijk nooit kunt vertrouwen. Vader vroeg en kreeg vergunning om weer mee te gaan."

"Hij had anders zijn portie al gehad" meende Draaijer.

"Dat is ook zoo. Maar zoolang er met den vijand nog wat te doen was, kende vader geen vermoeidheid. Daarbij kwam ook, dat vader door de officieren nog al was opgekamd, omdat hij zich zoo kranig had gedragen."

"Ja, dat was ook zoo. Want als hij niet zoo flink was opgetreden, als de rottan was doorgekapt, en de onzen onder de rotsblokken waren te recht gekomen, dan was 't er misschien heel anders afgelopen."

"Dat heb je precies bij 't rechte eind, Kuijpers. Want toen het hoofd van den vijand eindelijk in 't bivak kwam, zei hij, dat ze zoo'n schrik hadden gekregen voor de blanken, dat ze van de verdere verdediging hadden afgezien. Maar zoover zijn we nog niet.

"De onzen kropen dus weer lustig naar boven; vader met de Nederlandsche vlag, en nog vóór 't donker was, had vader 't rood, wit, blauw in

de vijandelijke versterking geplant. Ze keken vader aan, alsof ze bang waren, dat hij ze allemaal zou opeten. Nu, daar had hij heelemaal geen trek in. Zes kerels gingen met den tolk naar beneden om zich uit naam van het hoofd te onderwerpen. Maar dat ging niet. Ze werden teruggezonden met de boodschap, dat die mijnheer zelf moest komen, wat hij ook zeer spoedig deed.

„'t Was een oude „glimmerd” met slimme oogen en scherpe trekken en je hadt je dood gelachen, als je gezien had, waarin het teeken van onderwerping bestond. Hij bood n.l. een kleine witte kip, een ei, een witte doek en een sirieblad aan; hetgeen volgens den tolk het gebruikelijke bewijs van onderwerping was.

„Toen was 't bijna nog hommelus geworden; want op eens zag je enkele huizen, die beneden waren, branden. De Alfoeren n.l., die te beroerd waren geweest om te vechten, waren er ongemerkt op uitgegaan om te plunderen en te branden. Met onze wapenen moesten die lumels uiteengedreven worden en de soldaten kregen in last Oessan-Dau tegen die kerels te beveiligen.

„Als de vijand had volgehouden dan was 't bijna onmogelijk geweest de versterking te nemen; doch 't hoofd verklaarde, dat ze na 't optreden van vader den schrik op 't lijf hadden gekregen, dat ze ook bang waren geworden

voor de granaten en dat de versterking, die hun was toegezegd, niet was gekomen. Eenige kampongs, die zich nog niet onderworpen hadden werden getuchtigd. en den 27 Juni werd naar Tampirah terug gemarcheerd, en werden de schepen opgezocht.

„Hiermede is vaders eerste moedig optreden afgehandeld.”

„Kerel, ik maak je mijn compliment. Je hebt een kranigen vader. Maar je zegt daar zoo, dat dat het eerste moedig optreden van je vader was. Is hij later nog meer in de gelegenheid geweest zich te onderscheiden?”

„Ja, dat zou 'k gelooven; maar vader zei, toen kende hij 't klappen van de zweep en dan gaat 't altijd gemakkelijker. Je moet dat eenmaal bij de hand gehad hebben, dan gaat het later van zelf.”

„Vertel er ons nog meer van. Ik wist niet, dat jij er zoo'n slag van hebt.”

„Morgen wil 'k nog wel eens weer beginnen. Vandaag is 't genoeg geweest.”

JETS UIT DE BALI-EXPEDITIE VAN 1868.

Ze hadden den nacht op de harde houten brits doorgebracht met slapen, en dat wel zoo gerust, alsof ze op 't zachtste bed lagen. Kuijpers had te voren gerookt als een schoorsteen, en verklaard, dat men op die wijze 't beste zijn zorgen vergeet.

„Heb jij zorgen?” vroeg Draaijer.

„Neen goddank, toen 'k soldaat werd heb ik die dingen aan den kant gedaan. Ik redeneerde bij mijn eigen zoo: „'k Heb nu een kapitein, die voor mijn heil te zorgen heeft, waarin een sergeant-majoor hem trouw ter zijde staat. Als 'k geldgebrek heb, hetgeen in den regel om de vijf dagen gebeurt, bij uitzondering na zes dagen, dat is bij 't eind van de maand, als die 31 dagen heeft, dan zeg ik zoo, 'k zou wel weer wat willen hebben en dan krijg ik wel wat. Veel is 't niet; maar toch genoeg voor een net mensch zooals ik ben.”

„Ik vind, dat dat wel wat meer kon wezen” zei Draaijer.

„Je moet niet vergeten, dat er nog een heele boel bijkomt. Je schoenen begeven je b.v.; dan is er een fourier, die zoo beleefd is ze voor je in orde te laten maken en die ze je kant en klaar terugbezorgt. Aan de betaling stoor je je heelemaal niet, daarvoor zorgen de sergeant-majoor en de fourier, terwijl de kapitein weer toeziet, dat je financiën niet in de war gestuurd worden. Op bepaalde tijden wordt je gevraagd, of je ook trek hebt in een nieuw pak kleeren, alles volgens de laatste mode. Kan je moeder beter voor je linnenkast zorgen? Neen, kerel, onmogelijk, we leven als God in Frankrijk. Daar heb je bijvoorbeeld 't geval met je bovengoed. Een dag of 14 geleden kregen we allemaal een splinternieuw zondagspak. Ik was over 't mijne zeer goed tevreden, 't zat me als geschilderd aan mijn lijf en ik zei zoo — een beetje binnensmonds — tot den fourier: „zeer goed, je kunt de rekening betalen;” maar 't mocht wat. Neen jongens, eerst moest de kapitein zien, hoe 't mij zat. „Dat zit goed, Kuijpers, niet waar?” vroeg de kapitein. „Jawel” zei ik „'t kan niet beter.” Nu zou je denken, dat 't daarmee uit was. 't Mocht wat. „Knelt de attila niet onder de armen?” „Neen kapitein.” „Zijn de armgaten wijd genoeg? Streck je armen eens.” „Neen kapitein, ze zijn wijd genoeg. Ziet u maar.” En ik ging net staan als de wegwijzer naar Enkhuizen, bij welke gelegenheid ik kans

zag den fourier den helmhoed van zijn knikker te wippen. „Neem me niet kwalijk, fourier,” zei ik „ik zag 't niet;” maar hij keek mij aan, alsof hij zeggen wilde „maak dat de kinderen wijs.”

„Wat heb je voor die aardigheid gekregen?” vroeg Bakers.

„Geen cent, ofschoon de heele compagnie er om lachte. Ik geloof, de kapitein ook.”

„Nee, ik bedoel of je er geen „douw” voor gekregen hebt?”

„Dat moest er nog bijkomen, als je zoo iets bij ongeluk doet. Maar dat daargelaten. Ik was er nog niet af met den kapitein. „Zit de kraag niet te nauw?” „Nee, kapitein, onverbeterlijk.” „En, hoe is 't met je pantalon.” „Dank u heel goed, hoe maakt u het” had ik eerst willen zeggen, maar 'k bedacht me gelukkig en antwoordde: „Uitstekend.” „Niet te span in 't kruis?” ..... Wel heb ik van mijn leven, dacht ik bij me zelven, nu nog mooier. Nee, ik moet zeggen, ze verdienen allemaal hun tractement eerlijk. Ze doen hun werk opperbest. O ja, de schoenen. Geel leeren, dacht ik eerst, dat is juist in de mode, maar ze hebben me verteld, dat 'k ze zwart moest maken. Nu moet je weten, dat die schoenen mij bij vergissing veel te groot waren. Als ik er mijne geheele uitrusting in gestopt had, dan was er bij wijze van spreken nog plaats genoeg voor mijn voet.

„Toen de kleeding tot in de puntjes door den kapitein was afgehandeld informeerde hij met zooveel belangstelling naar mijn schoenen, alsof ze van een tweeling bevallen waren. „En hoe gaat het met de schoenen?” zei hij. „Goed kapitein” zei ik zonder nadenken, „maar mijne voeten zijn te klein.” Dat was net op 't kantje. Dat kon ik zoo merken. „Geen aardigheden als je blijft.” Dat was beleefd genoeg opgemerkt, waarop ik zoo gauw mogelijk verbeterde: „de schoenen zijn te groot.” Daar was de fourier nu weer voor, om die zaak in orde te brengen. Je kunt zeggen wat je wilt, maar er wordt opperbest voor je gezorgd. Wat zeg jij er van Bakers?”

Bakers antwoordde niet, omdat hij reeds gerust sliep.

„Zoo'n kerel” bromde Kuijpers. „Dat vind ik onbeleefd, er zoo bij in slaap te vallen. Vindt je ook niet, Draaijer?” . . . . „Nu zou je toch zeggen. Daar laten ze mij als Brugman praten en vallen er bij in slaap, alsof ze naar een preek luisteren. De kerels schijnen te veel Chambertin gedronken te hebben. 't Is koppig wijntje, en onvervalscht, zooals ik ze verkoop. Met die waterkruik, of dat andere zoodje kan 'k toch niet praten, zoodat 'k wel verplicht ben mijn mond te houden en te trachten in slaap te vallen. Met onze gerustheid voor den dag van morgen zal dat wel lukken. Als 't een

beetje wil, heeft de sergeant-majoor hoofdpijn bij 't berekenen van de rente van mijn kapitaal en geeft de fourier den schoen- en kleermaker een schobbeering, omdat ze te veel op mijn rekening zetten. Ik moet zeggen, 't zijn accurate menschen. Ik zal ze later allemaal in mijn testament bedenken; ze krijgen allemaal legaatjes. En nu „wel te rusten.” De andere zeggen 't niet, dan zal ik 't zelf maar doen.”

Bij 't aanbreken van den dag werd Kuijpers door 't gestommel van Bakers en Draaijer wakker; hij wreef zich de oogen uit en met een „goeie morgen heeren, goed geslapen” richtte hij zich op. „Jan, breng mij mijn scheerwater boven” schreeuwde hij op 't oogenblik, dat de sergeant van de wacht de arrestkamers opende, om de koffie en 't brood naar binnen te brengen.

„'t Is eigenlijk gezegd al te voorkomend, zooals je hier behandeld wordt. Je hebt je oogen nog niet goed uitgewreven, of ze komen al met 'n ontbijt, dat voor een koning goed genoeg is. Waarachtig; zalm! Zie je, daar had ik nu juist zoo'n trek aan; ze raden je gedachten. Als je bedenkt, dat een sergeant als buitengewoon keukenmeester voor je inwendigen mensch zorgt; een kok en een paar bijkoks de spijzen bereiden en 'n heel korps officieren toeziet, dat alles goed en eerlijk in zijn werk gaat, dan kun je toch ook geen reden van klagen hebben. Kom menēeren, laat ons aan tafel gaan.”

Met z'n drieën op den kant van de brits gezeten, werd de koffie uit de eetketels gedronken en 't brood — inderdaad „belegd” met gerookte zalm — genuttigd. Daarna werd de arrestkamer gereinigd en gelucht en op nieuw gesloten. De havanna's van Kuijpers werden aangesproken en hij zeide, Bakers aanziende: „we luisteren en zijn geheel en al gehoor.”

„Ik moet zeggen jij laat er geen gras over groeien en als de cigaret op is, zal ik van wal steken.” Dat duurde niet lang, en 't stompje werd zorgvuldig verborgen. Bakers zette zich tusschen zijne kameraden en begon zijn verhaal.

„'t Vorige gebeurde, zooals ik gezegd heb, in 1856; doch wat ik nu bij de hand heb had eerst plaats in 1868, dus 12 jaren later. In dien tusschentijd was vader met paspoort naar Hol geweest om zijn ouders 't ridder te laten zien, maar daarna ook weer spoedig naar den Oost teruggedaan. Hij was ook nog wel eens op expéditie geweest, doch niet in de gelegenheid om zich bijzonder te onderscheiden. In 68 ging hij mee naar Bali, dat naast Java ergens moet liggen, aan den oostkant en waarvan t bekend was uit vroegere oorlogen, dat 't daar gewoonlijk geen kinderspel was.

„'t Was er al lang niet in den haak geweest. Verschillende hoofden maakten zich schuldig aan ongehoorzaamheid tegen 't hoogere bestuur en 't was meer dan tijd om tusschenbeide te

komen. Maar omdat Nederland gewoon is 't Indische leger met mondjesmaat te bedeelen, was eene expéditie van dag tot dag uitgesteld, totdat 'teindelijk niet langer kon.

„'t Was in April 1868 dat eenige hoofden, waaronder een zekere Ida Madeh Rahi, zich zoo heftig tegen 't bestuur verzetten, dat de Resident hem gelastte mee naar Batavia te gaan.”

„Bakers, ik zal niet meer vragen of je ons voor 't lapje houdt, ofschoon Ida bij ons een meisjesnaam is.”

„Dat kan wel, maar daar heeten een heele boel van die kerels zoo.*) Om op de zaak terug te komen, weigerde onze Ida parmantig aan den last van den Resident gevolg te geven, en deed al gauw 't bericht de ronde, dat hij met zijn aanhang zou komen om 'theele bestuur op de vlucht te jagen. Daar moest van zelf een stokje voor gestoken worden, maar 't duurde toch nog tot 13 September vóór daarmee een begin gemaakt werd.

„'t Twaalfde bataljon, waarbij vader stond, en wat artillerie, ambulance enz. gingen er met de oorlogsschepen Bromo en Amsterdam heen en kwamen twee dagen later vòòr Boeileleng. De

---

*) De bevolking van Bali is in kasten verdeeld. De voornaamste is die der Brahmanen of wel de Hindoesche priesterkaste; elk Brahmaan, die op Bali nog volstrekt niet altijd priester is, draagt den titel van Ida voor zijn naam.

radja van Boecleng was ons getrouw gebleven, die ook met den Resident aan boord kwam, waar besloten werd, dat de geheele macht, vermeerderd met eene marinelandingsdivisie van 160 man dadelijk naar Singa-radja zou oprukken, om te laten zien, dat ze er waren.

„Vóór ik nu verder ga moet ik je nog vertellen, dat zoo'n Balische kampong een heele versterking op zichzelf is. Een of twee huizen zijn door muren van klei of steen omgeven. Niet zelden zijn zij 8 Meter hoog. Als de sloebers dus willen dan is 't een heel karrewetje om zoo'n kampong te nemen.

„Onze troepen gingen zooals gezegd den 16^{en} aan wal en lieten te Singa-radja de marine landingsdivisie en de 4de Compagnie van 't 14de Bataljon achter om die plaats te verdedigen. Een en ander stonden onder bevel van den luitenant ter zee 1e klasse D. Schuurman.”

„Zoo iets beleef je hier in den Oost meer, dat een zeeofficier nog wel 't commando voert over een troep van de landmacht,” zei Kuijpers.

„Vader zei mij, dat de zeeofficier ouder was dan de kapitein van de compagnie, en daardoor kwam dat.”

„Wat zou dat? Een officier van de landmacht voert toch nooit 't commando op een oorlogsschip, al is hij ook nog ouder dan mijn grootmoeder; en dat goeie mensch heeft van ouderdom geen tanden meer in den mond.”

„Zeg Kuijpers, zou jij je mond nu ook houden; je brengt Bakers op die manier heelemaal in de war.”

„Zoo erg is 't niet, ik weet wel, waar 'k gebleven ben en ik ken die dingen, waarbij vader betrokken was, op mijn duimpje.

„De anderen gingen weer aan boord om met de schepen naar Teboenkoes te stoomen, dat zoowat een uur van Bandjar ligt, waar die Ida Madeh Rahi zich ophield. 't Debarkement ging van een leien dakje en al heel gauw kwam er een sloeber, een zekere Hi-Kamassan, met geschenken van dien Ida. De geschenken — maar ook de overbrenger werden in bewaring genomen, omdat de vent vroeger reeds verbannen was en nu tot de oproerige hoofden behoorde. 't Was van zelf alleen om eens te zien, wat we in ons schild voerden. De geleiders werden teruggezonden met de boodschap: „als de oproerige hoofden den vrede wilden bewaren, zij zich vóór den volgenden morgen 10 uur in het bivak moesten melden, anders zou er geweld gebruikt worden.

„Wie er den volgenden dag ook kwamen, geen hoofden, zoodat er wat te kloppen zou vallen. De troepen stonden ook al heel spoedig aangetreden en toen de koelies waren aangekomen was 't al snikheet. 't Liep tegen twaalf uur. Vader was bij de voorhoede, onder commando van kapitein Van Alderwerelt. Ze volgden eerst

een breed voetpad langs het strand tot aan een tempel; daar draaide de weg, en nu ging 't recht op Bandjar aan.

„De kampong was verdeeld in Bandjar di atas en Bandjar di bawah, terwijl er nog twee kampongs tegen aan lagen, die met elkaar zoo wat één geheel uitmaakten. De voorhoede ging op Bandjar di bawah aan. Op 1200 pas afstand werd halt gehouden en ging één sectie „en tirailleur” vooruit. Daarbij was de luitenant Engelhard. Vader vertelde van hem, dat hij na Majoor Happé nog nooit zoo'n kranig officier gezien heeft.

„Al heel spoedig kwam de vijand zoo talrijk opzetten, dat de artillerie er bij te pas kwam, die den vijand — zoowat een 6 à 700 in aantal van eene hoogte verjoeg; hij snelde nu op de sectie van Luitenant Engelhard toe, die hem kalm met haar vuur ontving, waardoor er verscheiden neervielen, en de anderen hun vaart stuiten. Een paar voorvechters kwamen nu dood leuk tandakkende, zoo dansende en hun wapens zwaaiende, vooruit en 't was of de duivel er mee speelde, want alle schoten, die men op hen loste, misten. Luitenant Engelhard liet ze tot op 50 passen naderen en schoot hen toen een voor een dood. De heele bende vloog nu onder een helsch geschreeuw naar de secties, die op den linkerflank in stelling waren gekomen, maar daar werden ze zoo goed ontvangen, dat

ze hem „smeerden.” Op 't zelfde oogenblik kwam een andere bende met gevelde lans op de rechter flank aansnellen. Met een paar kartetsen werden ze uit elkaar en op de vlucht gejaagd, aan den anderen kant van een ravijn. Nu werden een paar secties naar den overkant van 't ravijn gezonden om het terrein te verkennen en het van vijanden te zuiveren.

„Vader vertelde, dat hij wel eens gehoord heeft, dat dat heelemaal verkeerd was, maar hij zeide er ook bij dat wij daarover niet kunnen oordeelen en dat het 't best is alleen te luisteren naar de commando's en je er niet mee te bemoeien, of ze wel goed zijn, omdat wij daarvan geen verstand hebben. Vader was bij de eene sectie onder luitenant Stegman. Ze rukten over 't ravijn om, zooals gezegd is het terrein daar van vijanden te zuiveren.”

„'t Lijkt wel een schoonmaak met bezems!” kon Draaijer zich niet weerhouden op te merken. „Daar worden me waarachtig twee sectiën — dus een halve Compagnie — uitgezonden om misschien een 5 of 600 van die zwarte duivels een pak slaag te geven; en al is je vader nog zoo'n vuurvreter geweest, en al waren ze dat allemaal, dan is het nog een heksenwerk.”

„Je hebt heelemaal gelijk Draaijer. Luister maar, hoe dat karrewetje afliep. Nauwelijks waren onze troepen over 't ravijn, of de sloebers kwamen bij honderden opzetten. Zooals je weet

hadden we toen nog trompladers, zoodat na 't eerste schot van de bajonet gebruik moest worden gemaakt. De collonne-commandant liet wel retireeren blazen, om den vijand met een paar kartetsen in bedwang te kunnen houden, maar 't was voor de sectie van luitenant Stegman al te laat. De andere had nog tijd om terug te gaan, doch bekwam twee dooden en een inlandsch fuselier werd vermist."

„Nou, die zal ook geen prettig leven meer gehad hebben."

„Dat geloof ik ook Kuijpers. De andere sectie kon niet meer terug, of ze had moeten vluchten en dat wilde ze niet. Ook zag vader, dat luitenant Stegman 't hard te verantwoorden had en riep de kameraden toe: „Jongens, den luitenant helpen" en met een vloog hij ertusschen in. Dat gaf een beetje lucht. Hij kende 't eenmaal, dat kolfhakken en bajonetstekken, en ging er kwistig mee om. In 't begin stonden onze makkers tegen ruim 200 van die zwarte kerels, maar 't aantal nam voortdurend toe."

„Kwam er geen hulp van de anderen?"

„Zeker Kuijpers, maar niet zóó vlug of Luitenant Stegman en 12 van de kameraden sneuvelden. Als je vader daarover hoort spreken, komen de tranen hem nog wel eens in de oogen. „'t Was zoo'n flinke kerel" zegt hij dan „die luitenant en de anderen. Ieder daar was een held en er zijn geen Willemsordes genoeg"

zegt vader „om die lui te beloonen voor de wonderen van dapperheid die zij er verricht hebben”. ’t Was niet overdreven, dat ieder van ons te vechten had tegen 20 kerels, en vóór dat de twee compagnieën er waren, die ons moesten ontzetten, duurde ’t van zelf een heelen tijd. Vader had verscheidene schrammen en bloedde nog al sterk, maar hij met de soldaten, die nog leefden en niet al te gewond waren vlogen er met de 2 compagnieën op los om de gevallen kameraden te wreken. Daar moeten die dag wonderen van dapperheid verricht zijn. De luitenant Bode werd met een lans afgemaakt doordat zijn pistool ketste, maar luitenant Schmilau en een inlandsch fuselier Ngahat vermoordden den Baliër. ’t Einde was, dat we de sloebers op de vlucht joegen en daar schoon schip maakten.

„Ze zouden er nu verder op los gaan, maar op eens kwam er eene groote verwarring onder de koelies, die de vivres en de munitie droegen. Er waren n.l. nog een paar sloebers in ’t struikgewas verborgen, die op de koelies met opgeheven kris toeliepen, waarop ze allemaal de vrachten weggooiden en aan den haal gingen. Ook de Radja van Boeलेलeng, die de colonne vergezelde, smeerde hem met zijn gevolg.

„Er was nu van vooruitgaan geen sprake, omdat de vivres en munitie niet in den steek konden gelaten worden. Toen de kerels niet terugkwamen hebben onze troepen daar moeten

wachten, totdat vijf dagen later 500 koelies van Java aankwamen. Ook zouden er nog 1600 man hulptroupen van Boeieleng komen, waarop de onzen maar half gesteld waren, omdat ze van 't zelfde gehalte waren, als de koelies, die er van door waren gegaan.

„Eerst den 3 October werd opnieuw geageerd. Om 6 uur 's morgens stonden ze klaar en om 8 uur hadden de 1600 kerels van Boeieleng in volslagen wanorde de vlucht genomen. Maar zonder er zich verder om te bekommeren werd voortgerukt. 't Duurde vrij lang vóór de vijand zich vertoonde; doch hij was nauwelijks met vuren begonnen, of de luitenant Bruinsma werd door een vijandelijken kogel gewond.

„Nu moet ik nog vertellen, dat behalve de 1600 man hulptroupen, die gevlucht waren, er nog eenige honderden van dat soort waren, om de soldaten in den rug te dekken. Doch nauwelijks kwam de vijand opzetten of ze sloegen op de vlucht zonder een schot te doen. De colonne-commandant was daardoor verplicht den troep, die al zoo goed op weg was, terug te laten trekken, omdat hij in den rug niet meer beveiligd was. De vijand begreep dit ook; hij drong vooruit, waarop de koelies met de vrachten aan den haal gingen en verwarring brachten in een compagnie. De vijand drong met doodsverachting op den troep in en maakte al heel gauw wat gewonden. Maar gelukkig was daar

de buitengewoon dappere luitenant Engelhard, van wien vader zeide, dat hij na majoor Happé de moedigste was van 't Indische leger. De luitenant sprong vooruit, stak de voorste dood, gaf een ander, die hem met de lans licht verwondde, een slag met de sabel, die van raak was en hakte verder zoo om zich heen, dat de anderen door dat voorbeeld als leeuwen vochten, en den vijand op de vlucht joegen.

„Er was echter geen denken aan om 't gevecht nu te vervolgen. Onze troepen marcheerden naar het bivak terug. Zij bleven daar, totdat de vergunning kwam om de landingsdivisie van Boeieleng ook aan 't gevecht te doen deelnemen. Den 9^{en} October had dit plaats en in den morgen van den 12^{en} October stonden de troepen op nieuw tot den aanval gereed.”

„Hoe liep 't intusschen met je vader af? Die was nog al gewond geraakt?”

„Vader was gauw weer beter; toen hij goed verbonden was, deed hij weer mee.”

„Die mag ook van geluk spreken, zoo goed is hij er altijd afgekomen.”

„Hij is nu een goede zestiger en nog altijd zoo gezond als een visch. „Dat komt van 't bivakkeeren” zegt hij. Op den 12^{en} stond vader dus ook weer klaar en behoorde tot den hoofdtroep. Gelukkig waren er nu geen hulptroepen, zoodat er op ieder man staat gemaakt kon worden. Er werd flink doorgemarcheerd tot op

omstreeks 700 pas van de kampong. Toen begon 't vuurgevecht van weerskanten en liet ook onze artillerie zich hooren. Maar de vijand stoorde zich al heel weinig aan ons schieten, hetgeen den 1° luitenant Vis eindelijk begon te vervelen."

„Luitenant Vis? Zoo? Zou dat familie zijn van onzen luitenant Vis, dien kranigen officier van de marechaussée, die hier kort geleden sneuvelde?"

„Ja, deze was zijn vader. Hij had ook 't ridder."

„Zie je, Draaijer, bij die lui zat 't hem ook in 't bloed."

„Luitenant Vis verzocht vergunning om met eenige vrijwilligers de kampong binnen te rukken, en die kerels dat geschiet af te leeren; hetgeen hem werd toegestaan. Aan vrijwilligers geen gebrek! Ze wilden wel allemaal mee; maar dat ging niet. Vader behoorde ook tot de gelukkigen. In minder dan geen tijd zaten ze in de kampong. „Wij er in en zij er uit" placht vader te zeggen en 't begon juist mooi te worden, toen de kapitein ze terugriep; omdat — zooals later bleek — een heele bende vijanden zich gereed maakte om ons van achter aan te vallen. 't Bleek toen al meer en meer, dat wij lang niet sterk genoeg waren om tegen zoo'n overmachtigen vijand op te treden, die bovendien het terrein heelemaal in zijn voordeel had. 't Was of hij in aantal schrikbarend was toegenomen, en al waren onze soldaten ook nog zulke flinke

kerels, zulke wonderen konden ze toch niet verrichten, dat ze met hun trompladers zoo'n overmachten vijand konden onderwerpen. Dat begrepen de officieren ook. Ze gingen daarom maar weer naar 't bivak terug en vroegen versterking van Java.

„Den 18ⁿ October kwam de kolonel De Brabant met eene groote versterking en den 24ⁿ October werd andermaal naar Bandjar uitgerukt. We hadden nu ook een peloton achterlaadgeweren, dat er ieder oogenblik voor gespannen werd. 't Duurde niet lang, of de vijand vertoonde zich aan alle kanten in dichte drommen, doch steeds op zulke plaatsen, dat hij het terrein in zijn voordeel had. Ons vuur werd al heel gauw door hem beantwoord en kreeg de luitenant De Nijs een schot in den buik, waaraan hij eenige dagen later overleed. „Ziezoo, zei de kolonel De Brabant, „nu moet het uit wezen"! Hij ging zelf voor 't 14de Bataljon staan, zei, dat de vijand uit zijn stelling moest verdreven worden en dat hij hem dat wel klaar zou spelen. Wie er nu maar mee ging?

„Ze zeiden later wel" vertelde vader „dat een kolonel zulke „streken" niet mag uithalen, vooral als hij expéditie-commandant is; maar hij leverde 'them en maakte op die wijze van een gewoon soldaat een held." Je moet niet vergeten, dat de moed en de groote getalsterkte van den vijand altijd invloed hebben op jonge

soldaten, in 't algemeen op de lui, die 't klappen van de zweep nog niet kennen. Als nu een kolonel, die toch gewoonlijk den tijd al voorbij is, dat hij met knikkers speelt, zoo'n voorbeeld geeft, dan moet een soldaat wel een flinke kerel worden.

„'t Ging er ook warm naar toe. Zoo hadden de sloebers zich klaarblijkelijk onze soldaten niet voorgesteld, want er waren maar niet zoo heel veel op de vlucht geslagen. Dat was zoo-veel te beter, want ze werden bijna allen afge- maakt.

„Met heel veel moeite kwamen onze troepen door 't dichtbegroeide terrein vooruit, steeds verontrust en tegengehouden door den vijand, die immer in dichte drommen kwam opzetten. Kolonel De Brabant was overal, waar 't gevaar 't grootst was, totdat hij zag, dat ieder veel meer dan zijn plicht deed.

„Daar werd de voorhoede door een hoop vijanden aangegrepen, maar 't was nu niet meer dan een lolletje, zei vader om die zwarte kerels een pak slaag te geven, dat ze er van lustten.

„Zoo kwamen ze eindelijk aan een groot ravijn, dat zoowat 3 M. diep en 15 M. breed was en waarachter de kampong Djentarik lag. De kolonel begreep zeker, dat het daar spannen zou en ging daarom vooraan en liet de voor- hoede stormen. Gelukkig, dat de kolonel niet zoo gemakkelijk vooruit kon als de anderen.

„In 'travijn, er door, aan den anderen kant er weer uit en met een hoera, alsof ze de heele wereld veroverd hadden, vlogen onze flinke jongens vooruit. Kapitein Lanzing N°. 1 er in en toen de 1^e luitenant Schell. De vijand liet zich niet onbetuigd; maar gelukkig kwamen de andere compagnieën van 't 14de ook al over 'travijn en toen maar weer vooruit. Heel gemakkelijk ging dat niet: want, zooals ik al in 't begin verteld heb, was ieder erf door een muur omgeven, zoodat er krachtig gevochten moest worden. Het ging evenwel nu zoo goed, dat ze er allemaal nog al schik in hadden. Als de vijand wat erg brutaal werd, dan werden door de onzen sterke stukken uitgehaald. Waar 't meest te doen was, daar zag je de lange Engelhard of de luitenant Vis met wat manschappen er op los hakken.

„Een oogenblik was het alsof de vijand den moed van onze flinke jongens zou verminderen. De weg was n.l. al smaller en smaller geworden, zoodat er met moeite met een paar man in front gemarcheerd kon worden, totdat opeens het voorste gedeelte van de colonne verrast werd door een hagelbui van groote zware steenen, die velen verwondde. Op dat oogenblik zag je geen steek van de kerels. Gelukkig was de kolonel altijd daar, waar 't gevaar 't grootst was, zoodat hij dadelijk maatregelen kon nemen. De achterladers werden er op uit

gezonden, die na een oogenblik vlug gemar-
cheerd te hebben, de kerels te pakken kregen.
Nu was 't lot van Djentarik beslist.

„De kolonel gunde den vijand geen rust.
„Vooruit jongens,” nu naar Bandjar-di-atas.”
Dat was koren op hun molen. Van vermoeidheid
geen sprake. Stel je ook voor, met zóó'n kolo-
nel! En met zulke officieren!”

„Dat moet daar prettig geweest zijn. Wat
kreeg de vijand op zijn ziel!!”

„Hou je gezicht nu Kuijpers. Als 't mooi
wordt, dan heb jij altijd wat te zeggen. Vooruit
maar Bakers, 't is vervloekt mooi. Ik wou, dat
ik 't zoo kon.”

„Daar in Bandjar-di-atas ging 't weer net zoo,
van wege de erven met de muren. Op een
oogenblik, dat de vijand weer al te sterk was,
kwam de artillerie er bij te pas. Dat moet een
waagstuk geweest zijn. De vijand zat n.l. achter
een muur op een afstand van zoowat 30 passen.
De kapitein Van Zijll de Jong, de latere leger-
commandant zei, dat hij 't wel durfde wagen
om er uit de houwitsers een paar granaten in
te gooien. Zoo gezegd, zoo gedaan. Zij gingen
gelukkig door den muur heen, waarbij een groot
gat gevormd werd. Op dat oogenblik smeten
de sloebbers als dollen met steenen naar de
artillerie; maar de kanonniërs stoorden zich daar-
aan niet. Daar moest de infanterie maar wat
tegen doen, zij hadden daar op dat oogenblik

geen tijd voor. Dat was de infanterie ook goed toevertrouwd; want nauwlijks kon zij door 't gat in den muur de lansspitsen zien of ze kroop er door en joeg den vijand op de vlucht. Een eind verder moest de artillerie er weer bij te pas komen, maar 't duurde niet lang of de onzen waren er spoedig de baas. Zoo werd geheel Bandjar-di-atas van vijanden gezuiverd.

„En steeds hoorde je den kolonel „vooruit” roepen. Nu was Bandjar-di-bawah aan de beurt, waar thans alle vijanden als 't ware vereenigd en ook de verschillende hoofden waren. In een woning tusschen de beide kampongs, was de eerste drom Bandjareezen. De kolonel zond er de achterladers op af, die tot het huis naderden, toen een voorvechter er uit en tusschen de soldaten sprong. Je kunt er van zeggen, wat je wilt, maar 't zijn ook flinke kerels, die Baliërs.”

„Zeker, behalve de hulptroepen, die aan den haal gingen vóór ze kruit geroken hadden.”

„Zeker Kuijpers dat is ook zoo. Die kranige kerel had het geluk een Europeesch fuselier te dooden vóór er nog een schot gedaan was, maar nu was 't ook uit. Hij viel bij 't eerste schot neer, gevolgd door drie andere voorvechters, die hem gevolgd waren. En toen er op los, waarbij de artillerie flink hielp.

„'t Elfde had op eigen houtje een aanval van de andere zijde op Bandjar-di-bawah ondernomen, zooals men later vertelde, bij vergissing;

maar 'tging toch goed; want al heel gauw was ook deze kampong van vijanden gezuiverd. Men vond daar ook 't huis van het hoofd van de sloebers, van Ida Madeh Rahi.

„Na een half uur rust stelde de kolonel zich aan 't hoofd van 't elfde en de marine landingsdivisie, om Kali-anget nog eens even te pakken te nemen. Dat was evenwel niet noodig; want de kerels hadden zoo'n respect voor onze troepen gekregen, dat Kali-anget verlaten was. Allen waren in 'tgebergte gevluht.

„De troepen gingen nu in bivak op de passer van Bandjar-di-bawah, en konden wat op hun verhaal komen. Een wonder was het, dat kort daarop — hoe weten ze niet — de geheele kampong in brand stond. Dat moet dien nacht een aardig gezicht geweest zijn. De troepen, geheel gekleed en gewapend met de geweren naast zich en verlicht door het helsche vuur van de brandende huizen, en de stilte onop- houdelijk verbroken door het met een knal uiteenslaan van de brandende bamboezen. Ida Madeh Rahi beproefde 's nachts nog de colonne te overvallen, maar dat ging niet.

„Niet alleen was dit hoofd van de sloebers met al zijn troepen op de vlucht gejaagd en zijne kampongs getuchtigd en vernield, maar nadat de colonne nog eenige dagen in Bandjar vertoefd had, vernam men, dat de geheele aanhang van dien Ida verlopen was. Achtereen-

volgens kwamen de gladmuizen zich onderwerpen en als ze den eed van getrouwheid hadden afgelegd dan werden ze weer in genade aangenomen, onder voorwaarde, dat ze zouden trachten de oproerige hoofden uit te leveren. Als een bewijs, hoe de schrik voor onze soldaten er bij de bevolking in zat, was zeker de uitlevering van al de vijandelijke hoofden binnen enkele dagen."

"Nu moet ik je toch wat vragen" zei Kuijpers „was die eene Ida er ook bij?"

"Je meent Ida Madeh Rahi? Ja zeker, die werd ook gevangen genomen en uitgeleverd."

"Zeg Bakers, haalde je kranige vader, na dat gevecht in 't ravijn, nog meer van die stukjes uit?"

"Ik heb vader dat ook gevraagd; maar hij zeide: „iedereen deed dat; je kondt ieder oogenblik een makker een heldenfeit zien uithalen. Die oude kolonel was echter de grootste kraan."

"Nu moet mij toch wat van mijn hart. Als de onderofficieren, of beter nog de officieren ons van die stukjes vertelden, zooals jij dat doet Bakers, dan zou dat toch vrij wat beter zijn dan al die vervelende theorieën."

"Heeft je vader voor die expeditie nog wat gekregen?"

"Ja. Zooals je weet kreeg hij voor 't eerste feit 't ridder en voor deze expeditie kreeg hij de eervolle vermelding. „Mooiere belooning" zegt vader altijd „zijn de brieven, die hij van

de officieren ontving. Hij bewaart ze ook als goud, zonder er mee te geuren. Hij liet ze mij allemaal lezen, vóór ik naar den Oost ging."

„Nu een havanna" zei Kuijpers, „en met een glas champagne de gezondheid gedronken van je kranigen vader." Hij nam de waterkruik, dronk er uit en reikte haar deftig aan Bakers over. „En hoe ging 't verder met hem?"

„Och, wat zal 'k je zeggen. Mijn grootmoeder was al oud en verlangde hard vader terug te zien. Hij had zijn gagement verdiend, riddersoldij als sèrgeant, stond goed aangeschreven, zoodat hij wel een goede burgerbetrekking kon krijgen, als vader soms terug wilde, en zoo kwam het, dat hij met gagement afging. In 't vaderland leerde hij moeder kennen en klaar was Kees. Toen was er geen denken meer aan om naar den Oost terug te gaan. En zoo is vader toen altijd burger gebleven, maar „soldaat in zijn hart," zooals hij 't noemde. „Je hebt in de burgermaatschappij ook wel menschen voor wie je respect moet hebben," zei hij wel eens, „maar mannen als De Brabant, Happé, Engelhard, en anderen, neen, zie je, zoo vindt je ze alleen in 't Indische leger."
